

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ДЕБЮТ

**Збірка тез
доповідей студентів факультету філології
та масових комунікацій**

03-14 березня 2025 року

Київ 2025

ББК 94 я 43

УДК 08 (063)

Дебют : збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки – 2024 / за заг. ред. док. політ. н., проф. М. В. Трофименка, к. пед. н., доц. Ю. О. Демидової. Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2025. 125 с.

Редакційна колегія: к. філол. н., доц. Мельничук І.В.; д. пед. н., проф. Іванова Т. В.; к. н. з соц. комунікацій, доц. Кудлай В.О., к.філол.н., доц. Євмененко О.В., ст. викл. Єфремова О.В.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням мовознавства, літературознавства, лінгводидактики, соціальних комунікацій, інформаційної, архівної та бібліотечної справи, документознавства.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Радою молодих учених Маріупольського державного університету.

Протокол № 3 від 28.01. 2025 р.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний
університет, 2025

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ:

«ІНФОРМАЦІЙНА, ДОКУМЕНТАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Безуса Катерина ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	5
Кладітін Максим ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	7
Кострюліна Поліна ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ В МАРІУПОЛЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ....	10
Овдієнко Євгенія ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	12
Улановська Анна СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК КАНАЛ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ.....	15
Цапій Владислав ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТАООБИГУ В УКРАЇНІ.....	17
Калітенко Кристина ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ.....	20
Улановська Анна ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД	23
Мельніченко Катерина ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	26
Андибор Анастасія АДАПТАЦІЯ ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕСІВ УСТАНОВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	29

СЕКЦІЯ:

«БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ»

Безуса Катерина БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ.....	34
Комісаренко Еліна РОЗВИТОК КНИГИ ЯК ВИДУ ДОКУМЕНТА.....	36
Аллаберенова Бадам МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ БІБЛОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ У СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ.....	39
Букач Сергій РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.....	43

Безуса Катерина ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ МЕТОДОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	47
Габибзаде Фатіме ВНЕСОК ВІТЧИЗНЯНИХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ У РОЗРОБКУ ТИПОЛОГІЇ КНИГИ.....	50
Савік Кирило РОЛЬ ТА ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ АНАЛІТИЧНОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ У РІЗНИХ СФЕРАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	53
Молчанов Едуард РЕФЕРАТИВНІ ОГЛЯДИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ: МЕТОДИ ТА СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ.....	56
Чарієв Джангелді ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ.....	59
Ніязов Іламан ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК В КОНТЕКСТІ ПРАКТИК АНОТУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ.....	62

СЕКЦІЯ:

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ЇХ ВИКЛАДАННЯ»

Пісня Наталія КОНЦЕПТ ЛЮБОВІ У ПОЕТИЧНОМУ ЦИКЛІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «КОРОЛІВНА».....	67
Сидоренко Олександр ТИП НЕОРОМАНТИЧНОГО ГЕРОЯ У ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ.....	69
Волошина Крістіна ФУНКЦІЯ ОБРАЗУ-ДЕТАЛІ У НОВЕЛІ ВАСЛЯ СТЕФАНІКА «НОВИНА».....	70
Віннік Дар'я ЕКСПРЕСІОНІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ НОВЕЛІСТИЦІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	72
Кіріченко Катерина РОЛЬ ОБРАЗУ САРИ ВУДРАФ У РОМАНІ ДЖ.ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА».....	73
Кулагіна Анастасія РЕЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ Х.-Л.БОРХЕСА У РОМАНІ У.ЕКО «ІМ'Я ТРОЯНДИ».....	75
Бурак Анна ШЕКСПІРІВСЬКІ АЛЮЗІЇ У ТВОРЧОСТІ АЙРІС МЕРДОК.....	78
Харакоз Наталя ДИСКУРС ШЕКСПІРІВСЬКИХ ТВОРІВ У РОМАНІ А.МЕРДОК «ЧОРНИЙ ПРИНЦ».....	80
Копищик Олександр АНТИКОНФОРМІСТСЬКИЙ ПАФОС У ПЕСІ ЕЖЕНА ЙОНЕСКО «НОСОРОГИ».....	84

Андрієць Ярослав ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСХАТОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ.....	85
Шут Анна ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА МЕЛЕТІЯ СМОТРИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО.....	87
Проскуріна Карина ЗАСОБИ ІРОНІЇ В АНТИРОМАНІ Д.БУЗЬКА «ГОЛЯНДІЯ».....	91
Шамлі Марина МОВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	93

**СЕКЦІЯ:
«ЖУРНАЛІСТИКА, МЕДІА ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Антоненко Марія ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	96
Гришкова Анастасія РЕПОРТАЖІ З ЗОНИ КОНФЛІКТУ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	99
Доценко Ангеліна ВПЛИВ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У ЗМІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОМ'ЯКШЕННЯ.....	103
Кузьмін Єгор КОНТЕНТНА СТРАТЕГІЯ ДЛЯ МЕДІА: СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ ЧИТАЧІВ.....	109
Ліценко Ілона КЛАСИФІКАЦІЯ КАНАЛІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ СЕГМЕНТІ ТІКТОК.....	112
Любарська Ірина РОЛЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ.....	115
Степаненко Олександр ПОДКАСТ ТА РАДІОПРОГРАМА ЯК НОВІТНІЙ І ТРАДИЦІЙНИЙ ЖАНР РАДІОЖУРНАЛІСТИКИ: СПІЛЬНІ РИСИ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ.....	118
Чулков Артур ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КОПРАЙТИНГУ: НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В МАЙБУТНЬОМУ.....	121

СЕКЦІЯ:
**«ІНФОРМАЦІЙНА, ДОКУМЕНТАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА: ІСТОРІЯ,
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Безуса Катерина

I курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти

ОП «Керування документаційними процесами

та розвиток цифрової громади»

заочна форма здобуття вищої освіти

Маріупольський державний університет

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Становлення інформаційного суспільства в Україні є актуальним процесом, тому цифрові трансформації простежуються майже в усіх галузях життєдіяльності українського суспільства. В сучасних умовах цифровізація надає нашій державі можливість зберегти культурну, історичну пам'ять, національну ідентичність, зробити взаємодію органів влади та громадян відкритою, прозорою та зручною для двох сторін. Яскравим прикладом цифрової трансформації в Україні є розроблення та впровадження єдиного порталу державних послуг «Дія» та його мобільного застосунку.

Державну політику у сфері цифрової трансформації визначає Верховна Рада України, а її проведення забезпечує Міністерство цифрової трансформації України. Пріоритетними завданнями останнього є: створення простору для онлайн освіти і послуг без корупції; чесність та простота; безпека і конфіденційність; розвиток ІТ-індустрії [3].

Масштабним діджитал проектом в межах країни, розробленого під патронатом Міністерства цифрової трансформації України, є портал та мобільний застосунок «Дія», який став важливим інструментом для спрощення взаємодії громадян із державними сервісами.

Розглянемо ключові можливості цих проектів, їх вплив на суспільство, а також перспективи подальшого розвитку в контексті цифровізації України.

Портал «Дія» – це онлайн-сервіс державних послуг. Вперше в історії громадяни отримали доступ до електронних документів та можливість користуватися ними на рівні з паперовими. Його впровадження не лише підвищує ефективність державного управління, але

й є інструментом боротьби з корупцією через прозорість процесів [4]. Завдяки «Дія.Освіта» громадяни отримали доступ до платформ для навчання та перекваліфікації, що сприяє розвитку людського капіталу, а проєкт «Дія.City» створює унікальне середовище для розвитку ІТ-галузі та інноваційної економіки.

Саме для авторки, як для студентки Маріупольського державного університету, актуальним залишається портал «Дія.Освіта». Цей портал є сучасною освітньою платформою, яка створює додаткові можливості для студентів, спрямовані на розвиток навичок і конкурентоспроможності на ринку праці. Для здобувача вищої освіти вона є актуальною з кількох причин:

- доступ до актуальної інформації (курси створені з урахуванням сучасних викликів, включаючи адаптацію до змін у суспільстві);
- гнучкість навчання (курси доступні онлайн у будь-який час, що дозволяє студентам поєднувати їх із основною освітньою програмою);
- платформа пропонує доступ до курсів з основ цифрової безпеки, роботи з електронними сервісами та інших навичок, які є необхідними в сучасному світі [2].

В наші дні на порталі «Дія.Освіта» є багато доступних та безкоштовних курсів та освітніх серіалів. На мій погляд, потрібно виділити деякі з них, що тісно пов'язані з нашою спеціальністю, а саме з документообігом: «Цифрова грамотність держслужбовців на базі Google : частина І»; «Цифрові держслужбовці»; «Регіональна цифрова трансформація».

Застосунок «Дія» – мобільний застосунок з електронними документами та даними про людину з реєстрів, який став важливим кроком у реалізації концепції «держава у смартфоні».

Однією з найінноваційніших функцій цього сервісу є електронний підпис «Дія.Підпис». Це цифровий підпис, що дозволяє підписувати документи онлайн без фізичної присутності. Цей інструмент є юридично значущим і відповідає всім стандартам електронного документообігу в Україні. Використання електронного підпису максимально просте: підтвердження виконується за допомогою технології face-ID у застосунку, що робить процес зручним та безпечним.

Майбутнє застосунку «Дія» передбачає запуск нових 6 послуг, зокрема: Українська соцмережа Pleex; Портал eКонсул: українці за кордоном можуть записуватися до українського консульства через електронну чергу на e-consul.gov.ua за допомогою «Дія.Підпису»; Школа MIDGARD у Києві: тепер подати документи до навчального закладу можна за допомогою «Дія.QR»; Страхова компанія VUSO; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського: абітурієнти та кандидати на роботу можуть шерити освітні документи через «Дія.QR» [1].

Цифровізація в Україні не лише покращує державне управління, але й сприяє розвитку ІТ-індустрії, створенню інноваційного середовища та підтримці освітніх ініціатив. Подальший розвиток «Дія», включаючи запуск нових послуг, таких як українська соцмережа Рeex і портал eКонсул, підтверджує наміри України залишатися лідером цифрових перетворень. Ці досягнення підкреслюють важливість цифрової трансформації для формування сучасного суспільства, зручного, ефективного і прозорого для кожного громадянина.

Література

1. Дія. Офіційний сайт. URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2024).
2. Дія. Освіта. Офіційний веб-сайт. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/about> (дата звернення: 15.12.2024).
3. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifri-zapustilo-portal-derzhavnikh-poslug-diya> (дата звернення: 13.12.2024).
4. Самодай В.П., Машина Ю.П., Білаш С.О. Проблеми та перспективи розвитку інновацій в умовах діджиталізації (на прикладі додатку «Дія»). *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3339> (дата звернення: 13.12.2024).

Кладітін Максим

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,

ОП «Керування документальними процесами

та розвиток цифрової громади»,

денна форма здобуття вищої освіти

Маріупольський державний університет

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Після переміщення Маріупольський державний університет поставив на меті досягнення однієї з дуже перспективних цілей – стати лідером у сфері цифровізації українських університетів в рамках відбудови та розвитку освіти. Відповідно до Стратегії розвитку МДУ на 2021-2025 роки [1], університет визначив одним із ключових напрямів формування комплексної цифрової екосистеми.

У Стратегії цифровізації МДУ на 2023-2027 роки [2] задекларовано ціль переходу від окремих цифрових платформ до єдиної інтегрованої системи, що включає електронні бібліотеки і репозитарії, CRM-системи для взаємодії з громадами та внутрішні хмарні сервіси університету. Така системність дозволяє забезпечити прозорість процесів та постійну комунікацію між учасниками освітнього середовища попри всі недоліки дистанційного навчання, що включають в себе істотні проблеми з постійною комунікацією.

Фактичне розміщення МДУ в столиці створило своєрідний «кіберполігон», де студентство та науково-педагогічний колектив набувають впроваджують експериментальні проекти цифрового освітнього врядування, організації освітньої діяльності в умовах дистанційного режиму з урахуванням всіх потреб споживачів освітніх послуг, як наприклад неможливість перебування у офлайн-середовищі закладу освіти, обмежений час через особливі обставини (наприклад, служба в Збройних Силах, особливих підрозділах тощо.). Так, наприклад у 2024 році в МДУ було впроваджено електронний кабінет викладача. Це – унікальна електронна платформа, яка містить всі важливі сервіси для комфортного забезпечення управління освітнім процесом та комунікації між викладачами та студентами. Крім цього, станом на грудень 2024 року завершується розробка електронного кабінету студента. Однак на цьому цифрові ініціативи університету не обмежуються. Згідно з вищезазначеною стратегією, у 2025-2026 роках планується розробка, опрацювання та запуск у роботу офіційного додатку Маріупольського університету для операційних систем iOS та Android. Цей продукт дозволить не лише покращити рівень організації освітнього процесу, а й збільшити рівень загальної зацікавленості до вищої освіти, що позитивно вплине на її розвиток у громадах. Відпрацьовані в Маріупольському університеті технології дистанційної освіти можуть стати корисними продуктами для потенційного впровадження їх в маріупольську та інші переміщені громади [3].

Окрім вищенаведених факторів варто зазначити, що в умовах повоєнної відбудови в громадах та регіонах часто бракує чітко налагодженої цифрової інфраструктури документообігу. МДУ розробляє методичні рекомендації з керування документаційними процесами, залучаючи студентів спеціальності «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади» до реальних кейсів. Молоді фахівці формують культуру дотримання електронних стандартів та прозорості.

Однак розвиток цифрової взаємодії стикається з численними бар'єрами: недостатня кількість кваліфікованих ІТ-фахівців на місцях, низький рівень цифрової грамотності певних категорій населення. Згідно зі звітом Програми ООН із відновлення та розбудови миру, саме освіта та співпраця з університетами сприяють зниженню цих бар'єрів [4]. Міжнародні

грантові програми дають можливість студентам та викладачам університету брати участь у стажуваннях у країнах-партнерах МДУ, де вже діють розвинені системи електронного врядування освіти. Отримані знання та навички академічна спільнота зможе адаптувати й для переміщених громад.

Студенти магістерської програми «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади» набувають навичок інтеграції технологій у державне управління та громадську діяльність. У майбутньому вони зможуть працювати над локальними цифровими стратегіями, сприятимуть підвищенню кваліфікації управлінського персоналу та розбудові маріупольської громади.

Отже, досвід Маріупольського державного університету доводить, що мультидисциплінарний і проактивний підхід дає змогу пропонувати перспективні варіанти врядування системи освіти та перекваліфікації. Водночас такі проєкти формують підґрунтя для професійного становлення майбутніх фахівців із цифрової трансформації та слугують прикладом позитивного впливу освітніх установ на розвиток місцевих ініціатив.

Література

1. Стратегія розвитку МДУ на 2021–2025 роки : офіційний сайт Маріупольського державного університету. URL: https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_rozvitky.pdf (дата звернення: 18.12.2024).

2. Стратегія цифровізації МДУ на 2023–2027 роки : офіційний сайт Маріупольського державного університету. URL: https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/strategy/strategia_tsifrovizatsii.pdf (дата звернення: 19.12.2024).

3. Цифровізація в дії: МДУ презентує особисті кабінети викладачів : офіційний сайт Маріупольського державного університету. URL: <https://mu.edu.ua/news/cifrovizaciya-v-diji-mdu-prezentuye-osobisti-kabineti-vikladachiv> (дата звернення: 19.12.2024).

4. UNDP Ukraine. URL: <https://www.ua.undp.org> (дата звернення: 19.12.2024).

Кострюліна Поліна

2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,

ОП «Керування документаційними процесами

та розвиток цифрової громади»,

денна форма здобуття вищої освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ АРХІВНОЇ СПРАВИ В МАРІУПОЛЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Система архівних установ в Україні є достатньо сталою та тривалою за часом свого існування. Сьогодні головним завданням для архівних установ, що входять до цієї системи, є вдосконалення організації архівної справи за рахунок впровадження новітніх технологій задля збереження національної ідентичності, культури, історії нашої країни. Для архівів, що до 24.02.2022 здійснювали діяльність на територіях, які на сучасному етапі є тимчасово окупованими, це завдання ускладнюється необхідністю відновити свою роботу на новому місці та за можливістю зібрати інформацію щодо залишеного тощо. Одним з таких архівів є архів Маріупольського державного університету, який в системі архівних установ відноситься до архівних підрозділів державних органів, органів місцевого самоврядування, державних і комунальних підприємств, установ та організацій.

Архів Маріупольського державного університету було створено відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [1]. Він призначений для тимчасового зберігання документів, накопичених за час діяльності університету, та забезпечення використання цих документів для службових, виробничих, наукових та інших цілей, а також для захисту прав і законних інтересів громадян.

Архів функціонує згідно з оновленим «Положенням про архів Маріупольського державного університету» [2]. Згідно останньому архів є функціональною частиною загального відділу університету. У своїй діяльності він керується Конституцією і законами України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно-правовими актами. «Положення про архів Маріупольського державного університету» розроблено на основі «Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації» [3].

Основні завдання архіву Маріупольського державного архіву є типовими для архівних підрозділів цієї ланки в системі архівних установ, зокрема: приймання від структурних підрозділів університету та зберігання архівних документів з різними видами матеріальних носіїв інформації; контроль разом з загальним відділом за станом зберігання та правильністю оформлення документів у структурних підрозділах університету; участь у складанні та погодженні зведеної номенклатури справ університету, перевіряння відповідності

формування документів у справі згідно із затвердженою номенклатурою; ведення державного обліку документів Національного архівного фонду та щорічне подання відомостей про їх кількість за формою до Державного архіву м. Києва; проведення попередньої експертизи цінності документів, що знаходяться на зберіганні, складання та подання на розгляд експертної комісії університету проектів описів справ постійного зберігання, описів справ тривалого (понад 10 років) зберігання, описів справ з кадрових питань (особового складу), актів про вилучення для знищення документів, не внесених до Національного архівного фонду; створення та вдосконалення довідкового апарату до архівних документів; організація користування архівними документами, надання архівних довідок, копій, витягів з документів юридичним і фізичним особам; підготовка, передавання та транспортування документів Національного архівного фонду до відповідної державної архівної установи; участь у заходах з підвищення фахової кваліфікації працівників організації, які відповідають за роботу з документами [2]. Проте, заслуговує особливої уваги одне із завдань, яке саме вказує на прагнення університету та активну діяльність у напрямку цифровізації, в тому числі архівної справи у закладі вищої освіти. Це робота з базою даних у СЕДО Idoc, цифровізація архівних документів університету, що сприяє підвищенню ефективності зберігання та доступу до документів, забезпечуючи оперативне обслуговування користувачів. Систему було запущено у роботу ще у 2021 році. Не дивлячись на успішне впровадження даної бази, вона не використовується на сто відсотків. Основною причиною є недостатня обізнаність академічної спільноти та науково-технічного персоналу університету у роботі з нею. У результаті це спричиняє гальмування процесу електронної архівації документів, і змішаному формату підпису замість єдиного через базу, погодження документів. Не дивлячись на цю проблему формування цифрового архіву, як і паперового активно здійснюється фахівцями загального відділу. Вирішення основної і супутніх проблем значно полегшить роботу відділу, і дозволить повністю запровадити єдину процедуру для погодження і підпису документів, тобто через базу.

Архів Маріупольського державного університету має значні перспективи розвитку, підсилення якого залежить не тільки від фахівців загального відділу, а також від науково-технічної спільноти. Ця функціональна частина загального відділу університету відіграє важливу роль у збереженні та використанні документальної спадщини університету, і це набуло особливої цінності після переміщення університету до м. Києва. Вдосконалення роботи архіву шляхом цифровізації та впровадження сучасних технологій у роботу усієї академічної спільноти та науково-технічного персоналу дозволить значно підвищити

ефективність його діяльності, забезпечити надійне зберігання документів та доступ до них для наукових, службових і особистих потреб.

Література

1. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-ХІІ. Дата оновлення: 21.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

2. Про затвердження Положення про архів Маріупольського державного університету: наказ МДУ від 26.12.2023 № 201. URL: <https://mu.edu.ua/storage/MSU/documents/pidrozdily/2024/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2%20%D0%9C%D0%94%D0%A3.pdf> (дата звернення: 04.11.2024).

3. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації: наказ Міністерства юстиції України від 10.02.2012 № 232/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-12#Text> (дата звернення: 05.11.2024).

Овдієнко Євгенія

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

ОП «Документознавство, керування
документаційними процесами»

денна форма здобуття вищої освіти

Маріупольський державний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕТИЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в багатьох інших країнах, механізм електронних петицій був запроваджений з метою забезпечення відкритості та прозорості влади, а також для посилення впливу громадян на прийняття рішень. Зважаючи на досвід провідних європейських країн, введення нової форми звернення було закономірним кроком інтеграції України в європейське суспільство.

На сьогодні сформована нормативно-правова база, яка встановлює поняття «електронна петиція» та регламентує порядок її подання й розгляду. До неї входять такі документи: Конституція України [2], Закон України «Про звернення громадян» [7], Закон

України «Про електронні документи та електронний документообіг» [5], Указ Президента України «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України» [8], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України» [6], Розпорядження Голови Верховної Ради України «Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах» [4]. Проте, представники влади, науковці, громадяни відзначають, що існує низка проблем реалізації механізму електронної петиції. Ці проблеми умовно можна сформулювати за блоками: правове регулювання, організаційні, технічні, соціальні тощо. Для першого блоку – правове регулювання – характерним є деталізація загального підходу щодо порядку подання та розгляду електронної петиції, зокрема для органів місцевого самоврядування. Другий блок – організаційні проблеми – пов'язані з реєстрацією (іноді складний механізм) та контролем за виконанням (відслідковування як реалізовано з боку громадян та чи задоволені вимоги громадян з боку влади). Третій блок – технічні проблеми – відсутність сайтів для подачі електронних петицій у деяких органів місцевого самоврядування та відсутність верифікації. Четвертий блок – соціальні проблеми – низький рівень проінформованості громадян щодо електронних петицій та їх вплив на прийняття рішень.

В науковому колі актуальною для обговорення є проблема інтеграції електронної петиції. Лялюк О. Ю., Купріна К. Р., Олексенко І. І. у статті «Проблеми правового регулювання електронних петицій у сфері місцевого самоврядування» виділяють проблеми: відсутність встановленого законодавством обов'язку органів місцевого самоврядування налагодити процес роботи з електронними петиціями, офіційної ідентифікації осіб, які подають та підписують петиції до місцевих органів влади, законодавчої заборони подавати петиції з певних питань, відсутність на рівні законодавства норм, які б регулювали відносини щодо компетенції органу влади ухвалювати рішення за результатами петиції, відсутність у законодавстві вимог щодо відповіді на електронну петицію [3, с. 33, 34]. У висновках автори висуюють пропозиції щодо покращення, в яких акцент робиться на проблемність користування електронними ресурсами для подання петиції на місцевому та селищному рівні організації. Окремо виділимо, що автори вважають необхідним кроком ухвалення окремого Закону України «Про електронні звернення громадян».

Автори статті «Інститут електронних петицій в Україні» (Іваненко А. А., Турченко О. Г.) в ході аналізу та порівняння інформації із Закону України «Про звернення громадян» та Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» виявили вагому кількість протиріччя, через які позиція електронної петиції залишається під питанням.

Висновком статті стала думка авторів, що для регулювання процесу подачі, розгляду електронних петицій, визначення повноважень органів державної влади щодо розгляду електронних петицій та функціонування сервісу електронних петицій необхідно прийняти окремий Закон України «Про електронні петиції» [1, с. 92].

Введення механізму електронної петиції передбачає створення відповідних сервісів і застосунків, за допомогою яких громадянин може скористатися правом звернення до влади не використовуючи ніяких паперових документів. Аналіз веб-сторінок Офіційного інтернет-представництва Президента України, Верховної Ради України та Урядового Порталу показав, що структура сайтів є інтуїтивно зрозумілою для користувачів, містить окремі вкладки, в яких є розділи зі зверненнями та електронними петиціями; окрема сторінка саме з питання петицій має сортування за темами, за статусом розгляду, за часом створення; всю інформацію про те чим регулюється створення, прийняття та розгляд петиції; має зручний інтерфейс бланку петиції та інше. Обов'язковим кроком для подання електронної петиції на розглянутих ресурсах є авторизація, або реєстрація електронного кабінету користувача. Представлені кілька варіантів реєстрації електронного кабінету: електронний підпис, надійна система BANK ID, Дія.Підпис. Реєстрація електронного кабінету – це ще одна прогалина в інтеграції петиції на нижчих рівнях організації влади, адже достатня кількість офіційних сайтів районних, міських чи селищних органів не передбачає авторизацію, або реєстрацію кабінету за допомогою офіційних способів, а дозволяє користувачу використовувати лише електронну пошту, або номер телефону та власноруч створений пароль та логін. Як наслідок такої нерегульованої системи реєстрації можуть бути дублювання петиції, або створення петиції під несправжнім іменем. До того ж, не у кожного офіційного сайту органу влади реалізований фільтр петицій, який би вилучав дублетні документи.

Підсумовуючи можна визначити, що проблеми реалізації механізму електронної петиції в Україні є реальністю та потребують ґрунтовного підходу для їх вирішення.

Література

1. Іваненко А. А., Турченко О. Г. Інститут електронних петицій в Україні. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Т. 2, № 14. С. 89–93.
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.01.2025).
3. Лялюк О. Ю., Купріна К. Р., Олексенко І. І. Проблеми правового регулювання електронних петицій у сфері місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 1 (54). С. 31–35.

4. Про деякі питання забезпечення документообігу у Верховній Раді України в електронній та паперовій формах (Положення про порядок роботи з документами у Верховній Раді України) : Розпорядж. Голови Верхов. Ради України від 08.02.2021 № 19 : станом на 9 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19/21-pr#Text> (дата звернення: 24.01.2025).

5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 24.01.2025).

6. Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України : Постанова Каб. Міністрів України від 22.07.2016 № 457 : станом на 7 листоп. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2016-p#Text> (дата звернення: 24.01.2025).

7. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР: станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80/ed20231231#Text> (дата звернення: 24.01.2025).

8. Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України : Указ Президента України від 28.08.2015 № 523/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5232015-19384> (дата звернення: 24.01.2025).

Улановська Анна

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ОП «Керування документаційними процесами
та розвиток цифрової громади»,
заочна форма здобуття вищої освіти
Маріупольський державний університет

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК КАНАЛ ВЗАЄМОДІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ

В країнах, які обрали демократичний шлях розвитку, органи влади мають бути прозорими, відкритими, доступними для громадян. Сьогодні різноманітність засобів комунікації між владою та громадянами робить цей процес ефективним, а його

результативність впливає на покращення життєдіяльності конкретної країни. Одним з таких каналів взаємодії територіальної громади та органів влади є соціальні мережі.

Дослідження вказаного вище інструменту комунікації, його значення для українського суспільства, зокрема розвитку взаємовідносин як державної, так і місцевої влади з громадянами, громадськими організаціям, стає актуальним, що підтверджується наявністю наукових публікацій [1-3].

Соціальні мережі дозволяють миттєво поширювати інформацію, що особливо важливо в умовах швидких змін або надзвичайних ситуацій, що забезпечує оперативність у реагуванні на запити та потреби громади.

За результатами щорічного дослідження USAID-Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 році», що проводилось у рамках проекту «Медійна програма в Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), підтверджується ефективність використання соціальних мереж як каналу комунікації [4]. Відзначається, що 80% українців вважають соціальні мережі своїм основним джерелом новин, при цьому спостерігається зниження споживання новин через сайти новин (41% – 2023р., натомість 30% у 2024 р.) [4]. Більшість населення активно користується соціальними мережами, що робить цю платформу зручною для отримання інформації про діяльність органів влади, новини, ініціативи та події.

Соціальні мережі сприяють активному залученню громадян до процесів ухвалення рішень. Громадяни можуть висловлювати свої думки, брати участь у опитуваннях і обговореннях, що підвищує рівень їхньої участі у державному управлінні.

Влада може використовувати соціальні мережі для публікації звітів, фінансової інформації та результатів діяльності, що сприяє формуванню довіри між громадою та органами влади.

Соціальні мережі надають можливість отримувати зворотний зв'язок від населення, що дозволяє органам влади краще розуміти проблеми громади та оперативно реагувати на них.

У випадках надзвичайних ситуацій (наприклад, природні катастрофи або епідемії) соціальні мережі стають важливим інструментом для розповсюдження інформації, координації дій та підтримки населення. Соціальні мережі стали основною платформою для комунікації, через яку розповсюджується інформація про безпеку, можливі загрози, порядок надання різних послуг (консультативних, адміністративних, комунальних), а також про волонтерську діяльність і гуманітарні ініціативи [2, с. 48].

Як зазначає Л. Бойко, використання інструментів, що є близькими кожному, зокрема соціальних мереж, «підвищує рівень довіри громадян до органів влади та сприяє створенню

нової філософії взаємодії між владою і суспільством, яка ґрунтується на принципах доступності, прозорості, відкритості, зручності та інклюзивності» [1, с. 177]. Через соціальні мережі органи влади можуть інформувати громадян про доступні послуги, програми підтримки та інші ресурси, що допомагає підвищити обізнаність населення.

Соціальні мережі дозволяють органам влади аналізувати настрої та потреби населення через моніторинг коментарів, постів і реакцій, що може бути корисним для стратегічного планування.

Отже, соціальні мережі формують новий підхід до взаємодії між владою та суспільством. Тому органи влади повинні активно використовувати декілька популярних соціальних платформ для ефективної комунікації з різними категоріями громадян.

Література

1. Бойко Л. Сутність та особливості застосування цифрових інструментів владно-громадської взаємодії. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9. С. 167–180.
2. Карпюк А. В., Трофімук-Кирилова Т. М. Соціальні мережі як важливі інструменти ділової комунікації територіальних громад України в умовах євроінтеграції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці. С. 48–54.
3. Ніжегородцев В.О. Використання інтернет-технологій в діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Цифрова трансформація фінансової системи України та країн V-4 в умовах євроінтеграції: збірник тез III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дубляни, 26 квітня 2023 р.)*. Частина I. Дубляни: ЛНУП, 2023. С. 255–259.
4. Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 р. URL: https://drive.google.com/file/d/1kwsclr3Qm2QaqaIVv0_l4saWRFY_NXWb/view (дата звернення: 22.12.2024).

Цапій Владислав

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

ОП «Документознавство, керування документаційними процесами»

денна форма здобуття вищої освіти

Маріупольський державний університет

ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

Електронний документообіг став важливим процесом сучасного управління як у державному, так і в приватному секторах. Його впровадження сприяє вдосконаленню і ефективності організації управлінських процесів, застосуванню режиму paperless, прозорості та оперативності прийняття управлінського рішення. Одним з головних показників якісної організації електронного документообігу в установі є дотримання вимог, які встановлені відповідними нормативно-правовими актами, прийнятими на державному рівні (загальні для всіх органів влади, установ, підприємств, організацій України) та локальному рівні (індивідуальні для окремої установи).

Початком формування нормативно-правової бази електронного документообігу в Україні можна вважати 2003 рік, коли були прийняті два базових закони: «Про електронні документи та електронний документообіг» [2] та «Про електронний цифровий підпис» [4]. Перший закон встановив основні поняття, такі як електронні документи, електронний підпис та система електронного документообігу. У законі чітко визначено, що електронні документи прирівнюються до паперових, якщо вони містять електронний підпис. Це був важливий крок у визнанні юридичної сили електронних документів. Щодо другого закону, то метою його прийняття було визначення правового статусу електронного цифрового підпису та регулювання відносин, що виникають при використанні електронного цифрового підпису. На сьогодні Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» залишається дійсним, а Закон України «Про електронний цифровий підпис» втратив чинність у 2018 році. Підставою стало прийняття Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», який регулює процес використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, а також забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронних довірчих послуг щодо надання такої послуги [3]. Закон закріплює використання електронного підпису, електронної печатки, позначки часу та інших довірчих послуг, які забезпечують автентичність та цілісність електронних документів, в тому числі в умовах передачі або архівуванні.

Прийняття в 2003 році вищевказаних законів було важливим кроком, проте, більш ніж на десять років розтягнувся процес розроблення вимог щодо створення, реєстрації, зберігання та організації передачі електронних документів до архівних установ, а також встановлення форматів електронних документів та систем електронного документообігу. Кінцевим

результатом стало прийняття у 2014 році «Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» [5]. Це стало суттєвим зрушенням в сприйнятті електронного документа, його вигляду, проходження етапів опрацювання та передачі на архівне зберігання.

Для уніфікації роботи з електронними документами в органах виконавчої влади у 2018 році Кабінет Міністрів України затвердив «Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну». Цей документ визначає порядок проходження електронного документа з моменту його створення або одержання і до моменту відправлення або передавання до архівного підрозділу установи; загальні засади функціонування та використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; оперативний інформаційний обмін з використанням службової електронної пошти; загальні правила здійснення моніторингу стану виконання управлінських рішень [6].

Одним з нещодавно прийнятих документів, який встановлює поняття, що розкривають сутність електронного документообігу є ДСТУ 2732:2023 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» [1].

Отже, нормативно-правову базу електронного документообігу в Україні на предмет наявності основних, базових документів можна вважати сформованою. Але, враховуючи динамічність інформаційних технологій, їх постійне вдосконалення, глобалізацію та цифровізацію суспільства, модернізацію систем електронного документообігу, програм для керування документами, хмарних DMS-системи, розроблення їх нових, покращених версій, нормативно-правова база електронного документообігу має оновлюватись з урахуванням всіх нововведень.

Література

1. ДСТУ 2732:2023. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2024-03-01]. Вид. офіц. Київ, 2023. 31 с.
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 23.01.2025).
3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 23.01.2025).
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 23.01.2025).

5. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 11.11.2014 № 1886/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text> (дата звернення: 24.01.2025).

6. Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#n18> (дата звернення: 24.01.2025).

Калітенко Кристина

2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Керування документаційними процесами
та розвиток цифрової громади», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Розвиток служб інформаційного забезпечення органів державної влади в Україні є ключовим напрямком удосконалення державного управління, який ґрунтується на підвищенні ефективності процесів прийняття рішень та забезпеченні прозорості діяльності органів влади. Це питання актуальне не лише через загальносвітові тенденції цифровізації, але й у зв'язку з реформами в Україні, спрямованими на боротьбу з корупцією, поліпшенням якості державних послуг та зміцненням інституційної спроможності. Інформаційно-аналітичне забезпечення виступає ключовим елементом процесу управління і покликане сприяти ефективності отриманих знань; якості інформаційних матеріалів, надання яких є нагальною потребою для органів влади; прогнозованості шляхів довгострокового розвитку держави і соціуму [6].

Подальші перспективи функціонування служб інформаційного забезпечення у нашій державі передбачають вжиття низки важливих заходів у контексті інформатизації, як от:

1. Прискорення цифровізації та автоматизація державних процесів.

Одним із найперспективніших напрямків розвитку є широкомасштабна цифровізація органів влади. Упровадження цифрових платформ, таких як система електронного урядування

(E-Government), дозволяє скоротити бюрократичні процедури, спростити взаємодію громадян з органами влади і прискорити обмін інформацією. Україна вже має успіхи в цьому напрямку, наприклад, через платформу «Дія», яка об'єднує різні державні послуги в одному місці, спрощуючи доступ до них для громадян та бізнесу [2]. Впровадження електронних систем управління не тільки знижує витрати на паперовий документообіг, але й забезпечує більш прозорий контроль за процесами.

2. Забезпечення кібербезпеки та захисту інформації.

З огляду на зростання кількості кіберзагроз, одним з найважливіших напрямків сучасного розвитку інформаційних служб є зміцнення інформаційної безпеки. Як вважає В. Левченко, підрозділи інформаційного забезпечення повинні впроваджувати надійні заходи кіберзахисту, оскільки державні установи часто стають цілями для хакерських атак [4]. Захист конфіденційної інформації громадян та даних державних реєстрів є пріоритетом, тому необхідно інвестувати в розробку безпечної інфраструктури для зберігання та передачі інформації, а також навчати співробітників, які працюють з інформаційними системами.

3. Покращення інтеграції та уніфікації інформаційних систем.

Органи державної влади часто використовують численні інформаційні системи, які не завжди можуть ефективно взаємодіяти одна з одною. Це призводить до фрагментованості даних і ускладнень у прийнятті рішень. Інтеграція та уніфікація цих систем є важливим напрямком розвитку, що дозволить покращити ефективність управління даними, зменшити кількість дублювань інформації та забезпечити доступ до актуальної інформації для різних підрозділів [5]. Окрім того, уніфікація форматів зберігання даних полегшить обмін інформацією між органами влади та створить умови для більш ефективної співпраці.

4. Сприяння відкритості інформаційних даних.

Розвиток концепції відкритих даних є ключовим елементом прозорості державної діяльності. Відкриті дані дозволяють громадянам, бізнесу та громадським організаціям отримувати доступ до важливої інформації, що сприяє контролю за функціонуванням органів влади та зменшує ризики корупції [46]. У перспективі розвиток порталів відкритих даних, які зберігатимуть та надаватимуть доступ до державної статистики, бюджетних звітів, законодавчих ініціатив тощо, підвищить рівень довіри громадян до уряду.

5. Поліпшення використання аналітичних систем та великих даних у технологіях.

Застосування аналітичних систем та технологій великих даних (Big Data) є наступним логічним кроком у розвитку служб інформаційного забезпечення. Завдяки збиранню та аналізу великих обсягів інформації державні органи можуть краще розуміти суспільні процеси, виявляти тенденції та реагувати на виклики в режимі реального часу. Наприклад, аналіз даних,

зібраних від громадян у процесі надання послуг, дозволить державним органам краще прогнозувати потреби населення та ефективніше розподіляти ресурси [7].

6. Формування кадрового потенціалу.

Один із ключових аспектів успішного розвитку служб інформаційного забезпечення полягає в підготовці кваліфікованих кадрів. За оцінками експертів, існує великий попит на фахівців у галузі ІТ, аналітики даних та кібербезпеки в державному секторі [23]. У цьому контексті важливо розробити системи навчання та підвищення кваліфікації державних службовців, а також залучати молодих фахівців до роботи в державних органах. Співпраця з університетами та професійними навчальними центрами також є перспективним шляхом для розширення кадрового потенціалу.

7. Оптимізація міжнародної співпраці зі стандартизацією.

Для того, щоб українські державні органи могли конкурувати на міжнародному рівні та бути здатними співпрацювати з іншими країнами, важливо впроваджувати міжнародні стандарти управління інформацією та обміну даними. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз чи ООН, може допомогти у застосуванні сучасних стандартів, а також дозволить обмінюватися досвідом та технологіями [5]. Крім того, участь у міжнародних програмах сприятиме залученню інвестицій у розвиток інформаційної інфраструктури.

8. Дотримання екологічності інформаційних систем.

Останнім часом все більше уваги приділяється екологічним аспектам роботи інформаційних систем. Органи державної влади повинні враховувати питання енергозбереження та зменшення шкідливого впливу на довкілля. Наприклад, оптимізація роботи серверних центрів та зменшення споживання електроенергії інформаційними системами дозволить знизити негативний вплив на навколишнє середовище [4]. Використання екологічно чистих технологій може стати додатковим пріоритетом для розвитку інформаційних систем у державному управлінні.

Таким чином, шляхи покращення інформаційного забезпечення органів державної влади передбачають вжиття цілого ряду дієвих заходів, орієнтованих на світові тенденції розвитку процесу інформатизації.

Література

1. Бойко Т. ІТ-інновації в державному управлінні: український досвід: Державний огляд, 2023. 15 с.
2. Гудзенко О. В. Основи управлінської діяльності. Київ: Видавництво «Академія», 2015. 320 с.

3. Ковальчук Ю. О. Управлінська інформація: принципи та застосування. Київ: Видавництво «Університетська книга», 2022. 280 с.
4. Левченко В. А. Інформаційна безпека в управлінні. Вінниця: Видавництво «Техніка», 2023. 256 с.
5. Сидоренко І. П. Інформаційні системи в управлінні. Львів: Видавництво «Срібне слово», 2018. 464 с.
6. Федотова О.О., Шаповалова Д.О. Діяльність інформаційно-аналітичних служб органів державної влади України з підготовки аналітичних матеріалів. Інформація та соціум: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 2 червня 2023 р.). Вінниця, ДНУ імені Василя Стуса, 2023. С.57–60.
7. Fedotova O., Kalitenko K. Information support for the activities of Ukrainian state authorities. Trends and Prospects for the Development of Science and Education: Proceedings of the International Scientific Conference (2024, April 20). Oxford, UK: Bookmundo, 2024. Pp.32-35. URL: <https://researcheurope.org/book-48/>.

Улановська Анна

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Керування документальними процесами
та розвиток цифрової громади», заочна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Ефективність роботи будь-якого підприємства багато у чому залежить від забезпечення його якісною інформацією. Однією з ключових характеристик такого забезпечення є раціональний підхід до управління інформаційними процесами та ресурсами. Це створює потребу в спеціалістах, здатних надавати установам необхідну інформацію для прийняття управлінських рішень і результативного управління великими обсягами даних.

В Україні сьогодні чимало закладів вищої освіти готують фахівців за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність».

Проблеми і перспективи підготовки фахівців із вказаного напрямку були розглянуті вченими Г. Власовою [1], Н. Кушнарєнко [3] та Л. Філіповою [4].

Г. Власова підкреслює, що з огляду на швидкий розвиток інформаційного суспільства в Україні виникають важливі питання, пов'язані з підготовкою кадрів для інформаційної діяльності [1]. З нею можна погодитися, адже дійсно існує потреба в спеціалістах, які будуть займатися саме управлінням інформацією, а не розробкою програмного забезпечення. Це спеціалісти, здатні задовольнити інформаційні потреби управлінських процесів, професійно використовуючи комп'ютерну техніку та різні програми.

Н. Кушнарєнко вважає, що спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» складається з двох рівнозначних складових – документної та інформаційної [3]. Вона підкреслює, що фахівці, які отримали освіту за даним напрямком, будуть здатні виконувати різноманітні професійні завдання.

Сучасна науково-технічна революція привнесла нове поняття – інформаційне століття. Як відомо, аграрне суспільство було замінене індустріальним, а тепер індустріальне суспільство поступається місцем інформаційному, яке базується на інформаційних процесах і технологіях.

Інформація є унікальним ресурсом, який не може бути повністю вичерпаним. Більш того, цей ресурс постійно поповнюється. Це означає, що інформація є необхідною для прийняття рішень та формулювання стратегічних, тактичних і оперативних завдань.

На світовому інформаційному ринку існує кілька основних секторів, які також важливі для України: сектор ділової інформації, сектор правової інформації, сектор спеціалізованої інформації, сектор масової інформації та сектор технічних і програмних засобів.

Для ефективної роботи підприємства необхідна інформація з усіх згаданих кластерів, але успіх управлінських процесів в першу чергу залежить від сектора ділової інформації. Основа організаційних аспектів в управлінській діяльності – інформаційне забезпечення. Інформація розглядається як набір різних повідомлень і даних про об'єкти, явища, взаємини тощо. Систематизація та обробка зібраних даних у визначену форму, яка придатна для використання, відіграють важливу роль в управлінні.

Отже, для забезпечення інформаційної діяльності підприємства/ установи/ організації необхідно використовувати ряд взаємопов'язаних видів діяльності, включаючи оброблення інформації в поєднанні з процедурами, що реалізуються за допомогою комп'ютерних технологій. Саме з цієї причини під час підготовки спеціалістів у галузі документознавства та інформаційної діяльності увага акцентується на формуванні навичок і вмінь, необхідних для ефективного інформаційного забезпечення управління. Перебіг організації інформаційної

діяльності взаємозалежний із розвитком технологічних процесів, таких як обробка та передача повідомлень [2]. Ці операції зазнали значних змін із впровадженням персональних комп'ютерів і новітніх цифрових технологій.

Сучасний фахівець з документно-інформаційної діяльності має можливість реалізувати свій професійний потенціал у різних областях. Він може працювати в державних та недержавних установах, надаючи інформаційну підтримку в ході управлінського процесу за допомогою застосування різнопланових методів обробки та аналізу документів. У комерційних структурах спеціалісти не тільки пропонують послуги з інформаційного супроводу підприємницької діяльності, а й займаються правовим і технічним захистом комерційної інформації. Як державні, так і відомчі архіви створюють та використовують банки архівних даних для перетворення архівних фондів у машиночитані формати. Вказані фахівці також затребувані в рекламних, видавничих та інформаційних агентствах.

Необхідність підготовки таких спеціалістів обумовлена відповідальністю управлінських рішень, величезним обсягом інформації, яку потрібно обробити для ухвалення правильної стратегії, браком часу і професійних навичок у керівників, які, часом, не володіють методами збору, обробки та аналізу даних.

Зміст підготовки фахівців відображається в їхніх професійних обов'язках, які охоплюють: дослідження та аналіз інформаційних потреб, аналітико-синтетичну обробку документів, управління документно-інформаційними потоками і системами, формування інформаційної політики організації (включаючи стратегічні та тактичні аспекти), організацію документообігу; створення або отримання, класифікацію, трансформацію та захист документної інформації, а також застосування сучасних інформаційних технологій. Ці обов'язки надають випускникам можливість працювати у відділах кадрів, архівах, бібліотеках, органах влади та місцевого самоврядування, PR-відділах, рекламно-інформаційних агентствах, інформаційно-консалтингових центрах, аналітичних службах, центрах науково-технічної інформації, стандартизації та сертифікації, патентних і маркетингових підрозділах підприємств, науково-освітніх установах і засобах масової інформації тощо.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити висновок, що підготовці фахівців у галузі документознавства та інформаційної діяльності в Україні приділяється чимала увага. Перспективні аспекти подальшого розвитку даної галузі зумовлені поєднанням в майбутніх спеціалістів усього спектру фахових знань, професійних умінь та базових навичок.

Література

1. Власова Г. В. Проблеми і перспективи підготовки фахівців з документознавства та інформаційної діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2004. №1. С.13–15.

2. Кулицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: навч. посібник. Київ: МАУП, 2002. 224 с.

3. Кушнарєнко Н. М. Складові змісту спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»: питання методології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2004. №1. С.15–21.

4. Філіпова Л. Перспективна спеціальність у підготовці фахівців інформаційно-документної сфери України. *Вісник Книжкової палати*. 2003. №10. С. 29–31.

Мельніченко Катерина

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

ОП «Документознавство, керування документаційними процесами»,

денна форма навчання

Маріупольський державний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ: ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В умовах стрімкої цифровізації та зростання обсягів даних інформаційно-аналітичні технології відіграють важливу роль у процесі прийняття управлінських рішень. Вони забезпечують керівників та аналітиків ефективними інструментами для збору, аналізу та інтерпретації даних, що сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень.

Інформаційно-аналітичні технології охоплюють широкий спектр методів і засобів обробки інформації, серед яких можна виділити системи підтримки прийняття рішень, бізнес-аналітику, системи управління знаннями, Big Data-аналітику.

Системи підтримки прийняття рішень – інтерактивні програмні системи, які допомагають аналізувати великі масиви даних та моделювати можливі сценарії розвитку подій.

Бізнес-аналітика – технології для збору, обробки та візуалізації даних, що сприяють стратегічному плануванню.

Системи управління знаннями – інструменти для організації корпоративного знання, що дозволяють зберігати та поширювати інформацію серед співробітників.

Big Data-аналітика – використання великих даних для прогнозування тенденцій та підвищення ефективності управлінських рішень.

Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифра) відіграє ключову роль у впровадженні та розвитку інформаційно-аналітичних технологій, що використовуються для підтримки управлінських рішень на державному рівні [1]. Його діяльність спрямована на цифровізацію публічного управління, розширення доступу до електронних послуг та підвищення ефективності управлінських процесів за допомогою аналітичних інструментів та технологій обробки великих даних.

Основні напрями діяльності Мінцифри у сфері інформаційно-аналітичних технологій: розвиток цифрової інфраструктури для аналізу даних, запровадження хмарних технологій та ШІ, автоматизація аналітичних процесів у державному управлінні, інтеграція цифрових послуг у державний сектор, кібербезпека та захист інформації.

Мінцифра активно розвиває електронні сервіси, що дозволяють державним установам використовувати сучасні інформаційно-аналітичні технології. Важливими ініціативами є:

- Єдина платформа відкритих даних (data.gov.ua) – забезпечує доступ до державних даних, які використовуються для прийняття стратегічних рішень.
- СЕД – спрощує управління документами в державних органах та дозволяє проводити аналітику ділових процесів.

Міністерство працює над впровадженням хмарних рішень та технологій ШІ для підвищення ефективності державного управління. Наприклад, використання Big Data та ШІ допомагає аналізувати суспільні запити та покращувати якість державних послуг.

Мінцифра розробляє аналітичні панелі та системи підтримки рішень для державних органів. Вони допомагають: виявляти закономірності у великих масивах даних; прогнозувати економічні та соціальні тенденції; автоматизувати процеси управління на різних рівнях.

Найвідомішим проектом Міністерства є платформа «Дія», яка не лише надає громадянам доступ до державних послуг, але й містить аналітичні інструменти для моніторингу ефективності цих сервісів.

Мінцифра розробляє та впроваджує стратегії з кібербезпеки для захисту інформаційно-аналітичних систем держави від зовнішніх загроз.

Міністерство цифрової трансформації України продовжує вдосконалювати інструменти аналізу даних, розширювати використання штучного інтелекту та розвивати систему електронного урядування. Подальший розвиток інформаційно-аналітичних технологій під егідою Мінцифри сприятиме більш ефективному прийняттю управлінських рішень, прозорості державних процесів та підвищенню рівня цифрової грамотності в Україні.

В Україні та світі активно впроваджуються сучасні програмні рішення, які значно спрощують процес прийняття управлінських рішень - Power BI, Tableau, IBM Watson Analytics, SAP BusinessObjects.

Power BI – аналітична платформа від Microsoft, яка дозволяє візуалізувати дані та створювати інтерактивні звіти [2].

Tableau – інструмент для глибокого аналізу даних, який широко використовується у корпоративному секторі.

IBM Watson Analytics – когнітивна система для прогнозного аналізу на основі штучного інтелекту [3].

SAP BusinessObjects – комплекс програмних рішень для бізнес-аналітики та управління корпоративними даними [4].

Розвиток інформаційно-аналітичних технологій у сфері управління відбувається за такими ключовими напрямками як автоматизація аналітичних процесів, інтеграція з хмарними сервісами, розвиток когнітивної аналітики, підвищення кібербезпеки аналітичних систем.

Автоматизація аналітичних процесів – використання штучного інтелекту для автоматичного аналізу великих масивів даних.

Інтеграція з хмарними сервісами – перехід до хмарних технологій дозволяє забезпечити безперервний доступ до аналітичних інструментів.

Розвиток когнітивної аналітики – поєднання технологій Big Data, машинного навчання та штучного інтелекту для підвищення точності прогнозування.

Підвищення кібербезпеки аналітичних систем – захист даних від несанкціонованого доступу та кібератак.

Інформаційно-аналітичні технології стали невід’ємною складовою сучасного управління, забезпечуючи керівників ефективними інструментами для аналізу та ухвалення рішень. Подальший розвиток цієї сфери сприятиме автоматизації процесів управління, підвищенню точності прогнозування та оптимізації роботи організацій.

Література

1. Мінцифри України. Офіційний сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 02.01.2025).
2. Power BI – офіційний сайт. URL: <https://powerbi.microsoft.com/> (дата звернення: 02.01.2025).
3. IBM Watson Analytics. URL: <https://www.ibm.com/watson> (дата звернення: 02.01.2025).

4. SAP BusinessObjects. Офіційний сайт. URL:
<https://www.sap.com/products/technology-platform.html> (дата звернення: 02.01.2025).

Андибор Анастасія
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
ОП «Документознавство, керування документаційними процесами»
денна форма здобуття вищої освіти
Маріупольський державний університет

АДАПТАЦІЯ ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕСІВ УСТАНОВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Воєнний стан в Україні, запроваджений у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації, докорінно змінив усталені практики роботи багатьох установ, підприємств і організацій. Одним із ключових викликів стало збереження безперервності управлінських процесів і надійності документообігу в ситуації, коли значна кількість співробітників опинилася в різних географічних точках, а матеріальна інфраструктура в окремих регіонах зазнала руйнувань чи пошкоджень.

Діловодство є «кровоносною системою» будь-якої організації: воно забезпечує формування, рух і зберігання критично важливих документів, слугує підґрунтям для ухвалення рішень і дає змогу підтримувати належний рівень управлінської культури. У мирний час ці процеси зазвичай відбуваються в більш-менш передбачуваних умовах із чітко регламентованими процедурами та встановленими термінами виконання кожної операції. Проте в умовах воєнного стану виникає потреба в надзвичайно швидкій реакції на загрози й нестандартні ситуації. Це може бути як переміщення значних обсягів документації у безпечніші локації, так і перехід на електронні форми обігу або пошук альтернативних каналів комунікації.

Водночас для держави, що знаходиться у стані війни, вкрай важливо дотримуватися принципів правової визначеності та забезпечувати зберігання юридично значущих документів. У низці випадків для цього застосовують електронний підпис, спеціалізовані програми з резервного копіювання та захисту конфіденційної інформації. На перший план виходять питання кадрової підготовки: не всі співробітники одразу здатні адаптуватися до нових технічних засобів або готові перейняти культуру «paperless» у тих організаціях, де тривалий час панували традиційні підходи до паперової документації.

У подібних обставинах особливу увагу привертає досвід тих організацій, які встигли оперативно реорганізувати свою внутрішню систему діловодства і зберегти її ефективність. Одним із таких прикладів є Маріупольський державний університет (МДУ), що, попри складну ситуацію з релокацією до міста Києва, впровадив сучасну систему електронного документообігу (СЕД) iDoc, аби забезпечити надійну та безперервну обробку документації. Тож проаналізуємо головні аспекти адаптації діловодних процесів в умовах воєнного стану та окреслимо практичні рекомендації для інших установ, що зіткнулися зі схожими викликами.

Запровадження воєнного стану в Україні відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] суттєво вплинуло на роботу органів державної влади, місцевого самоврядування, закладів вищої освіти і приватних підприємств. Якщо раніше система діловодства переважно була розрахована на функціонування у стабільній інфраструктурі з передбачуваними алгоритмами ухвалення рішень, то тепер вона зазнала ряду трансформацій.

Загалом можна виокремити декілька причин, що створюють новий контекст ведення діловодства:

1. Географічна розпорошеність персоналу. Ключові фахівці установ можуть перебувати в безпечних регіонах України, за кордоном або навіть в евакуації всередині постраждалих областей. Це унеможлиблює традиційну модель обміну паперовими документами й спонукає запроваджувати віддалену взаємодію.

2. Загрози знищення документів. У зонах активних бойових дій або під час обстрілів постає небезпека втрати архівних фондів та службової інформації. Це стосується не тільки паперових примірників, а й серверів, на яких зберігаються електронні документи. Тому постає нагальна потреба у створенні резервних копій і перенесенні даних на віддалені ресурси.

3. Швидкість реагування та необхідність оперативного ухвалення рішень. У кризовий період кількість документів, які потребують узгодження, може зростати в рази, а часові рамки на виконання завдань та видання наказів – суттєво скорочуватися. Це підштовхує установи переходити від багаторівневих бюрократичних процедур до більш спрощених, а отже – потребує гнучких електронних систем.

4. Безпекові й конфіденційні аспекти. Воєнний стан загострює питання кібербезпеки, оскільки зловмисники можуть намагатися отримати доступ до електронних баз даних або порушити роботу інформаційних систем. Відповідно, перед установами постає необхідність посилення протоколів безпеки, зокрема використання VPN, багатофакторної аутентифікації й сучасних методів шифрування даних.

5. Юридична значущість електронних документів. В умовах воєнного стану зберігається чинність діючих законодавчих актів, які регулюють електронне діловодство (наприклад, Постанова КМУ від 17 квітня 2019 р. № 375) [2]. Установи, що переходять на безпаперове ведення документації, повинні забезпечити наявність електронного підпису відповідальних осіб і належну архівацію створених файлів.

Таким чином, новий контекст воєнного стану робить неможливим застосування старої «канцелярської» парадигми діловодства, коли будь-який процес міг затягуватися через неузгодженість між підрозділами або через ускладнений рух паперових документів. Водночас, правильно організовані діловодні процеси з опорою на сучасні цифрові інструменти відкривають нові можливості: прискорюють комунікацію між співробітниками, зменшують витрати часу й коштів на друк та доставку документів, а також мінімізують ризик втрат.

З огляду на складні обставини, що склалися, установи не можуть обмежитися швидкими «косметичними» змінами: потрібен комплексний підхід до переосмислення існуючих алгоритмів роботи з документами. Основними напрямками адаптації діловодних процесів є: перехід на електронний документообіг, резервне копіювання та безпечне зберігання, підвищення цифрової грамотності персоналу, організаційна культура та нові регламенти.

Одним із показових прикладів успішної трансформації діловодних процесів в умовах воєнного стану є діяльність Маріупольського державного університету, який був вимушений перемістити свої ключові підрозділи до міста Києва. Становленню нової системи документування сприяла низка факторів: наявність освіченого персоналу з досвідом застосування інформаційних технологій, підтримка керівництва університету, а також цільові партнери й донори, які допомагали налагодити технічну інфраструктуру.

Рішення про запровадження СЕД iDoc було ухвалено незадовго до початку повномасштабного вторгнення РФ до України. Університет зіткнувся з проблемою, що значна частина документації залишилася в Маріуполі, а співробітники фізично перебували у різних містах України. Паперовий документообіг став практично неможливим, тому електронна система мала на меті забезпечити: облік службових документів, віддалений доступ, автоматизацію погоджень [3].

Таким чином, досвід МДУ демонструє, що навіть у складних і нестабільних умовах можна швидко адаптувати діловодні процеси. За умови наявності компетентних кадрів та належної технічної інфраструктури електронний документообіг перетворюється на ефективний інструмент управління.

Виходячи з аналізу загальних тенденцій та практичного досвіду МДУ, можна сформулювати низку рекомендацій для установ, що прагнуть підвищити свою стійкість у період воєнних загроз і максимізувати ефективність діловодства. Важливо провести аудит та спочатку оцінити, які документи є пріоритетними для перенесення в електронну форму, які процеси потребують «швидкої диджиталізації», а де можна залишити паперові примірники. Для забезпечення юридичної сили електронних документів варто використовувати кваліфіковані електронні підписи (КЕП), які видаються акредитованими центрами сертифікації. Це спростить процедури затвердження документів і підвищить довіру до них у правовому полі. Окрім базових заходів (використання антивірусів, файрволів), доцільно передбачити регулярний бекап у кількох географічно віддалених місцях. Важливо визначити осіб, відповідальних за моніторинг працездатності системи, а також періодично перевіряти працездатність відновлення даних. Будь-яка найсучасніша система не буде ефективною, якщо співробітники не розумітимуть її принципів чи боятимуться технологій. Тому варто розробляти навчальні курси, запрошувати спеціалістів для проведення майстер-класів. Спочатку акцент робити на базових навичках електронної комунікації, потім – на специфічних опціях СЕД. Різкий перехід на повністю електронну модель може викликати хаос. Краще починати з найнагальніших процесів, тестувати роботу системи й коригувати проблемні моменти. Паралельно має функціонувати механізм збору відгуків від користувачів, щоби можна було оперативно вносити зміни. Заклади, що вже успішно впровадили СЕД, можуть ділитися з колегами практиками й інструментами. Можливі також партнерські ініціативи між державними установами й бізнесом, що дозволить скоротити витрати та прискорити процес інтеграції.

Воєнний стан в Україні став суттєвим стрес-тестом для діловодних процесів більшості установ. Проблеми, з якими зіткнулися організації, включають розпорошеність персоналу, небезпеку втрати документів, необхідність швидкого ухвалення рішень і підвищені вимоги до кібербезпеки. У таких умовах електронний документообіг із підтримкою захищених технологій зберігання та передачі даних перетворюється на стратегічно важливий інструмент.

Приклад Маріупольського державного університету, який упровадив СЕД iDoc, свідчить, що комплексний підхід до трансформації діловодства здатен не лише «врятувати» документи від фізичного знищення чи загублення, а й у разі підвищити загальну ефективність управління.

Важливо підкреслити, що технологічні рішення – це лише половина справи. Не менш значущим є формування відповідної корпоративної культури, у межах якої електронні сервіси сприймаються як природна складова робочої взаємодії, а співробітники мають довіру до нових

підходів. Організації, що встигнуть адаптуватися до нових умов і встановити належний рівень безпеки та надійності діловодства, будуть більш стійкими та конкурентоспроможними навіть після завершення військових дій. Їхній досвід стане підґрунтям для формування оновленої національної системи документообігу, здатної до гнучкого реагування та сталого розвитку у майбутньому.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 22.12.2024).
2. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 і від 17 січня 2018 р. № 55: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 375. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2019-%D0%BF> (дата звернення: 22.12.2024).
3. iDoc – система електронного документообігу: сайт для співробітників МДУ. URL: <https://idoc.mu.edu.ua/> (дата звернення: 22.12.2024).
4. Кудлай В. Організація керування документаційними процесами в цифровій громаді. практичні аспекти. *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті* : Збірник тез наукових доповідей : XXIV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2023 р., м. Харків. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8065831> (дата звернення: 22.12.2024).

СЕКЦІЯ:
**«БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ»**

Безуса Катерина

1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти,
ОП «Керування документаційними процесами
та розвиток цифрової громади», заочна форма навчання
Маріупольський державний університет

**БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ:
ВИКЛИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ВИРІШЕННЯ**

Бібліотечна справа відіграє важливу роль у розвитку суспільства, все більше перетворюючись на інформаційне посередництво та консультування, допомагаючи користувачам ефективно та відповідально знаходити, аналізувати та використовувати інформацію. На сьогодні бібліотеки – це багатофункціональні центри, які поступово трансформуються з звичайних книгозбірень в осередки культурної, освітньої, благодійної діяльності, психологічної підтримки. Вони повинні адаптуватися до викликів глобалізації та цифровізації, забезпечувати доступ до інформаційних та освітніх ресурсів через впровадження та використання новітніх технології, сучасних комунікаційних засобів.

Одним з складних викликів для української бібліотечної справи стали бойові дії та окупація українських земель. За даними серпневого звіту Українського Інституту Книги, у 56 бібліотеках в 2022 році були пошкоджені чи зруйновані приміщення. Росіяни зруйнували публічну бібліотеку в Чернігові, бібліотеку Петра Могили, решту бібліотек у Маріуполі, архів В'ячеслава Чорновола в Бучі та інші [3]. Взагалі, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, за даними Міністерства культури й інформаційної політики від 07 січня 2025 року, майже 770 бібліотек було або пошкоджено, або зруйновано повністю. І кожного дня, тією чи іншою мірою, руйнація культурного фонду продовжується. Саме тому розвиток бібліотечної сфери стає особливо актуальним [2]. Це суттєвий виклик, який полягає не тільки в матеріальних збитках, а головне не допустити втрати та зберегти історичні документи, рукописи та інші унікальні ресурси, українську культурну спадщину, що є ключовим для підтримки національної свідомості та гідності. Бібліотеки займають одне з важливих місць у прагненні українського суспільства зберегти національну ідентичність.

Одним з ключових викликів сучасної бібліотечної справи є також зменшення кількості користувачів друкованих книг. Згідно з дослідженнями Української бібліотечної асоціації, все більше людей віддають перевагу саме електронним джерелам інформації, що зумовлює потребу у створенні електронних бібліотек та цифрових архівів [1].

На думку авторки, ще одним викликом є недофінансування бібліотек. У багатьох регіонах України бібліотечні заклади потребують оновлення матеріально-технічної бази, придбання нових видань та покращення умов роботи. За даними Державної служби статистики України, у 2022 році фінансування бібліотек зменшилося на 15% порівняно з попередніми роками. Це вплинуло на оновлення книжкових фондів, матеріально-технічне забезпечення та оплату праці бібліотекарів [4].

Щодо механізмів вирішення вищезгаданих проблем, важливим напрямом є інтеграція бібліотек у сучасний інформаційний простір. Це включає створення мобільних додатків для користувачів, організацію онлайн-подій, а також просування бібліотек у соціальних мережах, що сприятиме підвищенню їх популярності серед молоді та користувачів інтернет-мережі.

Необхідно збільшити фінансування бібліотек на державному та місцевому рівнях. Це дозволить оновлювати книжкові фонди, закуповувати сучасну техніку та розширювати можливості бібліотек для користувачів. В цьому напрямі потрібним є розроблення державних програм підтримки бібліотечної справи. А в цілому треба звернути увагу на створення національної моделі бібліотечної справи, що дозволить покращити координацію діяльності між різними формами власності.

Важливим механізмом реалізації проблем бібліотечної справи в сучасній Україні є популяризація бібліотек як платформ для активізації місцевих громад, їх інклюзивності. Аналізуючи досвід європейських країн, українські бібліотеки мають звернути увагу на принцип «бібліотека для громади, громада для бібліотеки», що ще з кінця ХХ сторіччя сприймається як пріоритетний напрям спільного розвитку. До речі, на сучасному етапі в Європі спостерігається збільшення аспектів взаємодії між бібліотекою та громадою й місцевою владою, участь в управлінні громадою через надання відповідної інформації читачам, що закріплено і в офіційних документах [5, с. 267].

Отже, сучасні виклики, що постали перед бібліотечною справою в Україні, потребують комплексного підходу до їх вирішення, зокрема впровадження інноваційних рішень, модернізації бібліотечної інфраструктури, цифровізації фондів і активної підтримки з боку держави.

Література

1. Звіт про роботу УБА на 2023 рік. Українська бібліотечна асоціація. URL: <https://ula.org.ua/pro-nas/dokumenty/plani-ta-zviti-uba> (дата звернення: 24.01.2025).
2. Руйнування культурної інфраструктури. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/> (дата звернення: 24.01.2025).
3. Семерін Х. Видавництва й бібліотеки України під час війни: втрати, виклики, дерусифікація. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/vidavnistva-y-biblioteki-ukraini-pid-chas-viyni-vtrati-vikliki-derusifikatsiya> (дата звернення: 25.01.2025).
4. Статистична інформація за 2022 рік. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення : 25.01.2025).
5. Petrova I. O., Horb Ye. S. Library as a space for inclusivity and dialogue: experience of transforming Polish libraries on the border of centuries. *University Library at a New Stage of Social Communications Development*. Conference Proceedings. 2024. № 9. P. 264-272. URL: <https://unilibnsd.ust.edu.ua/article/view/314515/309559> (дата звернення: 27.01.2025).

Комісаренко Еліна

1 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання, освітня програма «Керування документаційними процесами та розвиток цифрової громади», Маріупольський державний університет»

РОЗВИТОК КНИГИ ЯК ВИДУ ДОКУМЕНТА

Книга – це не просто матеріальний об’єкт, а й складний культурний феномен, що має величезне значення для розвитку людської цивілізації. Вона супроводжує нас з давніх часів та служить основним носієм знань, ідей і культурних традицій, формуючи світогляд і впливаючи на сприйняття дійсності.

Історія книги є віддзеркаленням еволюційного шляху людства, його культури, технологій і мислення. У документознавстві книга розглядається як один з видів документа [4].

Витоки книги можна знайти в давніх цивілізаціях, таких як Шумер, де близько 3200 року до нашої ери з'явилася писемність у формі клинопису. Шумерські жерці записували на глиняних табличках економічні та адміністративні дані, а також релігійні тексти.

Пізніше, в Єгипті, розпочалося використання папірусу – першого носія тексту, який дозволяв фіксувати літературні, наукові та релігійні твори. Так, стародавні єгиптяни створювали священні тексти, такі як «Книга мертвих», що служили «гідом» для душ у потойбічному світі [3].

У Середньовіччі книги почали виготовляти вручну, створюючи манускрипти, які копіювалися ченцями в монастирях. Цей період характеризувався високою цінністю книг, оскільки їхнє виготовлення вимагало значних зусиль і часу. Манускрипти, часто прикрашені ілюстраціями та каліграфією, виступали не лише літературними творами, а й витворами мистецтва. Особливої популярності набули релігійні тексти, але також почали з'являтися твори класичної античності, що зберігалися та переписувалися [2].

Справжня революція в історії книги як документа сталася в XV столітті, коли Йоганн Гутенберг винайшов друкарський верстат із рухомими літерами. Перша друкована книга, Біблія Гутенберга, з'явилася в 1455 році і ознаменувала початок епохи масового виробництва книг. Завдяки новій технології книги стали доступнішими для широкої аудиторії, що сприяло поширенню освіти та знань по всій Європі. Друкарство не лише змінило спосіб створення книг, а й стало каталізатором Ренесансу, протестантської реформи та інших культурних та соціальних змін [7].

У XVII і XVIII століттях розвиток науки і культури призвів до появи нових жанрів літератури, таких як роман, есе і наукові трактати. Видавництва почали активно випускати твори, що відображали дух епохи. Це був час, коли книги стали не лише джерелом знань, а й засобом для обговорення соціальних та політичних ідей. Поява періодичних видань (журналів і газет) також вплинула на розвиток літератури і читання [5].

XX століття привнесло нові технології (наприклад, офсетний друк), що знизило витрати на виробництво книг і зробило їх доступнішими для широкого загалу. Поява нових матеріалів, таких як пластик для обкладинок і різних типів паперу, сприяла створенню більш якісних книжкових видань.

У II половині XX століття почали з'являтися нові формати, такі як м'які обкладинки, що зробили книги ще більш доступними. З'явилися навіть книги на голографічних носіях інформації [6]. Останні десятиліття принесли з собою цифрову революцію: електронні книги і аудіокниги стали популярними, змінюючи спосіб споживання літератури.

Сьогодні книги існують у різних форматах – від традиційних паперових до електронних і аудіо. Цифрові платформи, такі як Kindle, Google Books і Audible, надають вільний доступ до творів.

З розвитком цифрових технологій з'явилася нова категорія книг – інтерактивні. Ці книги поєднують текст, зображення, а також мультимедійні елементи, що робить процес читання більш динамічним і інтерактивним. Наприклад, інтерактивні підручники можуть містити відео, анімації та навіть ігрові елементи, що підвищує залученість читачів [9].

Цифрові платформи пропонують споживачам інформації можливість зберігати велику бібліотеку на одному пристрої. Це підвищує доступність книг як документа і дозволяє читати їх у будь-якому місці та в будь-який час. Однак, незважаючи на ці переваги, деякі дослідники вказують на можливі негативні наслідки, такі як зниження уваги і погіршення сприйняття інформації. Тому, не дивлячись на прогресивні зміни, паперова книга все ще залишається важливим елементом культури та освіти. Багато людей цінують тактильні відчуття від читання паперових книг, їхню естетику, і можливість відзначати прочитане.

На сучасному етапі в ході повномасштабної російської агресії дуже важливо зберегти українську книгу, що стала об'єктом нищення у контексті проваджуваної окупантами антиукраїнської політики русифікації [8].

Отже, з моменту виникнення перших записів на глиняних табличках та папірусах, книга зазнала суттєвих трансформацій. Винахід друкарства в XV столітті спричинив революцію у виробництві та поширенні книжкових видань, відкривши нові горизонти для користування нею як документом.. Книга стала доступною для широких верств населення, сприяла освіті і саморозвиткові, що підвищило рівень грамотності та культури. Сьогодні, в умовах цифровізації, книги продовжують еволюціонувати, існуючи на новітніх носіях, та при цьому зберігають свою основну роль у суспільстві.

Література

1. Андреева Т. М. Книга в епоху цифровізації. Львів: ЛНУ, 2020. 256 с.
2. Каракоз О. О. Історія книги: навч. посібник. Київ: Видавництво. Ліра-К, 2020. 360 с.
3. Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки: навч. пос. Київ, 2011. 100 с.
4. Ковальчук Г. І. Книга // УБЕ. 2015. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Книга%20Книжка>
5. Малиновський Б. Н. Відоме і невідоме в історії інформаційних технологій в Україні. Київ: Академперіодика, 2001. 214 с.

6. Овчинніков В. Історія книги : еволюція книжкової структури: навч. посіб Львів: Світ, 2005. 420 с. : іл.
7. Тимошик М. С. Історія видавничої справи. Київ: Либідь, 2003. 496 с.
8. Федотова О. Нищення української книги окупаційними військами РФ в ході повномасштабного вторгнення. Актуальні проблеми науки та освіти: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. Київ: МДУ, 2024. С.293-296.
9. Чайка П. Від давнини до наших днів URL: <https://travel-in-time.org/uk/istoriya-vinahodiv/istoriya-knigi-vid-davnini-do-nashih-dniv/>

Аллаберенова Бадам
2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Документознавство, керування
документаційними процесами», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ У СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ

Сучасні бібліотеки функціонують в умовах стрімких змін у сфері інформаційних технологій та цифровізації суспільства. Одна з провідних сфер їхньої діяльності – це формування та надання доступу до бібліографічної інформації. Якісно укладені бібліографічні описи є визначальним інструментом для пошуку, систематизації та обміну даними про документи різного типу і формату. Розвиток міжнародних стандартів і рекомендацій спонукає бібліотечних фахівців удосконалювати методики створення бібліографічних описів, адаптуючи їх до потреб інформаційного суспільства та особливостей національних нормативно-правових актів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю підтримувати єдиний підхід до оформлення даних про документи для полегшення процесу їх ідентифікації та цитування, особливо в науковій комунікації. У цьому контексті в Україні важливу роль відіграє низка державних стандартів, зокрема, ДСТУ 8302:2015, що регулює вимоги до бібліографічних посилань і описів, а також ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, присвячений загальним вимогам до бібліографічного опису та структурі бібліографічних записів. Окрім вітчизняної нормативної бази, сучасні

бібліотеки дедалі частіше орієнтуються на міжнародні рекомендації Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) і принципи Resource Description and Access (RDA), покликані оптимізувати обмін бібліографічною інформацією на глобальному рівні.

Під бібліографічним описом розуміють сукупність упорядкованих відомостей про документ, поданих за встановленими правилами, які дають змогу його ідентифікувати та спростити пошук у бібліотечних каталогах чи інформаційних базах [1]. Структура опису може варіюватися залежно від типу документа (книга, стаття, електронний ресурс тощо), однак головні елементи – автор(и), назва, рік видання, видавництво (або URL-адреса) – залишаються базовими.

Серед функцій бібліографічного опису виділяють ідентифікаційну, пошукову, універсальну комунікаційну, науково-допоміжну. Ідентифікаційна дозволяє визначити конкретний документ серед подібних видань. Пошукова забезпечує можливість оперативного пошуку потрібної інформації в каталогах і базах даних. Універсальна комунікаційна: полегшує обмін даними між бібліотеками та іншими інформаційними установами. Науково-допоміжна: слугує підґрунтям для аналітичної роботи з інформаційними ресурсами.

Визначальну роль у формуванні єдиного підходу до бібліографічних описів відіграють стандарти. На міжнародному рівні ці аспекти регулюються IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), яка розробляє рекомендації щодо організації даних та підготовки каталогів [2]. Крім того, у багатьох країнах упроваджуються окремі національні стандарти, що враховують місцеву специфіку.

В Україні методику складання бібліографічних описів регулюють, зокрема, ДСТУ 8302:2015 та ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» [3], де містяться докладні вимоги до основних елементів посилань, правил скорочення та розміщення бібліографічних відомостей. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», що визначає основні принципи створення бібліографічних описів, послідовність і форму подання кожного елемента. Цей стандарт закладає фундаментальну основу для каталогізації, пропонуючи уніфіковану структуру опису документів.

Зазначені документи є обов'язковими для бібліотек, наукових установ і видавництв, які прагнуть дотримуватися офіційно визнаних норм бібліографічного опису та посилань.

Методологія формування бібліографічного опису передбачає визначення базових, а також додаткових елементів. Обов'язкові елементи: прізвище та ініціали автора (авторів),

назва документа, дані про видання (у випадку книги: місто, видавництво, рік; для статті: назва джерела, сторінки), загальний обсяг документа тощо. Додаткові (факультативні) елементи: перевидавництво, серія, ілюстративний матеріал, відомості про наукового редактора, наявність ISBN чи DOI тощо.

Застосування додаткових елементів може залежати від типу документа та цілей опису. Наприклад, наукові статті вимагають зазначення DOI для полегшення пошуку в електронних базах даних, тоді як художні твори потребують детальніших відомостей про ілюстративний супровід.

Сучасні бібліотеки дедалі ширше використовують електронні бази даних, повнотекстові репозиторії, онлайн-журнали. Це зумовлює потребу у формуванні бібліографічних описів для електронних ресурсів, де додатково вказують: URL-адресу документа (або DOI), дату звернення (коли ресурс був відкритий чи перевірений), тип електронного носія (онлайн, CD-ROM, USB-флеш-накопичувач тощо).

Такі відомості є важливими, оскільки контент в Інтернеті може змінюватися або зникати, а дата звернення дає змогу верифікувати доступність ресурсу на момент опису.

У глобальному контексті все більшого поширення набуває концепція Resource Description and Access (RDA), розроблена задля полегшення спільного використання бібліографічних даних різними установами світу [2]. RDA орієнтується на користувацькі завдання та принципово оновлену модель опису, що базується на концепції «робота – вираження – втілення – екземпляр».

Для обміну даними з іншими бібліотечними системами й каталогами застосовуються MARC-формати (Machine-Readable Cataloging). У контексті українських бібліотек найуживанішим є формат MARC 21, що дає змогу формувати придатні для комп'ютерної обробки записи [4]. Відповідність стандартам MARC 21, разом із дотриманням ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, підвищує сумісність українських бібліотечних каталогів із зарубіжними системами.

У бібліотеках, що володіють великими фондами, раціональним є використання спеціалізованого програмного забезпечення: АБІС (автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем), наприклад «Кона» чи «Alerph». Такі системи підтримують ведення каталогів, можуть автоматично заповнювати поля, імпортувати й експортувати дані у форматі MARC, а також перевіряти коректність бібліографічних описів за заданими шаблонами.

Автоматизація процесу прискорює введення нових записів і знижує ймовірність технічних помилок. Крім того, у випадку співпраці між бібліотеками можливе отримання бібліографічної інформації з національних чи міжнародних бібліографічних агенцій (наприклад, Бібліотеки Конгресу або НБУВ), що значно полегшує обробку нових надходжень.

Усе частіше бібліотеки оцінюють свою діяльність не тільки за кількістю фондів, а й за точністю, повнотою та зручністю бібліографічних описів. Якісні, уніфіковані описи покращують пошук (користувачі швидше знаходять потрібні видання), унеможливають дублікати (різні записи на одне й те саме видання можуть вводити в оману), сприяють міжнародній взаємодії (у спільних каталогах, зокрема, WorldCat важливо дотримуватися єдиних принципів опису з боку всіх учасників).

Відповідно, бібліотечні установи інвестують у перепідготовку кадрів, участь у семінарах і конференціях, щоб удосконалювати свої методи опису та обміну даними. Це особливо важливо, коли йдеться про одночасне застосування кількох стандартів – національних і міжнародних.

Паралельне існування різних стандартів та рекомендацій (RDA, AACR2, ДСТУ ГОСТ 7.1:2006) ускладнює гармонізацію. Проте поступове зближення українських і світових норм покращить сумісність каталогів.

Електронні видання, мультимедійні ресурси та віртуальні колекції вимагають від бібліотек розширених описів, що враховують особливості цифрових об'єктів.

Технології та стандарти швидко оновлюються, тож бібліотекарі повинні регулярно підвищувати кваліфікацію, аби ефективно застосовувати і ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, і RDA, і MARC-формати.

Створення національних чи міжнародних репозиторіїв бібліографічних записів забезпечить вищу якість і полегшить роботу з впровадження цифрових технологій, а також сприятиме популяризації українського бібліотечного фонду.

Отже, сучасні бібліотеки в умовах цифрової трансформації зобов'язані забезпечувати високу якість та уніфікованість бібліографічних описів, оскільки це безпосередньо впливає на ефективність пошуку, систематизації й обміну даними про документи. Поряд із міжнародними рекомендаціями IFLA та принципами RDA, в Україні вирішальне значення мають національні стандарти ДСТУ 8302:2015 і ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, які пропонують чіткий алгоритм формування бібліографічних описів для різних типів видань.

Автоматизація процесів опису, інтеграція з глобальними бібліографічними базами та постійне підвищення професійних компетентностей бібліотекарів дозволяють оперативно й точно описувати як традиційні, так і електронні ресурси. Перспективи розвитку методології бібліографічного опису передбачають ширше використання уніфікованих міжнародних стандартів, що надасть нові можливості для міжнародної кооперації бібліотек і поширення знань у світовому масштабі.

Література

1. Методичні рекомендації щодо складання бібліографічного опису документа: ДНУ «Книжкова палата України ім. Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/zakony/metodrek.pdf> (дата звернення: 02.01.2025).
2. Explore IFLA Standards, key publications, and core documents and more: International Federation of Library Associations and Institutions. URL: <https://www.ifla.org/resources/?oPubId=11412> (дата звернення: 02.01.2025).
3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: <https://dspace.mipolytech.education/items/ddbbf376-e123-484f-9cc6-432c622aacb2> (дата звернення: 02.01.2025).
4. MARC 21 Format for Bibliographic Data [Електронний ресурс]. Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/> (дата звернення: 02.01.2025).
5. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts/DSTU_GOST7.1-2006.pdf (дата звернення: 02.01.2025).

Букач Сергій

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Документознавство, керування документаційними процесами»
Маріупольський державний університет

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Електронні каталоги стали невіддільною частиною сучасних бібліотечно-інформаційних систем, замінюючи традиційні карткові каталоги та значно полегшуючи доступ користувачів до ресурсів. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій бібліотеки прагнуть не лише оцифрувати наявні фонди, а й забезпечити комфортний пошук, інтерактивну взаємодію та можливість отримання інформації з віддалених баз даних. У свою чергу, розширюються функціональні можливості електронних каталогів, що трансформуються з простих списків видань у багатофункціональні платформи для керування бібліотечними фондами.

Актуальність теми зумовлена постійним зростанням обсягу інформації та необхідністю оперативного її упорядкування. Для бібліотек електронні каталоги створюють підґрунтя для якісної каталогізації, розширених пошукових механізмів і зручнішого обслуговування віддалених користувачів, що особливо актуально в умовах цифрової трансформації суспільства.

Перехід від карткових каталогів до електронних розпочався ще наприкінці ХХ століття, коли з'явилися перші програмні засоби для автоматизованого обліку бібліотечних фондів. Основними перевагами електронних каталогів порівняно з паперовими стали: компактність і мобільність, швидкісний пошук, актуалізація даних. Електронний каталог не потребує великої площі зберігання, доступний у режимі 24/7 через мережу Інтернет, що усуває територіальні обмеження. Розширені можливості індексації та сортування дають змогу оперативно знаходити потрібні матеріали за кількома критеріями (автор, назва, тема тощо). Інформацію можна швидко оновлювати, уточнювати та доповнювати, синхронізуючи з іншими базами даних чи каталогами.

У перші роки впровадження електронних систем каталоги мали обмежений функціонал, переважно зводчись до базових пошукових полів і мінімального опису. Проте розвиток інформаційних технологій дав змогу суттєво розширити спектр послуг, що надаються через каталог, аж до інтеграції з глобальними бібліографічними системами.

Сучасні електронні каталоги орієнтуються на якість метаданих і дружній інтерфейс користувача. Серед головних тенденцій виділимо використання міжнародних форматів обробки даних, інтеграцію з різними інформаційними ресурсами, нову роль бібліотекаря як інформаційного менеджера, застосування принципів RDA (Resource Description and Access). Застосування MARC 21, Dublin Core, METS тощо полегшує обмін бібліографічною інформацією на міжнародному рівні [1]. Електронні каталоги можуть відображати не лише дані про друковані видання, а й метадані електронних книг, статей, аудіо- та відеозаписів. У рамках електронного каталогізування спеціаліст відповідає за стандартизацію опису, модифікує структуру каталогів і контролює їхню актуальність. RDA дає можливість детальніше описувати об'єкти і створювати взаємозв'язки між різними ресурсами, що збагачує інформаційну систему [2].

Багато бібліотек використовують спеціалізовані автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (АБІС), що забезпечують весь цикл обслуговування фондів: від інвентаризації видань до формування електронних каталогів і надання послуг користувачам.

Серед популярних рішень можна виокремити: Koha, Aleph, Horizon та Symphony.

Koha – відкрите ПЗ з гнучкими налаштуваннями та широкою спільнотою розробників [3].

Aleph – комерційну платформу, яка надає розширений функціонал для великих бібліотечних систем.

Horizon та Symphony від SirsiDynix – комплексні продукти з підтримкою інтеграції з електронними базами даних.

Розвиток хмарних технологій уможливує використання платформ у моделі «програмне забезпечення як послуга» (SaaS), коли бібліотеці не потрібно утримувати власний серверний парк. Такий підхід знижує фінансові та технічні бар'єри для модернізації каталогів.

Серед функціональних розширень та інновацій в електронних каталогах назвемо повнотекстові пошукові механізми, мобільні додатки та адаптивні веб-інтерфейси, рекомендаційні сервіси, зв'язування даних (Linked Data). Окрім пошуку за метаданими (назва, автор тощо), деякі електронні каталоги інтегрують індексування повного тексту документів, що дозволяє знаходити потрібну інформацію на рівні окремих фрагментів [4]. Актуальною є необхідність доступу до каталогів зі смартфонів і планшетів, тому бібліотеки намагаються впроваджувати адаптивний дизайн або розробляти окремі застосунки. На основі методів штучного інтелекту каталоги можуть пропонувати користувачам схожі за тематикою видання або робити персональні рекомендації на підставі аналізу попередніх запитів. Завдяки стандартам типу RDF (Resource Description Framework) бібліотеки отримують змогу відображати свої каталоги у форматі відкритих даних, утворюючи семантичні зв'язки з іншими ресурсами в Інтернеті.

До викликів впровадження та шляхів їх подолання віднесемо недостатнє фінансування, кваліфікацію персоналу, стандартизацію даних, інформаційну безпеку.

Модернізація електронних каталогів потребує придбання або розробки сучасного ПЗ, навчання персоналу та оновлення технічної бази. Залучення грантових коштів та співпраця з міжнародними проєктами може частково вирішити проблему.

Бібліотекарі, які звикли до традиційного каталогізування, потребують додаткового навчання, аби опанувати складні системи. Поступовий перехід і впровадження регулярних тренінгів допоможуть подолати опір змінам.

Різні бібліотеки можуть застосовувати різні формати опису або системи класифікації. Універсалізація та дотримання міжнародних стандартів (RDA, MARC 21) допомагають забезпечити сумісність каталогів.

Хмарні сервіси й підключення до зовнішніх ресурсів створюють додаткові ризики. Необхідно впроваджувати протоколи безпечного обміну даними, шифрування, регулярні резервні копії.

Подальший розвиток електронних каталогів стимулюється зростанням обсягів інформації та вимогами до її швидкого та ефективного пошуку. Перспективи модернізації полягають у: глибинній інтеграції з різноманітними цифровими ресурсами (бібліотеки стають точками доступу не лише до паперових видань, а й до електронних публікацій, аудіо- та відеоресурсів, архівних матеріалів); застосуванні систем рекомендацій: алгоритми штучного інтелекту та машинного навчання покращують якість персоналізованого пошуку; розвитку моделі відкритих даних (Linked Open Data), що дає змогу об'єднати каталоги бібліотек у глобальну мережу семантичних зв'язків, розширюючи можливості дослідження й аналізу; орієнтації на користувача, зокрема, сучасні каталоги мають бути зрозумілими, інтуїтивними, пропонувати допоміжні сервіси, зокрема резервування видань, формування власних добірок, зберігання історії пошуку тощо.

У результаті бібліотека перетворюється на інтерактивний інформаційний центр, де електронний каталог виступає містком між користувачем і величезним масивом даних.

Таким чином, електронні каталоги проходять еволюцію від простого відображення бібліографічних записів до комплексних систем, що пропонують інноваційні функції пошуку, аналізу та рекомендацій. Переваги такої трансформації очевидні: зручність, швидкість пошуку, актуальність даних і можливість безперешкодної інтеграції з міжнародними ресурсами. Проте впровадження вдосконалених рішень вимагає фінансових вкладень, підвищення кваліфікації персоналу й дотримання міжнародних стандартів каталогізації.

У перспективі можна очікувати, що цифрові технології й надалі розширюватимуть функціонал електронних каталогів, роблячи їх багатовимірними платформами для роботи з інформацією в різних форматах. Бібліотеки, що успішно модернізують каталоги, зможуть ефективніше відповідати потребам користувачів і зберігатимуть свою провідну роль у формуванні культурного та наукового простору.

Література

1. MARC 21 Format for Bibliographic Data. Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/> (дата звернення: 03.01.2025).
2. International Implementation of RDA. International Federation of Library Associations and Institutions. URL:

<https://www.ifla.org/news/international-implementation-of-rda/> (дата звернення: 03.01.2025).

3. Koha Library Software: Official Website. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 03.01.2025).

4. Dublin Core Metadata Initiative. URL: <https://www.dublincore.org/> (дата звернення: 03.01.2025).

Безуса Катерина
1курс, другий (магістерський)
рівень вищої освіти, заочна форма навчання,
освітня програма «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Маріупольський державний університет

ТЕНДЕНЦІ ЕВОЛЮЦІЇ МЕТОДОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі будь-яка галузь наукового знання використовує притаманну їй методологію, яка сформувалася під впливом різних факторів. Проаналізувавши ці чинники, розуміємо, що саме обумовило розвиток певних наукових методів. Дослідження методології конкретної науки дозволяє усвідомити, що наукове знання є здатне змінюватися, та дає можливість оцінити, як історичні підходи та ідеї вплинули на стан сучасної наукової думки.

Історія розвитку методології як вчення демонструє, що наукове пізнання є динамічним процесом, який постійно розвивається. Сучасна методологія спрямована на створення більш ефективних, надійних і етичних методів дослідження. Термін «метод» пов'язаний з давньогрецьким виразом «мета-одоїс», що можна перекласти як «через відстежений (продуманий) шлях» [3].

Методологія – невід'ємна частина будь-якого наукового дослідження. Вона забезпечує систематичність, об'єктивність і достовірність отриманих результатів. Слід зауважити, що поняття методу і методології стосуються не лише філософії науки, а й інших сфер, зокрема інформаційно-аналітичної діяльності, що являє собою певний комплекс дій на базі теорій, методичних прийомів, матеріалів нормативно-методичного характеру для збирання, концентрації, оброблення та аналізу відомостей з метою обґрунтування та ухвалення ефективних управлінських рішень [7].

Основи інформаційної аналітики були закладені ще за античних часів. У контексті

формування логіки та наукового методу слід згадати Сократа, який зробив важливий внесок у розвиток пізнання через свій знаменитий метод полемічного діалогу, що полягав у виявленні істини за допомогою запитань і відповідей [6]. У процесі ведення полеміки він досягав чудових результатів завдяки вмінню покроково аналізувати різні ситуації, посилаючись на життєві факти, грамотно використовувати логіку міркувань, дотримуватися норм спілкування з опонентом. Розширення масштабу можливостей реалізації аналітики зумовило оптимізацію розвитку її технологічних аспектів [8].

Значний внесок у розвиток аналітичної діяльності зробив Аристотель. Його роботи «Аналітика-1» та «Аналітика-2» є основоположними для формування логіки як науки. Аристотель описав структуру логічного умовиводу (силогізму), яка складається з двох суджень і нового висновку, та розробив правила логічного міркування [1]. Вчений також сформулював декілька формально-логічних законів, надзвичайно важливих для проведення аналітичної діяльності (закон тотожності, закон суперечності, а також закон виключення третього).

У Середньовіччі наукова методологія аналітичного мислення продовжила формування на базі релігійно-філософського, схоластичного напрямку, та знайшла відображення у творах вчених-богословів. Надалі відбувся перехід від релігійного способу мислення до прикладного, експериментального. Становлення цього методу для аналітичної діяльності мало вирішальне значення, оскільки він змістив акцент із теоретичного споглядання до практичного дослідження. Цей метод залишається одним з найскладніших для збирання інформаційних даних, оскільки дає можливість одержати унікальні відомості, які за допомогою застосування інших методичних інструментів виявити проблематично. Роль експерименту проявляється у таких аспектах: 1) створенні моделей, які імітують процеси і дозволяють проводити експерименти для перевірки передбачуваних результатів; 2) використанні моделей для аналізу великих обсягів даних, прогнозування трендів і перевірки ефективності прийняття рішень; 3) тестуванні інновацій у програмному забезпеченні задля аналізу великих обсягів даних [2].

XIX ст. ознаменувалося тим, що знаний німецький філософ Гегель запропонував діалектичний спосіб мислення як вміння з'ясувати істинне знання під час інтелектуальної дискусії співбесідників з різними точками зору. Згодом діалектичний матеріалізм став методом вивчення категорії розвитку.

На початку XX ст. у США виникли перші аналітичні служби (наприклад, Фонд імені Р. Сейджа), діяльність яких сприяла формуванню методології інформаційної аналітики [4]. У II половині XX ст. американський генерал В. Плет окреслив методологічні принципи аналітичної роботи відповідно до вимог міжнародної політики, як от: конкретизація базових

понять; застосування всього спектру можливих джерел; пояснення значення наведених фактів; встановлення причинно-наслідкових зв'язків між даними; урахування національних особливостей народу; з'ясування тенденцій розвитку для подальшого прогнозування; перевірка ступеня вірогідності фактажу [8].

XXI ст. позначилося бурхливим розвитком науки та технологій, що вплинуло на методологію інформаційно-аналітичної роботи. Нові виклики, які постали перед науковцями, вимагали розробки інших підходів. Сьогодні в інформаційно-аналітичній діяльності виокремлюють такі базові групи методів: загальнонаукового пізнання (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, порівняльний, абстрагування); емпіричного пізнання (споглядання, соціологічний метод, опис, експеримент, статистичний аналіз); інформаційно-прогностичні (моделювання, екстраполяція, експертна оцінка); розробки інформаційно-аналітичної продукції (аналітико-синтетичне згортання змісту інформаційних відомостей шляхом реферування, анотування) й узагальнення (створення інформації оглядового характеру); інформаційно-сервісного обслуговування споживачів (надання поточних інформаційних та довідково-інформаційних послуг) [5]. Методологія інформаційно-аналітичної роботи спирається на матеріалістичну концепцію пізнання явищ навколишньої дійсності, що толерує вивчення процесів реальності і доведення істинності, діалектичну єдність розумового та чуттєвого, теорії та і емпірики, визнає культурно-історичний досвід основою процесу пізнання [6].

Отже, еволюційний шлях методології інформаційно-аналітичної діяльності свідчить про те, що наукове пізнання є динамічним процесом. Сучасна методологія аналітичної роботи спрямована на створення більш ефективних та надійних методів дослідження. Грамотне володіння ними дозволяє краще оцінити сучасні тенденції та спрогнозувати майбутні перспективи розвитку інформаційно-аналітичної галузі.

Література

1. Аристотель. «Аналітика-1» / Пер. з давньогр. URL: <https://www.culturedialogue.org/node/4992> (Дата звернення: 03.12.2024).
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2014. 417 с.
3. Гончарук Т.В. Основи наукових досліджень: нав. посіб. Тернопіль, 2014. 272 с.
4. Клименко О. Фабрики думок: вплив неурядових організацій на політику демократичних держав. *Політичний менеджмент*. 2007. № 2. С. 92-93.
5. Ліпінська А. В. Вивчення методів інформаційно-аналітичної діяльності майбутніми фахівцями з документознавства та інформаційної діяльності. *Державне*

управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_7_5

6. Марутян Р. Р. Методологічні основи інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_1_5

7. Сурмін Ю.П. Аналітична діяльність: Посібник для аналітика неприбуткової організації. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2002. 96 с.

8. Федотова О.О. Передумови розвитку та сучасний стан інформаційно-аналітичної діяльності. *Moderní aspekty vědy: XL. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. Str. 702-712.*

Габибзаде Фатіме

І курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання, освітня програма «Керування документальними процесами та розвиток цифрової громади»,
Маріупольський державний університет

ВНЕСОК ВІТЧИЗНЯНИХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ У РОЗРОБКУ ТИПОЛОГІЇ КНИГИ

Типологія книги залишається актуальною науковою проблемою навіть в умовах розвитку цифрових технологій, оскільки вона дозволяє класифікувати книги за критеріями, що важливі для бібліотечної та видавничої справи.

Вивченням типології книги займалися такі вітчизняні вчені, як Г. Швецова-Водка, М. Слободяник, Н. Кушнарєнко, С. Кулєшов тощо. Кожен із цих науковців зробив особистий внесок у розвиток документознавства як наукової дисципліни.

Одним із основоположників типології книги в Україні є Г. Швецова-Водка. Її концепція типології книги в основному зосереджена на класифікації книг за такими ознаками, як зміст, форма, призначення. На думку дослідниці, книга є не лише фізичним об'єктом, але й носієм певної соціокультурної функції, що має значення для збереження національної та культурної спадщини. Вона підкреслює важливість взаємодії книги з інформаційними системами, і вважає, що правильна типологія дозволяє краще розуміти роль книги в інформаційному суспільстві [5].

Ключовим аспектом типології книги, за Г. Швецовою-Водкою, є виділення кількох основних класифікаційних ознак. Одна з перших класифікацій була орієнтована на фізичні характеристики книги – від формату до типу обкладинки. Цей підхід дозволив виокремити основні групи книг, до яких увійшли, наприклад, наукові праці, художня література, довідники тощо. Подібна класифікація мала велике значення для організації бібліотечних фондів та визначення їхнього функціонального призначення. Наприклад, книга, що має навчальну або наукову спрямованість, може бути іншою за структурою та обсягом, ніж, скажімо, художня література або довідники, які більше орієнтовані на практичне застосування [6].

У своїх подальших роботах Г. Швецова-Водка звернула увагу на функціональні ознаки книги, що дозволило класифікувати їх не лише за фізичними характеристиками, а й за іншими критеріями. Наприклад, вона поділяла книги за жанрами типів літератури на: політичні, правові, наукові, навчальні, літературно-художні, публіцистичні та інші. Цей аспект типології набув особливої актуальності, коли книговидання стало більш різноманітним, а потреби суспільства змінилися разом із розвитком нових форм публікацій.

Ще одним аспектом класифікації книг авторкою було визначення ролі книги в культурному та соціальному контексті. Г. Швецова-Водка вважала, що книга повинна не лише передавати інформацію, а й відігравати важливу роль у суспільстві, бути частиною культурного процесу, сприяти розширенню знань і формуванню культурної ідентичності нації. Вона розглядала такі типи книг, які забезпечують не тільки освітні функції, але й є інструментом у політичному, соціальному чи культурному житті суспільства. Для прикладу, під час дослідження творів літератури періоду національного відродження Г. Швецова-Водка виділяла художні твори, які, на її думку, мали не лише естетичну, а й важливу політичну й освітню функцію [5].

Питанню типології книги також приділив увагу С. Кулешов. На відміну від попередньої авторки, він дотримується тієї точки зору, що книгу можна класифікувати не тільки за сукупністю різнопланових ознак, але і за однією, найбільш характерною, суттєвою ознакою у межах певного питання тощо [1]. Дослідник виокремив такий важливий критерій типологізації, як тематична чи галузева приналежність книжкового видання, що є надзвичайно важливим для бібліотечної сфери діяльності. Вчений розробив та запропонував детальну класифікацію управлінських документів [2].

У свою чергу системний підхід до вивчення документів впроваджував М. Слободяник, розглядаючи їх не тільки як носії інформації, проте й як об'єкти, що можуть виконувати різні функції в суспільстві [4]. Він приділяв значну увагу питанням організації архівів, бібліотечних фондів, а також індексації документів для забезпечення ефективного доступу до них. Хоча

погляди на типологію книги у дослідника не так широко представлені, як, наприклад, у Г. Швецової-Водки, його праці містять більш глибокий аналіз функціонального призначення документів загалом, що дозволяє виділити їх як інструменти організації та збереження інформації в суспільстві.

Н. Кушнарєнко є ще однією представницею українського документознавства, чий внесок полягає у створенні класифікаційних схем для типології документів у цілому, зокрема в контексті інформаційної діяльності. Її роботи більше фокусуються на аналізі документів як носія інформації та на його функції у різних галузях, таких як право, історія, культура [3]. Вчена широко досліджує зв'язок між бібліографією, архівною справою та книгознавством, акцентуючи увагу на важливості формування єдиної системи забезпечення збереження документів і доступу до них. Підхід дослідниці до типології документів орієнтований на їх практичне застосування в сучасному світі, що дозволяє краще розуміти, як документи можуть служити інструментами життєдіяльності соціуму, та одночасно бути культурними об'єктами.

Отже, вивчення типології книги є одним з основних тем в українському науковому середовищі, зокрема завдяки вагомим дослідженням таких вчених, як Г. Швецова-Водка, С. Кулєшов, М. Слободяник та Н. Кушнарєнко. Кожен із цих науковців зробив значний внесок у розвиток класифікації книги та документів взагалі, але кожен із них акцентував увагу на різних аспектах.

Література

1. Кулєшов С. [Рецензія]. *Бібліотечний вісник*. 1999. № 6. С. 51-52. Рец. На кн.: Швецова-Водка Г.М. Типологія книги: навч. посіб. Київ: Кн. палата України, 1999. 68 с.
2. Кулєшов С. Г. *Управлінське документознавство* : навч. посіб. Київ: ДАККіМ, 2003. 60 с.
3. Кушнарєнко Н. Н. *Документоведение* : Учебник. Київ: Знання, 2007. 460 с.
4. Слободяник М. С. *Бібліотека. Документ. Комунікації: вибрані праці*. Київ, 2010. 308 с.
5. Швецова-Водка Г. М. *Документ і книга в системі соціальних комунікацій: монографія*. Рівне, 2001. 437 с.
6. Швецова-Водка Г. М. *Типологія книги: навч. посіб.*. Київ, 1999. 68 с.

РОЛЬ ТА ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ АНАЛІТИЧНОЇ ОБРОБКИ ДАНИХ У РІЗНИХ СФЕРАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ході еволюції людства завжди існувала тенденція до автоматизації інформаційних процесів, що знаходила відображення у відповідних автоматизованих інформаційних технологіях. Сьогодні ж вони застосовуються за допомогою комплексного використання програмно-апаратного та математичного забезпечення персонального комп'ютера, який можна вважати їх базовою основою.

Програмне забезпечення персонального комп'ютера включає операційну систему, сервісні програми, інструментальні мови та прикладні системи [6]. Вони призначені для передачі відомостей з метою їх аналізу та прийняття рішень людиною, спрощуючи процеси використання інформаційних ресурсів. Інформаційні продукти, такі як документовані інформаційні відомості, зафіксовані на конкретному носіїві, розробляються задля задоволення потреб користувачів, та представлені у формі товару.

Головною метою інформаційної технології окреслюється створення інформаційних даних і передання їх людині для проведення аналізу, на підставі чого має бути обране рішення стосовно до реалізації конкретної дії [2]. У цілому вони розраховані на зменшення трудомісткості застосування інформаційних ресурсів.

Інформаційні технології включають комплекс методичних прийомів, виробничих операцій і програмно-технічних засобів, які інтегруються для збирання, оброблення, зберігання, поширення, віддзеркалення й застосування інформації користувачами. Ці технології сприяють забезпеченню і підтримці ряду інформаційних процесів, такі як віднайдення, збирання, передача, збереження, концентрація та доступ до інформації [5].

Чи не найголовнішою є інформаційна технологія опрацювання даних, орієнтована на розв'язання належно структурованих задач, серед яких наявні актуальні вхідні відомості, робочі алгоритми та решта уніфікованих елементарних операцій щодо їх оброблення. Ця технологія впроваджується на рівні виконавчої діяльності персоналу для одноманітної, повторюваної роботи. Іноді це призводить до скорочення кількості працівників.

Сучасні інформаційні технології – це множина методів, способів і прийомів, що застосовуються з метою забезпечення результативної роботи в різноманітних галузях. Технологія, у розширеному її трактуванні, є наукою, що вивчає закономірності створення матеріальних благ, включаючи 3 основні аспекти, а саме: ідеологічний або головні виробничі принципи, необхідні знаряддя праці для провадження виробничого процесу, а також фахівців з необхідними професійними навичками. Означені аспекти формують інформаційну, інструментальну та соціальну складові. Інформаційний елемент охоплює опис головних принципів і практичних методів здійснення виробництва, та потрібні знаряддя праці. Соціальний елемент включає кадровий склад і його організацію. У звуженому розумінні, технологія для певного виробництва являє собою комплекс спеціальних прийомів і методів, що визначають алгоритм операцій під час реалізації виробничого процесу [3].

Технології обробки даних включають в себе різні підходи і методи, в тому числі, й інформаційні технології, які можуть бути застосовані у будь-якій інформаційній системі. Їх різновидом є системи управління базами даних (СУБД), які використовуються для організації та зберігання великих обсягів інформації. Текстові процесори також можуть бути використані для обробки та аналізу текстової інформації. Практичне впровадження засобів обробки даних передбачає активне застосування різноманітних форм, тому важливо розрізняти глобальні, базові, та конкретні інформаційні технології обробки даних [1].

Глобальна інформаційна технологія обробки даних містить моделі, методи та засоби, які стандартизують обробку інформаційних ресурсів у суспільстві та дозволяють їх ефективно використовувати. Базова ж інформаційна технологія оброблення даних розрахована на конкретні сфери впровадження (наприклад, виробництво, галузь наукового проектування, освіта тощо).

У свою чергу інформаційні технології дозволяють впроваджувати процеси оброблення даних задля розв'язання користувачами функціональних задач, скажімо, з облікових робіт, планування етапів діяльності (можна навести за зразок діяльність працівника банківської установи, що включає використання цілого технологічного комплексу на базі ПК з метою оформлення умов кредитного договору тощо).

Одним із різновидів діючих технологій оброблення інформаційних даних є предметна інформаційна технологія, що представляє логічну послідовність набору технологічних етапів шляхом зміни первинних даних на якісні, результативні [4, с. 3].

Сучасні інформаційні моделі дозволяють відтворювати процеси мислення людини за допомогою комп'ютерів. Системи штучного інтелекту володіють такими рисами, як розпізнавання образів, розуміння мови, прийняття рішень та навчання. Експертні системи,

включені до інформаційно-аналітичного середовища, використовуються для моделювання експертної діяльності та надання консультацій з різних тем.

Інформаційні технології аналітичної обробки даних відіграють вирішальну роль, дозволяючи якісно й результативно обробляти значні обсяги інформації, встановлювати між фактами важливі зв'язки та закономірності. Ці технології мають великий потенціал у різних галузях, від бізнесу та фінансів – до науки та медицини, допомагаючи вирішувати складні завдання та досягати стратегічних цілей. Означені технології в сучасному управлінні та бізнесі забезпечують можливість швидкого і точного аналізу великих обсягів інформації. Збір даних може відбуватися або вручну, або за допомогою технічних засобів – апаратно.

Система збирання електронних даних може представляти собою складний програмно-апаратний комплекс. Вони не лише забезпечують кодування інформації та її введення в комп'ютер, а також виконують попередню (первинну) обробку цих даних. Збирання електронних даних – це процес отримання інформації зовнішнього світу і приведення її до формату, стандартного для конкретної інформаційної системи. Обмін даними між системою та навколишнім середовищем здійснюється за допомогою сигналів [1, с. 26].

Сучасні тенденції в інформаційних технологіях аналітичної обробки даних включають в себе розширений аналіз великих обсягів інформації, використання штучного інтелекту й машинного навчання, обробку натуральної мови, візуалізацію даних, обробку потокових даних та інтеграцію інформації з різних джерел.

Отже, технології аналітичної обробки даних спрямовані на полегшення їх аналізу, і дозволяють у різних сферах людської діяльності приймати обґрунтовані рішення та виявляти нові можливості для розвитку.

Література

1. Бонч-Брусевич Г.Ф., Носенко Т.І. Інтерактивний комплекс SMART Board у навчальному процесі: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010. 108 с.
2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ, 2014. 417 с.
3. Варенко В. М. Інформаційно-аналітичні технології прийняття ефективних управлінських рішень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2014. № 3. С. 62–65.
4. Грицунов О.В. Інформаційні системи та технології: навч. посіб. Нац. акад. міськ. госп-ва. Харків, 2010. 222 с.
5. Федотова О.О., Савік К. Значення новітніх інформаційних технологій та систем аналітичного оброблення даних. Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації:

зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 20-21 березня 2024 р. Одеса : Одеська політехніка, 2024. С.50-55.

6. Юдкова К.В. Особливості визначення поняття «інформаційна система». *Інформація і право*. 2015.№ 2. С. 39–44.

Молчанов Едуард

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Документознавство, керування документаційними
процесами», денна форма навчання
Маріупольський державний університет

РЕФЕРАТИВНІ ОГЛЯДИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ: МЕТОДИ ТА СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ

Реферативні огляди виступають важливим інструментом аналітичної діяльності, забезпечуючи оперативне систематизоване відображення змісту документів та окреслення основних напрямків їх застосування. У контексті інформаційного забезпечення установ реферативні огляди допомагають швидко орієнтуватися в потоці великої кількості джерел, визначати релевантні матеріали, а також ухвалювати обґрунтовані рішення в різних сферах – науковій, освітній, управлінській тощо. Особливо відчутною є їхня роль в умовах постійного зростання обсягу інформації та вимог до якості її опрацювання.

Актуальність теми зумовлена тим, що сучасні установи – від державних органів до приватних компаній – дедалі частіше покладаються на реферативні огляди як елемент інформаційної політики. Такий підхід дає змогу не лише зекономити час співробітників, а й підвищити загальну ефективність управління та науково-дослідної діяльності.

Реферативний огляд – це систематизований виклад змісту документів (статей, монографій, звітів, законодавчих актів тощо) із зазначенням головних ідей, висновків та рекомендацій, що полегшує їх подальше використання [1]. Залежно від мети та обсягу джерел, які опрацьовуються, можна виокремити декілька видів реферативних оглядів – поточні, тематичні та аналітичні.

Поточні – складаються регулярно (зазвичай щомісяця чи щокварталу) й відображають найновіші тенденції та напрацювання в певній галузі.

Тематичні – присвячені конкретній проблематиці (галузі знань, напрямку дослідження) і включають добірку ключових публікацій, що розкривають тему з різних боків.

Аналітичні – не лише інформують про зміст документів, а й містять короткий аналіз, порівняння і прогнозування подальшого розвитку досліджуваної проблеми.

Для більшості установ реферативні огляди відіграють роль «інформаційного фільтра», відсіюючи нерелевантні чи другорядні джерела та пропонуючи виокремлений концентрат найважливіших даних. Важливо в таких випадках: прийняти стратегічне рішення, визначити методичне та наукове забезпечення, актуалізувати знання. Керівники чи експертні ради можуть швидко ознайомитися з перспективними напрямками досліджень і технологій, ухвалюючи виважені рішення щодо інвестицій чи розподілу ресурсів. Реферативні огляди слугують базою для розробки навчальних програм, наукових статей і методичних рекомендацій. При динамічній зміні законодавчої бази (особливо в юридичній та соціально-економічній сферах) реферативний огляд дає фахівцям установ можливість орієнтуватися в останніх новаціях і коригувати внутрішню документацію.

Методологічні основи підготовки реферативного огляду пов'язані з узгодженням етапів складання реферативного огляду: визначення мети та обсягу; добір джерел; опрацювання та групування матеріалів; написання та оформлення огляду; висновки та рекомендації.

На початковому етапі чітко формулюються цілі огляду (навчальні, аналітичні, управлінські) та охоплення джерел (часові межі, тип документів, галузь знань).

Добір джерел реалізується за допомогою пошукових стратегій у бібліографічних базах даних, каталогах, онлайн-ресурсах. Ефективним є використання профільних пошукових систем – Google Scholar, Scopus, Web of Science.

На етапі опрацювання та групування матеріалів документи аналізуються за змістом, виділяються ключові моменти, виконується синтез та узагальнення даних, що стосуються обраної тематики [2].

Написання та оформлення огляду пов'язане зі структуруванням результатів, що здійснюється за тематичними чи хронологічними розділами. У кожному розділі коротко викладається сутність джерел, а також їхні спільні та відмінні риси.

На останок підсумовуються головні ідеї, окреслюються перспективи й напрями подальших досліджень чи практичного впровадження висвітленого матеріалу.

Якісний реферативний огляд має відповідати кільком вимогам: об'єктивність, системність, лаконічність, актуальність. Автор не повинен упереджено оцінювати зміст джерел, необхідно зберігати нейтральний тон і викладати факти в достовірному вигляді. Дані

повинні бути структуровані за логічною схемою, щоб читач міг відстежувати причинно-наслідкові зв'язки між документами. Викладення має бути стислим, але інформативним, без надмірних подробиць, котрі не стосуються основних висновків. Особливо важливо ретельно відбирати лише найбільш впливові або сучасні джерела, аби огляд відображав поточний стан проблеми.

У науковій сфері реферативні огляди допомагають дослідникам швидко знайти «білі плями» в предметній галузі, визначити нові ніші для досліджень або вчасно ознайомитися з актуальними публікаціями. Для цього створюються реферативні журнали та бази даних, що дають змогу дотримуватися принципу систематизації здобутків різних наукових шкіл і напрямів [3].

Державні органи та установи застосовують реферативні огляди для: аналізу нормотворчої діяльності (нові законопроекти, зміни в нормативно-правовій базі); моніторингу економічних трендів, соціальних явищ і тенденцій у гуманітарній сфері; підготовки рекомендацій та методичних матеріалів для фахівців, що ухвалюють управлінські рішення.

У закладах вищої освіти реферативні огляди застосовують у процесі підготовки курсових і дипломних робіт, методичного забезпечення освітніх компонентів. Викладачі та студенти, маючи стислий огляд матеріалів за певною темою, можуть продуктивніше організувати освітній процес, обирати релевантні літературні джерела, формувати навчальні кейси з практичним спрямуванням.

Зростає інтерес до використання інструментів машинного навчання для автоматичного або напівавтоматичного реферування. Такі алгоритми можуть прискорити обробку великих масивів текстів, але вимагають ретельного «людського» контролю, аби уникнути спотворень змісту [4]. У багатьох сферах доступ до повнотекстових джерел може бути обмеженим (комерційна чи службова таємниця), що ускладнює підготовку повноцінних реферативних оглядів. Відсутність єдиного підходу до опису джерел, оформлення посилань та структури рефератів може заважати порівнянню даних між установами й базами даних.

Щоби відповідати сучасним вимогам, спеціалісти, які формують реферативні огляди, повинні знати новітні методи аналітичної діяльності, бібліографії та інформаційного менеджменту.

Отже, реферативні огляди сьогодні відіграють ключову роль в інформаційному забезпеченні діяльності установ різного профілю. Вони дозволяють акумулювати та систематизувати великий масив даних, визначити найактуальніші напрями розвитку й формувати основу для ухвалення рішень. Методична грамотність складання реферативних оглядів базується на чітко визначених етапах пошуку та аналізу документів, застосуванні

об'єктивного й лаконічного викладу, а також дотриманні уніфікованих стандартів оформлення.

У перспективі значний вплив на розвиток реферування справлятиме поширення інформаційних технологій і штучного інтелекту, що може суттєво полегшити обробку великих потоків інформації. Разом із тим зростають вимоги до компетентності кадрів, які здійснюють реферативні огляди: від уміння працювати з розвиненими програмними інструментами до володіння навичками критичного мислення. Поєднання сучасних методів і професійного досвіду відкриє нові можливості для підвищення якості та оперативності реферативно-аналітичної діяльності.

Література

1. Лутовинова В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації: практ. посіб.; наук. ред. Г. М. Швецова-Водка; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. К., 2007. 73с.
2. Власова Г.В., Лутовинова В.І., Титова Л.І. Аналітико-синтетична переробка інформації: навчальний посібник. Київ: ДАКККіМ, 2006. 290 с.
3. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. URL: <https://iitlt.gov.ua/> (дата звернення: 22.01.2025).
4. Patel V., Tabrizi N. An Automatic Text Summarization: A Systematic Review. *Computación y Sistemas*. Vol. 26, No. 3, 2022. PP. 1259-1267. URL: <http://dx.doi.org/10.13053/cys-26-3-4347>.

Чарисєв Джангелді

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,

ОП «Документознавство, керування документаційними процесами», денна форма навчання

Маріупольський державний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ СИСТЕМИ У БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

Інформаційно-пошукові системи (далі ІПС) є фундаментальною складовою сучасних бібліотек, які дедалі активніше переходять від традиційного каталогу до багатофункціональних електронних платформ. Ці системи забезпечують доступ до різноманітних ресурсів – від друкованих видань до електронних баз даних і мультимедійних матеріалів. В умовах постійного розширення обсягу інформації роль ІПС полягає не лише в акумуляції даних, а й у швидкому та зручному пошуку, аналізі й розповсюдженні знань.

Актуальність теми зумовлена потребою бібліотек пристосовуватися до динамічного розвитку інформаційних технологій, зокрема впровадження інформаційних технологій, технологій семантичного пошуку і хмарних рішень. Постає питання про ефективність новітніх інформаційно-пошукових систем, а також виклики, що перешкоджають їх подальшому вдосконаленню, включно з фінансуванням, кібербезпекою та кадровою підготовкою.

Інформаційно-пошукова система – це сукупність апаратних і програмних засобів, а також методичних рішень, що забезпечують збирання, зберігання, обробку та пошук даних за відповідними запитами [1]. У бібліотечній сфері ІПС виконують такі ключові функції: каталогізація, забезпечення доступу, аналітична підтримка, управління електронними ресурсами. Каталогізація – це формування, оновлення та редагування бібліографічних записів про видання чи інші інформаційні ресурси. Забезпечення доступу полягає у наданні можливості одночасного пошуку у фондах бібліотеки, електронних базах даних, цифрових колекціях. Аналітична підтримка дозволяє відстежувати статистику користувацьких запитів, формувати рекомендації і прогнози щодо популярних тематик. Управління електронними ресурсами ототожнюється з інтеграцією з зовнішніми системами (наприклад, EBSCO, ProQuest) та внутрішніми електронними колекціями бібліотеки.

Залежно від обсягу, призначення та рівня інтеграції, ІПС у бібліотеках можуть бути трьох типів: локальні, мережеві, глобальні (інтегровані). Локальні базуються на внутрішніх каталогах і ресурсах однієї установи. Мережеві надають доступ до розподілених фондів декількох бібліотек, пов'язаних у корпоративну мережу. Глобальні (інтегровані) забезпечують пошук у зовнішніх базах даних і надають різні методи пошуку – семантичний, повнотекстовий, за метаданими тощо [2].

Використання людиноорієнтованого дизайну та ефективних алгоритмів індексації безпосередньо впливає на користувацький досвід. Дружній інтерфейс повинен підтримувати: інтуїтивну навігацію; можливість розширеного пошуку (за кількома параметрами: автор, рік, тема, формат видання тощо); адаптивний дизайн для використання з мобільних пристроїв.

Швидкість пошуку забезпечується технологіями індексування (наприклад, Apache Lucene/Solr, Elasticsearch) та оптимізованими базами даних [3]. У бібліотечній сфері час відгуку визначає, наскільки оперативно користувач може знайти потрібну інформацію, що істотно впливає на рівень задоволеності послугами.

Дані, які зберігаються та обробляються в ІПС, мають бути повними, точними та постійно актуалізованими. Використання міжнародних стандартів (MARC 21, Dublin Core) і каталогізаційних правил (RDA) робить обмін метаданими більш структурованим і зрозумілим [4].

Висока якість метаданих дає змогу: уникати дублювання записів; легко інтегруватися з іншими системами; проводити гнучкий тематичний пошук; забезпечувати доступ до різноформатних ресурсів (книги, статті, аудіо, відео).

Сучасні ІПС можуть не лише здійснювати пошук, а й пропонувати аналітичні функції – це статистика запитів, рекомендаційні механізми, система моніторингу. Статистика запитів – це визначення популярних тематичних розділів, ключових слів. Рекомендаційні механізми – використання методів комп'ютерного опрацювання для формування списків схожих чи потенційно цікавих ресурсів. Система моніторингу – відстеження нових надходжень, оновлень або змін у базі даних і автоматичне повідомлення користувачів.

Таким чином, ІПС перетворюється на аналітичний центр, що допомагає бібліотекам краще орієнтуватися у потребах відвідувачів та формувати стратегію розвитку фондів.

Зі зростанням кількості онлайн-сервісів і віддалених користувачів збільшується ризик несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів бібліотек. Виклики кібербезпеки полягають у: захисті персональних даних користувачів; запобіганні несанкціонованому копіюванню або модифікації записів; побудові ефективних механізмів резервного копіювання та відновлення системи в разі збоїв [5].

Впровадження й підтримка сучасної ІПС вимагають значних ресурсів: від закупівлі апаратного забезпечення до навчання фахівців. Часто бібліотеки обмежені в коштах, що відображається на якості систем і фаховому рівні співробітників, які опановують нові технології та сервіси.

Різні бібліотеки можуть застосовувати різні формати опису, системи каталогізації та програмне забезпечення, що ускладнює сумісність і обмін даними. Нерідко інтеграція кількох локальних ІПС в одну мережеву платформу супроводжується складнощами технічного й організаційного характеру.

Серед перспектив розвитку та напрямів вдосконалення ІПС сьогодні науковці виділяють: семантичний пошук, хмарні рішення, мобільні платформи, співпрацю та консорціуми. Семантичний пошук є застосуванням технологій обробки природної мови (Natural Language Processing), що допомагає підвищити точність результатів пошуку й надати користувачам можливість ставити складні запити «людською» мовою. Хмарні рішення дозволяють перенести системи керування даними у хмарне середовище, що безперечно знижує витрати на утримання інфраструктури й підвищує масштабованість сервісів. Запит на мобільні застосунки й адаптивні веб-інтерфейси зростає, відкриваючи нові можливості для інтерактивних послуг, персоналізованих рекомендацій і забезпечення доступу в режимі 24/7. Об'єднання ресурсів бібліотек у межах міжнародних асоціацій (IFLA, EBLIDA тощо) або

регіональних об'єднань полегшує обмін досвідом, нормативною базою та знаннями про нові технології.

Отже, інформаційно-пошукові системи у бібліотечній сфері формують базис для якісної каталогізації, доступу до різнопланових ресурсів і забезпечення аналітичної підтримки користувачів. Ефективність ІПС оцінюється за критеріями зручності інтерфейсу, швидкості пошуку, актуальності метаданих та здатності надавати розширені функції (статистику, рекомендації, аналітику). Водночас, розвиток та впровадження нових рішень ускладнюються низкою чинників: кібербезпекою, обмеженим фінансуванням, нестачею кваліфікованих кадрів та відсутністю уніфікованих стандартів.

У перспективі подальша модернізація ІПС може відбутися за рахунок застосування семантичних технологій, штучного інтелекту, хмарних платформ і більш активної співпраці між бібліотечними установами. Реалізація таких кроків здатна не тільки вдосконалити якість пошуку та обслуговування користувачів, а й підвищити конкурентоспроможність бібліотек як ключових інформаційних центрів у сучасному цифровому середовищі.

Література

1. Kowalski G. J., Maybury M. T. Information storage and retrieval systems. Theory and Implementation. 2nd Edition. New York, 2002. 333 p. URL: https://theswissbay.ch/pdf/Gentoomen%20Library/Information%20Retrieval/Information%20Storage%20And%20Retrieval%20Systems-Theory%20And%20Impl%20e_Kowalski%20GJ%20%282002%29.pdf.
2. IFLA. Bibliography Section URL: <https://www.ifla.org/units/bibliography/> (дата звернення: 02.01.2025).
3. Solr: The Apache Lucene Project. URL: <https://solr.apache.org/> (дата звернення: 02.01.2025).
4. MARC 21 Format for Bibliographic Data. Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/> (дата звернення: 02.01.2025).
5. Keeping Up With... Cybersecurity, Usability, and Privacy. American Library Association. URL: https://www.ala.org/acrl/publications/keeping_up_with/cybersecurity (дата звернення: 02.01.2025).

Ніязов Іламан

2 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Документознавство, керування
документаційними процесами», денна форма навчання
Маріупольський державний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БІБЛІОТЕК В КОНТЕКСТІ ПРАКТИК АНОТУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ

Цифрова епоха, що стрімко змінює соціум, вимагає від бібліотек динамічного впровадження інновацій, зокрема пов'язаних із переходом до електронних каталогів, оцифрування фондів та інтеграцією спеціалізованих аналітичних сервісів. У цьому контексті важливою є роль анотування документів – процесу стислого й водночас інформативного відображення змісту видання, його значення та цільового призначення. Анотації виконують подвійну місію: з одного боку, допомагають читачеві зорієнтуватися в масиві інформації, з іншого – підвищують ефективність пошуку та управління бібліотечними ресурсами.

Актуальність теми зумовлена зростаючою потребою в поліпшенні доступності інформаційних джерел і оптимізації процесів документування. Усе це впливає на загальну якість обслуговування користувачів і формує позитивний імідж бібліотек як сучасних інформаційних центрів.

Основними напрямками цифрової трансформації бібліотек на сьогодні прийнято вважати: оцифрування фондів, впровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (далі АБІС), інтеграція з онлайн-сервісами. Створення електронних копій друкованих та аудіовізуальних ресурсів значно розширює коло користувачів бібліотеки, надаючи доступ у будь-який час і з будь-якої локації. Серед АБІС варто назвати такі популярні на українському ринку платформи, як новозеландська Koha чи ізраїльська Aleph, що дають змогу уніфікувати зберігання та облік фондів, пришвидшувати реєстрацію документів і спрощувати пошук [1]. Інтеграція бібліотек з онлайн-сервісами, зокрема, з платформами дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom тощо), електронними каталогами та сторонніми базами даних (Scopus, EBSCO) дозволяє читачам отримувати доступ безпосередньо з веб-сайтів бібліотек, як це реалізовано в 2024 році у Маріупольському державному університеті [2].

В умовах зростаючої кількості оцифрованих документів анотація виконує ключову роль для допомоги у виборі джерел, покращенні пошуку, просування фондів бібліотек. Короткий опис змісту й мети документа полегшує орієнтацію користувача серед великого обсягу літератури. У разі інтеграції анотацій із пошуковими алгоритмами (семантичними чи ключовими словами) прискорюється процес отримання релевантних результатів [3]. Якісно складена анотація може зацікавити нових читачів, стимулюючи дослідження певної теми чи напряму наукового знання.

Технологічні аспекти анотації в електронних системах пов'язані з традиціями ручного анотування та зростанням популярності автоматизованого анотування.

Ручне анотування виконується фахівцем (бібліотекарем, науковцем, редактором), що забезпечує високу точність і дотримання вимог академічного стилю. Однак цей процес є трудомістким і потребує додаткових ресурсів часу.

Автоматизоване анотування пов'язуємо з сучасними технологіями, серед яких виділяють методи обробки природної мови (NLP) та машини глибокого навчання, здатні формувати стислий виклад тексту. Попри переваги швидкості та масштабованості, іноді виникають проблеми зі змістовністю й адекватністю сформульованих висновків, тож для доопрацювання отриманих результатів доводиться застосовувати елементи ручного редагування анотацій [4].

Анотації можуть розміщуватися як елемент уніфікованої бази метаданих, поряд із бібліографічним описом, ключовими словами та гіперпосиланнями. Це передбачає використання стандартів, розширений пошук, систему рекомендацій. Використання стандартів MARC 21, Dublin Core, RDA дає змогу уніфіковано описувати джерела й ефективно обмінюватися інформацією між різними бібліотечними установами [5]. Включення тексту анотацій до пошукового індексу АБІС підвищує точність видачі результатів за тематичним чи повнотекстовим запитом. На основі аналізу анотацій алгоритми штучного інтелекту можуть пропонувати схожі за змістом документи, підвищуючи релевантність пошуку та задоволеність користувачів.

Серед викликів впровадження цифрового анотування головною проблемою є якість та стандартизація анотацій, адже досі відсутні уніфіковані настанови. Навіть в окремо взятій бібліотеці різні відділи можуть мати власний підхід до структури та стилю анотації. Не всі бібліотекарі однаково володіють техніками реферування та цифровими інструментами, що може призвести до розбалансованої якості анотацій. Використання частин першоджерела повинно узгоджуватися з авторськими правами, а сам стиль анотації залишатися нейтральним та інформативним.

Серед технічних та організаційних обмежень виділяють обмежене фінансування, безпеку даних, стійкість і сумісність. Не всі бібліотеки можуть дозволити собі придбати прогресивні програми аналізу та анотування тексту. Розміщення анотацій і повних текстів документів на хмарних сервісах вимагає побудови системи захисту конфіденційної інформації. Впроваджені інформаційні рішення мають бути сумісні з іншими, вже наявними в бібліотеці або в консорціумі бібліотек.

Напрямами вдосконалення практик анотування є вдосконалення кадрового потенціалу, автоматизація з контролем якості, формування єдиних міжнародних стандартів та протоколів, інтеграція з семантичними технологіями. Регулярні тренінги, курси підвищення кваліфікації та обмін досвідом між бібліотечними фахівцями допоможуть покращити навички анотування й роботи з цифровими системами. Паралельне використання алгоритмів автоматичного анотування та «ручної» редактури може забезпечити компроміс між швидкістю обробки масивів документів і якістю підготовлених анотацій. Активна співпраця з міжнародними бібліотечними асоціаціями (IFLA, EBLIDA) сприятиме формуванню загальноприйнятих рекомендацій щодо структури та оформлення анотацій. Застосування онтологій і семантичного вебу дозволить глибше структурувати інформацію, пропонуючи користувачам складніші типи запитів і більш точний пошук [6].

Цифровізація бібліотек створює сприятливе підґрунтя для модернізації всіх аспектів їх діяльності, включно з анотуванням документів. У контексті переходу на електронні каталоги й цифрові сховища саме анотації допомагають користувачам швидко оцінити релевантність видання, а бібліотекам – підвищити якість обслуговування та формувати більш привабливі електронні ресурси. Проте існує низка перешкод: від відсутності уніфікованих стандартів і різного рівня технічного забезпечення до організаційно-кадрових труднощів.

Перспективи подальшого вдосконалення полягають у розробці міжнародних рекомендацій, впровадженні штучного інтелекту та розвитку компетенцій бібліотекарів у сфері аналітики, реферування й інформаційного менеджменту. Лише скоординовані зусилля цих чинників зможуть забезпечити ефективне й сталий розвиток анотування документів у цифровому бібліотечному просторі.

Література

1. Koha Library Software: Official Website. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 12.12.2024).

2. Кудлай В. Інноваційні підходи до підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах вимушеного переміщення Маріупольського державного університету. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи* : матеріали ІХ Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 21 листопада 2024 р. Полтава, 2024. С. 36-39. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/17521/1/ЗБІРНИК%202024.pdf> (дата звернення: 12.12.2024).

3. International Cataloguing Principles (ICP). *International Federation of Library Associations and Institutions*. URL: <https://www.ifla.org/g/cataloguing/international-cataloguing-principles-icp/> (дата звернення: 12.12.2024).

4. Demirtas K., Cicekli N. K., Cicekli I. Automatic categorization and summarization of documentaries. *Journal of Information Science*. 2010. Volume 36, Issue 6. URL: <https://doi.org/10.1177/0165551510382070> (дата звернення: 12.12.2024).

5. MARC 21 Format for Bibliographic Data. *Library of Congress*. URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/> (дата звернення: 12.12.2024).

6. Noy Natalya F., McGuinness Deborah L. *Ontology Development 101: A Guide to Creating Your First Ontology*. *Stanford Knowledge Systems Laboratory*. URL: https://protege.stanford.edu/publications/ontology_development/ontology101.pdf (дата звернення: 12.12.2024).

СЕКЦІЯ:
**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЛІТЕРАТУРИ, ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКИ ЇХ ВИКЛАДАННЯ»**

Пісня Наталія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Середня освіта. Українська мова, українська література, зарубіжна
література»
Маріупольський державний університет

**КОНЦЕПТ ЛЮБОВІ У ПОЕТИЧНОМУ ЦИКЛІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
"КОРОЛІВНА"**

На сьогоднішній день концепт Любові у поетичному циклі Лесі Українки "Королівна" є надзвичайно актуальною та глибокою темою, що вимагає всебічного аналізу, оскільки виявляється не лише у конкретних образах героїні, а й у складній взаємодії між особистісним, моральним та соціальним аспектами кохання. Лесею Українку можна вважати однією з найбільш яскравих представниць української літератури, чиї твори не лише відображають боротьбу людини за свої переконання, а й пропонують значну кількість філософських питань, зокрема щодо любові, її ролі в житті особистості та її впливу на душевний стан людини. У циклі "Королівна" Любов постає не лише як емоційне переживання, але й як соціальний та культурний феномен, що змушує людину відчувати власну долю через призму стосунків із іншими, що переростають у драматичні моменти. Саме тому концепт Любові в цьому циклі набуває особливої складності, оскільки він відображає внутрішні конфлікти, прагнення героїні до ідеалу, її бажання любити і бути любленою, а також біль і розчарування від нерозуміння або неможливості реалізувати це почуття в реальності. Оскільки любов у творах Лесі Українки не є лише пасивним переживанням, а часто виступає каталізатором боротьби, то саме в поетичному циклі "Королівна" вона є основною темою, яка взаємодіє з іншими важливими питаннями, такими як самопізнання, боротьба з соціальними обмеженнями, емансипація жінки та місце людини в світі[1, с.320].

Тема концепту Любові в "Королівні" була предметом досліджень багатьох науковців, які зверталися до творчості Лесі Українки в контексті філософських, психологічних і соціальних аспектів. Одним із перших, хто порушив питання інтимної та духовної складової в її творчості, був Микола Зерова, що звертав увагу на глибину емоційного змісту її віршів і особливо на прагнення Лесі Українки розкрити людську душу через художнє слово. Інший

видатний літературознавець, Дмитро Чижевський, акцентував на психологічній складності образів у поетичних творах Лесі Українки, підкреслюючи, що в її поезії любов не є лише приватним почуттям, але й інструментом розкриття внутрішнього світу особистості. В своїх дослідженнях акцентувала увагу на культурному і соціальному контексті любові в творчості Лесі Українки, зокрема на тому, як ця любов співвідноситься з суспільними нормами та внутрішніми обмеженнями. Зокрема, аналіз "Королівни" показує, як образ героїні стає символом боротьби за власне щастя і правду в умовах, коли любов часто виступає як трагічна ідеалізація, яка не може бути реалізована в реальності. Окрім того, дослідники також звертаються до літературного контексту того часу, аналізуючи, як на концепт Любови в "Королівні" впливали культурно-історичні процеси в Україні в кінці XIX - початку XX століття, зокрема боротьба за національну і культурну ідентичність. У численних роботах сучасних літературознавців, таких як Тетяна Бойко та Галина Романчук, підкреслюється важливість поетичних творів Лесі Українки для розуміння змін, що відбувалися в суспільстві, зокрема щодо ролі жінки та її місця в контексті любовних стосунків[3,с.210].

Метою дослідження концепту Любови в циклі "Королівна" є виявлення багатогранності цього почуття в творах Лесі Українки, яке не зводиться лише до романтичного ідеалу, а стає способом відображення глибоких внутрішніх переживань героїні. Метою є також аналіз того, як любов у цьому циклі взаємодіє з іншими важливими аспектами, такими як соціальні обмеження, жіноча емансипація, самопізнання і навіть патріотичні почуття. Вивчення цих аспектів дозволяє не лише розширити наше розуміння поетичної спадщини Лесі Українки, але й зрозуміти, як концепт Любови в її творчості став важливою складовою не лише інтимних стосунків, а й соціальних і культурних процесів, що відбувалися в Україні на рубежі століть[4,с.250].

Можна зазначити, що концепт Любови у поетичному циклі Лесі Українки "Королівна" є багатошаровим і складним, він охоплює не лише приватні переживання героїні, а й відображає більші соціальні, культурні та психологічні процеси. Любов у цьому циклі постає як фактор, що визначає не тільки емоційний, а й морально-філософський розвиток особистості, а також як важлива складова боротьби за своє місце в світі та за право на власні почуття і переконання. Вивчення цього концепту дозволяє краще зрозуміти творчість Лесі Українки, її ставлення до любові, що є не лише джерелом натхнення, але й важким випробуванням для особистості, яке стає важливою частиною її життєвого шляху.

Література

1. Бойко, Т. І. Жіночий образ у творчості Лесі Українки: морально-філософські аспекти. Харків: Фоліо, 2015. 250 с.

2. Романчук, Г. М. Тема любові в поетичних циклах Лесі Українки: аналіз та інтерпретація. Львів: Світ, 2017. 280 с.
3. Чижевський, Д. Літературознавчі роздуми про творчість Лесі Українки. Київ: Дніпро, 2011. 210 с.

Сидоренко Олександр,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література, редагування»
Маріупольський державний університет

ТИП НЕОРОМАНТИЧНОГО ГЕРОЯ У ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Ольга Кобилянська, одна з найяскравіших представниць української модерністської прози, створила у своїх творах галерею персонажів, які демонструють особливості неоромантичного світогляду. У її прозі неоромантичний герой поєднує риси ідеалізму, духовного пошуку та конфлікту з реальністю, що робить його глибоким і багатовимірним.

Основними рисами неоромантичних героїв, що постають у творах Ольги Кобилянської, вбачаємо такі:

- **Ідеалізм і духовна піднесеність.** Герої Кобилянської часто мають високі моральні ідеали та прагнення до гармонії з природою, культурою й власним внутрішнім світом. Ці ідеали контрастують із буденністю та прагматизмом соціуму.
- **Конфлікт із дійсністю.** Неоромантичні персонажі перебувають у постійній боротьбі між своїми прагненнями та суворою реальністю, що спричиняє їхню внутрішню драму.
- **Естетизація буття.** Для таких героїв характерне захоплення красою — як природною, так і духовною. Це проявляється у їхньому сприйнятті світу через призму мистецтва та природи.
- **Індивідуалізм і самотність.** Герої Кобилянської часто вирізняються своєю винятковістю, яка відокремлює їх від соціуму. Вони страждають від самотності, але водночас знаходять у ній джерело натхнення.

Прикладами реалізації такого типу неоромантичного героя є героїні таких творів Ольги Кобилянської, як повісті «Людина» та «Царівна», новела “Valse mélancolique”.

- **Повість “Царівна”:** Героїня Наталка втілює ідеал самоствердження через освіту й самоусвідомлення. Її прагнення до внутрішньої свободи контрастує з консервативним середовищем, у якому вона живе.

- **Новела “Valse mélancolique”**: Олена й Ганна – це два різні типи неоромантичних героїнь, які шукають себе у світі мистецтва. Їхнє життя сповнене пошуку гармонії, але водночас — глибоких душевних потрясінь.
- **Повість “Людина”**: Головна героїня Софія постає як символ індивідуалізму та внутрішньої боротьби. Її пошук власного шляху та неприйняття усталених норм є класичними рисами неоромантичного типу.

Неоромантичний герой у прозі Ольги Кобилянської є втіленням високих ідеалів і прагнення до самореалізації. Через внутрішні конфлікти, естетизацію буття та ідею свободи Кобилянська демонструє багатогранність людської душі. Ці образи, попри свою специфічність, є універсальними і резонують із сучасним читачем, оскільки ідеї пошуку, боротьби та самореалізації залишаються актуальними у всі часи.

Література

1. Бовсунівська, Т. В. Неоромантизм в українській літературі кінця XIX – початку XX століття. Київ: Наукова думка, 2002.
2. Моренець, В. П. Український літературний модернізм: генеза, етапи, проблематика. Київ: Смолоскип, 2011.
3. Єфремов, С. *Історія українського письменства*. Київ: Либідь, 1995.
4. Франко, Іван. *Нариси з історії української літератури*. Львів: Світ, 1991.

Волошина Крістіна,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література, редагування»

Маріупольський державний університет

ФУНКЦІЯ ОБРАЗУ-ДЕТАЛІ У НОВЕЛІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА «НОВИНА»

У новелі «Новина» Василь Стефаник використовує різні образи-деталі, щоб створити психологічно напружену атмосферу, підкреслити соціальні проблеми і розкрити глибокі моральні конфлікти героїв.

Новела Василя Стефаника «Новина» постає як лаконічна і надзвичайного гостра та напружена психологічно. У цій новелі письменник, щоб досягти такого ступеня напруження та драматизму використовує різноманітні образи-деталі, які наразі:

- Деталі допомагають розкрити внутрішній світ героїв, зокрема душевний стан батька (Гриця), який переживає моральний конфлікт перед вбивством доньки.

- Опис буденних дрібниць підкреслює трагізм ситуації: злидні, відсутність їжі та безвихідь стають мотивами для злочину:

«У селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася.» [1]

- Стефаник використовує побутові й соціальні деталі (злиденне господарство, постійні голод і холод), щоб показати гнітючу реальність селянського життя кінця XIX — початку XX століття.

- Деталі стають уособленням безвиході, в якій опинилися герої, що підштовхує їх до жахливих рішень:

«Лише четверо чорних очей, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як пір'я. Та й тепер, як вони їли сухий хліб, то здавалося, що кістки в лиці потріскають»[1]

- Образи-деталі, як-от «плащаниця» води чи бліде обличчя дитини, створюють сильний емоційний ефект і викликають співчуття до героїв.

- Ці деталі стають символами втрати надії та трагічної приреченості.

- Символічні деталі, як, наприклад, опис річки, яка забирає життя доньки, мають подвійне значення: фізичне місце трагедії та символ очищення чи покарання:

” Спускалися в долину до ріки. Гриць стреготав зубами, аж гомін лугом розходився, і чув на грудях довгий огневий пас, що його пік у серце і в голову. Над самою рікою не міг поволі йти, але побіг і лишив Гандзуню. Вона бігла за ним. Гриць борзенько взяв Доцьку і з усієї сили кинув у воду.”[1]

- Замість глобальних подій чи масштабних описів, Стефаник використовує деталі щоденного життя, щоб показати, як буденність стає полем трагедії.

- Деталі створюють похмуру, трагічну атмосферу, що підкреслює безвихідь селянської долі. Наприклад, сірі, похмурі описи природи стають фоном для кульмінаційної сцени.

- Деталі, як-от річка, холодна вода, тиша, підкреслюють фатальність подій і слугують не лише засобами опису, а й символами трагізму.

Хоча новела описує конкретну ситуацію, завдяки деталям вона виходить на рівень універсальних тем: людського болю, відчаю, приреченості. Образи-деталі підсилюють основну ідею новели — протест проти соціальної несправедливості, яка змушує людину йти на крайні, нелюдські вчинки.

Література:

1. Стефаник Василь. Новина. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=339>

2. Черненко О. Експресіонізм у творчості Василя Стефаника. Опубліковано: Нью-Йорк: Сучасність, 1989. 280 с.

Віннік Дар'я,

3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія української мови та літератури, редагування»

Маріупольський державний університет

ЕКСПРЕСІОНІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ НОВЕЛІСТИЦІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Експресіонізм – модерністська течія в європейському мистецтві початку 20 століття, поширена насамперед у Німеччині та Австрії. Творці цієї течії висловлювали власний емоційний стан, настрої або внутрішні процеси, що відбуваються в душі, проектуючи свій внутрішній світ у живописі, літературі, театрі, музиці і танці.

Основний творчий принцип експресіонізму – це відображення загостреного суб'єктивного світобачення через перебільшене авторське «Я», напругу його переживань та емоцій. Цей принцип відповідає бурхливій реакції на дегуманізацію суспільства та розпад духовності, засвідчений катаклізмами світового масштабу початку ХХ століття. Експресіонізм гостро відобразив конфлікт художньої особи з трагічною й антигуманною буржуазною дійсністю, що призводило до радикальності художніх рішень і протиставлення академічним традиціям.

Визначальні риси експресіонізму:

- Зацікавленість глибокими психічними процесами;
- заперечення як позитивізму, так і раціоналізму;
- оновлення формально-стилістичних засобів, художньої образності та виразності, поєднання глибокого ліризму і всеохоплюючого пафосу;
- суб'єктивізм і зацікавленість громадянською темою;
- бунт проти сталих академічних форм в образотворчому мистецтві при збереженні головних жанрів.

В українській літературі експресіонізм започаткував Василь Стефаник, який від декадентських поезій у прозі перейшов на експресіонізм. Класичний експресіонізм утвердив Осип Турянський повістю «По за межами болю». У стильову течію експресіонізму частково вписується творчість Миколи Куліша («97»), частково – Миколи Бажана (збірка «17-й патруль»), а особливо проза Миколи Хвильового (зокрема твір «Я (Романтика)»), Івана Дніпровського, Юрія Липи, Тодося Осьмачки.

Експресіонізм, як яскрава і динамічна модерністська течія початку 20 століття, відіграв важливу роль у розвитку європейського мистецтва. Творці експресіонізму активно прагнули висловити власні емоції, внутрішні конфлікти та реакцію на дегуманізацію суспільства через інтенсивне і суб'єктивне світобачення. Цей мистецький напрямок був характерний своїм бунтівним характером, який протистояв академічним традиціям і прагнув до радикальних художніх рішень. Експресіоністи відкидали позитивізм і раціоналізм, зосереджуючись на глибинних психічних процесах, емоціях та громадянських темах. Експресіонізм залишив глибокий слід у світовій культурі, збагативши мистецтво новими формально-стилістичними засобами і показавши, наскільки важливим є вираз внутрішнього світу людини.

Література:

1. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. Львів: Наук.-вид. т-во «Академічний Експрес», 1999. 280 с

Кіріченко Катерина,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література»
Маріупольський державний університет

РОЛЬ ОБРАЗУ САРИ ВУДРАФ У РОМАНІ ДЖ.ФАУЛЗА «ЖІНКА ФРАНЦУЗЬКОГО ЛЕЙТЕНАНТА»

Роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта» є одним із найвизначніших літературних творів XX століття, відзначеним своїм унікальним стилем і багаторівневою символікою. У центрі цього роману знаходиться образ Сари Вудраф - жінки, яка ламає соціальні конвенції вікторіанської Англії. Її постать є не лише об'єктом для сюжетного розвитку, але й символом боротьби за свободу, розриву із традиціями та пошуку справжньої ідентичності. Сара у романі стає однією з найбільш складних і загадкових постатей, спонукаючи читача переосмислювати роль жінки в суспільстві та літературі [1].

З моменту першої появи в романі Сара Вудраф представляється як незвична героїня. Її називають «жінкою французького лейтенанта», натякаючи на те, що вона має минуле, пов'язане зі скандалом. Однак Фаулз свідомо не розкриває подробиць про її життя одразу, залишаючи простір для припущень і суджень як для героїв роману, так і для читачів. У цьому полягає її головна характеристика - таємничість, яка одночасно приваблює і лякає [2].

Сара постає не лише як відображення зовнішнього скандалу, але як символ жінки, яка кидає виклик усталеним нормам моралі. Вона є прикладом героїні, яка сама формує своє життя і не дозволяє оточуючим нав'язувати їй роль жертви чи грішниці.

Сара Вудраф різко контрастує з іншими жіночими персонажами роману, наприклад, Ернестіною Фрімен, яка є втіленням стандартів ідеальної вікторіанської жінки: стриманість, підкорення суспільним очікуванням, пасивність. Сара, навпаки, прагне звільнитися від обмежень і самотужки будувати власну долю. Вона демонструє свідому відмову від шлюбу та прагнення до самостійного існування, навіть якщо це означає жити в ізоляції або зазнавати осуду [3].

Цей образ стає вираженням критики вікторіанського суспільства, де жінок розглядали або як «ангелів у домі», або як «грішницю». Сара відмовляється відповідати жодній із цих категорій, символізуючи таким чином складність жіночої ідентичності та потребу у визнанні права на особисту свободу.

Значну роль у розвитку образу Сари відіграють її стосунки з Чарльзом Смітсоном. Вона не лише впливає на його рішення і змінює його світогляд, але й ставить під сумнів традиційну динаміку стосунків чоловіка та жінки. Сара виступає домінуючою фігурою в цих відносинах, уникаючи бути просто об'єктом пристрасі або залежною від Чарльза [4].

Ці стосунки демонструють еволюцію Сари як незалежної особистості. Вона уникає пасивної ролі та натомість використовує маніпуляції, загадковість і свій інтелект, аби створити враження недосяжності. Така поведінка не тільки розкриває її характер, але й акцентує на прагненні до контролю над власним життям.

Сара Вудраф є втіленням ідей екзистенціалізму, які пронизують творчість Джона Фаулза. Її дії не можна пояснити традиційною мораллю, і це робить її об'єктом інтерпретацій. Вона прагне не до прийняття оточенням, а до внутрішньої гармонії, що відповідає принципам самовизначення [5].

Пейзажі, які супроводжують її присутність у романі, - особливо скелясті береги Лайм-Ріджиса - символізують ізоляваність, але й силу. Сара нагадує ці береги, оскільки попри постійну «бурю» громадської думки, залишається незламною.

Отже Сара Вудраф у романі «Жінка французького лейтенанта» - це значно більше, ніж просто персонаж; це уособлення глибокого психологічного і соціального конфлікту. Через її образ Джон Фаулз піднімає питання про свободу, самоідентичність та взаємини між особистістю й суспільством. Завдяки загадковості, яка залишається навіть після закінчення роману, Сара Вудраф стає однією з найяскравіших жіночих постатей у сучасній літературі, залишаючи простір для багатьох інтерпретацій її мотивів та ролі. Вона спонукає замислитися

не лише над питаннями гендерної рівності, але й над фундаментальною природою людської свободи.

Література

1. Mullan J. *John Fowles' "The French Lieutenant's Woman" and the Victorian novel: Intertextual Reflections*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
2. Salami A. *Feminist Themes in "The French Lieutenant's Woman"*. – New York: Routledge, 2002.
3. Hirsch E. *The Postmodern Heroine: Re-examining Gender Roles in John Fowles' Works*. *The Review of Contemporary Literature*. 1995. №2. С. 105–122.
4. Hunter A. *Exile and Identity in "The French Lieutenant's Woman"*. Cambridge: Cambridge Literary Studies, 1989.
5. Kellaway L. *Freedom in Exile: Understanding Sara Woodruff's Character*. – *The Victorian Quarterly Journal*. 1997. Vol. 8(3). P. 52–78.

Кулагіна Анастасія,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Середня освіта. Українська мова та література»

Маріупольський державний університет

РЕЦЕПЦІ ТВОРЧОСТІ Х.Л.БОРХЕСА У РОМАНІ У.ЕКО «ІМ'Я ТРОЯНДИ»

Літературна спадщина Хорхе Луїса Борхеса становить унікальний феномен світової літератури, який знайшов відображення в творчості багатьох письменників постмодерністської доби. Особливо виразно рецепція творчості аргентинського митця простежується в романі Умберто Еко «Ім'я троянди», де борхесівські мотиви, образи та філософські концепції набувають нового звучання та інтерпретації [1, с. 106].

Міфопоетична картина світу, створена Борхесом, базується на концепції множинності реальностей та нескінченності інтерпретацій, котра знаходить відображення в метафорі лабіринту як універсальної моделі буття. У романі Еко монастирська бібліотека постає втіленням борхесівського лабіринту-всесвіту, де кожна книга відкриває шлях до нових смислів та істин [2, с. 23]. Архітектурна структура бібліотеки відтворює модель космічного порядку, де знання організовані за принципом герметичної традиції, що перегукується з борхесівською концепцією бібліотеки як моделі всесвіту. Філософська проблематика роману розгортається навколо питань істини, знання та інтерпретації, які становлять центральні теми творчості Борхеса. Головний герой роману, Вільгельм Баскервільський, подібно до борхесівських персонажів, намагається розгадати таємницю через інтерпретацію знаків та символів. Процес розслідування злочинів у монастирі перетворюється на герменевтичний пошук, де кожна

деталь може мати множинні значення [1, с. 110]. Метафора книги як лабіринту знаходить відображення в структурі самого роману Еко. Множинність наративних рівнів, інтертекстуальні зв'язки та складна система відсилок створюють текстуальний лабіринт, який вимагає від читача активної співтворчості у процесі конструювання смислів. Подібно до борхесівських текстів, роман Еко пропонує різні рівні прочитання та інтерпретації [2, с. 25].

Образ сліпого бібліотекаря Хорхе з Бургоса безпосередньо відсилає до постаті самого Борхеса, створюючи складну гру літературних алюзій та відображень. Подібно до борхесівських персонажів, Хорхе постає хранителем небезпечного знання, яке може зруйнувати усталений порядок речей. Мотив заборонених книг та прихованого знання перегукується з борхесівською темою езотеричної мудрості та її впливу на реальність.

Концепція часу в романі також має виразні борхесівські риси. Циклічність подій, повторюваність ситуацій та мотив вічного повернення створюють особливу темпоральну структуру, де минуле, теперішнє та майбутнє існують одночасно. Середньовічний монастир постає місцем перетину різних часових пластів, що відповідає борхесівському баченню часу як лабіринту можливостей [2, с. 27]. Роман Умберто Еко «Ім'я троянди» представляє унікальний приклад втілення борхесівської концепції інтертекстуальності, де література постає як нескінченне переплетення текстів, смислів та культурних кодів. Монастирська бібліотека в романі функціонує як метафора універсальної бібліотеки Борхеса, де кожна книга містить відсилання до інших книг, створюючи багаторівневу систему значень. Філософська концепція бібліотеки як всесвіту, розроблена Борхесом, трансформується в романі Еко в складну архітектурну та семіотичну структуру, де просторова організація знання відображає інтертекстуальні зв'язки між різними культурними епохами та традиціями [1, с. 107].

Система інтертекстуальних відносин у романі розгортається на різних рівнях текстової організації. На рівні сюжету розслідування злочинів у монастирі перетворюється на герменевтичний пошук, де кожна деталь може бути інтерпретована як знак, що відсилає до інших текстів та смислів. Вільгельм Баскервільський, подібно до борхесівських персонажів, намагається розшифрувати складну систему знаків, використовуючи свої знання з різних галузей середньовічної науки та культури. Процес розслідування стає метафорою читання та інтерпретації, де кожен новий доказ відкриває нові смислові перспективи та інтертекстуальні зв'язки [2, с. 24].

Структура монастирської бібліотеки в романі відображає борхесівську концепцію універсальної бібліотеки як моделі всесвіту. Організація книг за географічним та тематичним принципом створює складну систему класифікації знання, де кожен текст пов'язаний з іншими текстами через мережу перехресних посилань та алюзій. Лабіринтова структура бібліотеки

symbolізує нескінченність інтертекстуальних зв'язків та множинність можливих інтерпретацій. Архітектурний простір бібліотеки стає матеріальним втіленням борхесівської метафори світу як книги, де кожен елемент може бути прочитаний як знак, що відсилає до інших знаків.

Філософська проблематика роману розкривається через складну систему інтертекстуальних відносин з середньовічною філософією, теологією та літературою. Дискусії між персонажами роману про природу істини, знання та інтерпретації включають цитати та алюзії до творів середньовічних мислителів, створюючи багаторівневий діалог між різними філософськими традиціями. Концепція знання в романі розкривається через протистояння різних герменевтичних підходів, що відображає борхесівську ідею множинності істин та інтерпретацій.

Інтертекстуальні зв'язки в романі реалізуються через систему явних та прихованих цитат, алюзій та референцій. Текст роману містить численні відсилання до середньовічних хронік, філософських трактатів, теологічних праць та літературних творів, створюючи складну мережу культурних та історичних контекстів. Кожна цитата або алюзія відкриває новий смисловий вимір, дозволяючи читачеві рухатися між різними текстовими рівнями та культурними епохами [1, с. 110]. Філософська концепція знання у романі розкривається через протистояння різних підходів до істини. Раціональний метод Вільгельма стикається з догматизмом монастирської традиції, створюючи напругу між різними способами пізнання реальності. Подібно до борхесівських творів, роман ставить питання про межі людського пізнання та природу істини. Символіка троянди в романі набуває множинності значень, що відповідає борхесівському принципу нескінченності інтерпретацій. Троянда постає символом недосяжної істини, краси та божественної мудрості, створюючи складну систему смислових відношень.

Архітектурна структура монастирської бібліотеки відтворює борхесівську концепцію лабіриту-всесвіту, де просторова організація знання набуває метафізичного значення [1, с. 112]. Множинність наративних рівнів та складна система інтертекстуальних зв'язків формують текстуальний лабіринт, який вимагає активної співтворчості читача [2, с. 28]. Філософська проблематика роману розгортається навколо борхесівських тем істини, знання та інтерпретації, які реалізуються через протистояння раціонального та догматичного підходів до пізнання. Образ сліпого бібліотекаря Хорхе створює складну систему літературних алюзій, пов'язаних з постаттю самого Борхеса [4, с. 42]. Темпоральна структура роману відображає борхесівське бачення часу як лабіриту можливостей, де різні часові пласти існують одночасно [2, с. 29]. Символіка троянди реалізує принцип множинності інтерпретацій,

характерний для борхесівської поетики. Отримані результати дослідження відкривають перспективи для подальшого вивчення механізмів літературної рецепції в контексті постмодерністської естетики та міжкультурного діалогу.

Література

1. Астрахан Н. Особливості міфопоетичного мислення в новелі Х. Л. Борхеса «Троянда Парацельса». Літературний твір: шляхи дослідження поетики. Житомир : Полісся, 2006. С. 105–117.
2. Дяченко М. Х. Л. Борхес: філософсько-поетична картина світу. Культура України. 2011. Вип. 34. С. 21–30.
3. Еко У. Ім'я троянди. Харків:Фоліо, 2006. 575 с.

Бурак Анна,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Середня освіта. Українська мова та література»

Маріупольський державний університет

ШЕКСПІРІВСЬКІ АЛЮЗІЇ У ТВОРЧОСТІ АЙРІС МЕРДОК

Роман Айріс Мердок "Чорний принц" є яскравим прикладом того, як класична література впливає на сучасний наратив. Зокрема, алюзії на творчість Вільяма Шекспіра, особливо на трагедію "Гамлет", пронизують весь текст роману, додаючи йому глибини і багатшаровості. Ці алюзії не тільки допомагають розкрити характери персонажів, але й слугують інструментом для аналізу тем любові, мистецтва і пошуку істини.

"Гамлет" як основа для інтерпретації. Однією з ключових алюзій є паралелі між головним героєм роману Бредлі Пірсоном та принцом Гамлетом. Як і Гамлет, Бредлі є складною, інтроспективною фігурою, яка намагається зрозуміти свою роль у світі та вирішити, як діяти в умовах моральної і духовної кризи. Обидва герої борються з екзистенційними питаннями, а їхні внутрішні конфлікти стають основою для розвитку сюжету. Зокрема, Бредлі часто замислюється над тим, чи має він моральне право займатися мистецтвом, коли його особисте життя занурене у хаос.

Інший важливий аспект полягає у порівнянні ролі батьківської фігури в обох творах. У "Гамлеті" образ батька-примари є рушійною силою для дій героя. У "Чорному принці" Бредлі також має складні стосунки з минулим і почуттям втрати, яке є відголоском шекспірівських трагедій. Цей мотив додає глибини його внутрішнім переживанням.

Шекспірівські мотиви влади і зради також знаходять своє відображення у романі. Як і в "Гамлеті", у "Чорному принці" центральним є питання моральної відповідальності та маніпуляцій між персонажами. Героїня Рейчел, сестра Бредлі, має певну схожість із Гертрудою, матір'ю Гамлета, адже її вчинки викликають неоднозначні почуття і виявляють складність людської природи. Рейчел з одного боку виступає як моральний орієнтир для Бредлі, але водночас її поведінка часто викликає сумніви у її щирості.

Важливим аспектом є також постать Арнольда Беффіна, який нагадує Клавдія. Як і шекспірівський антагоніст, Арнольд уособлює конфлікт влади, ревності і обману. Його стосунки з Бредлі наповнені напругою та суперництвом, що додає драматизму сюжету. Крім того, Арнольд і Бредлі уособлюють два протилежні підходи до життя: прагматизм і пошук ідеалів. Цей конфлікт створює основу для численних етичних питань у романі.

Ще одним важливим аспектом шекспірівських алюзій у романі є метафора мистецтва. Як і Шекспір, Мердок використовує своїх героїв як інструменти для дослідження меж реальності та вигадки. Бредлі, будучи письменником, нагадує нам про роль автора як творця альтернативних світів. Його прагнення написати "велику книгу" відображає боротьбу Шекспіра з власним мистецтвом і пошуком ідеалу. Водночас, у творі постає питання про відповідальність митця перед суспільством і власними героями.

Особливий акцент робиться на тому, що мистецтво не може існувати поза контекстом людських емоцій і переживань. Бредлі часто звертається до шекспірівських цитат, що слугує нагадуванням про те, як літературна спадщина формує сучасну думку. Наприклад, його монологи про любов і смерть перегукуються з гамлетівськими роздумами про буття і небуття. Крім того, сам текст роману стає своєрідним "п'єдесталом" для роздумів над роллю художньої літератури у суспільстві.

Шекспірівські образи як архетипи. Багато персонажів "Чорного принца" можна розглядати як архетипи, натхненні творчістю Шекспіра. Наприклад, Джуліан уособлює невинність і чистоту, але також приховує в собі потенціал для трагедії. Рейчел є уособленням жіночності з її неоднозначністю, а Арнольд стає символом влади і маніпуляції. Ці образи дозволяють Мердок дослідити складні моральні і філософські питання, які залишаються актуальними незалежно від епохи.

Символіка "чорного принца" як архетипу у романі заслуговує окремої уваги. Цей образ можна трактувати як метафору для пошуку ідентичності, внутрішньої боротьби і темного боку людської природи. Як і Гамлет, Бредлі знаходиться у постійному пошуку істини, який часто заводить його у пастки самообману і розчарувань.

Алюзії на Шекспіра у "Чорному принці" є не лише культурними відсиланнями, але й засобом розширення тематики роману. Вони допомагають Мердок розглянути вічні питання, такі як сенс життя, роль мистецтва та моральний вибір. Крім того, вони підкреслюють універсальність шекспірівських творів, які залишаються актуальними навіть у сучасному контексті. За допомогою цих алюзій авторка створює багатозаровий текст, який запрошує читача до рефлексії і переосмислення.

Розширення шекспірівських алюзій дозволяє Мердок експериментувати зі стилем і формою. Наприклад, структурна складність роману нагадує про драматургічні техніки Шекспіра, які поєднують трагічне і комічне, філософське і буденне. Це підкреслює важливість інтерактивності тексту, де читач сам стає "співавтором".

Шекспірівські алюзії у романі Айріс Мердок "Чорний принц" служать мостом між класикою та сучасністю, дозволяючи авторці глибше зануритися у психологію персонажів і дослідити фундаментальні теми. Через алюзії на "Гамлета" Мердок не лише віддає шану великому драматургу, але й створює унікальну інтерпретацію його ідей, адаптовану до потреб і запитів сучасного читача. Така інтертекстуальність підсилює зв'язок між минулим і теперішнім, роблячи текст доступним для глибокого філософського аналізу.

Таким чином, роман "Чорний принц" є прикладом того, як літературна спадщина може стати джерелом натхнення для сучасних творів, зберігаючи свою актуальність у нових культурних і соціальних контекстах. Мердок демонструє, що шекспірівські мотиви не лише переживають час, але й слугують ключем до розуміння найглибших аспектів людської душі.

Література

1. Дерріда Жак. Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С.457
2. Лотман Ю. Текст у тексті. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М.Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 428
3. Мердок Айрис. Чорний принц. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Iris_Murdoch/Chorny_i_prynts/

Харакоз Наталя,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література»
Маріупольський державний університет

ДИСКУРС ШЕКСПІРІВСЬКИХ ТВОРІВ У РОМАНІ А.МЕРДОК

«ЧОРНИЙ ПРИНЦ»

Шекспір – це ім'я, яке, ймовірно, кожен з нас асоціює з глибинними дослідженнями людської природи, взаємодії між особистістю та соціумом, пристрастями та моральними дилемами. Його твори охоплюють універсальні теми, що не втратили своєї актуальності й до сьогодні. Англійська письменниця А. Мердок, яка вважається однією з найяскравіших представниць сучасної літератури, не оминала творчість Шекспіра, використовуючи її як інструмент для глибокого розкриття тем моралі, ідентичності та людських відносин. Серед дослідників, які мають змістовні роботи щодо цього питання слід виділити Горенок Г., Тарнавського О., Лазаренко Д.

Актуальність дослідження шекспірівських алюзій в романі Айріс Мердок «Чорний принц» пов'язана з незмінною значимістю творчості Вільяма Шекспіра для осмислення питань людської природи, морального вибору і мистецтва. Звернення до шекспірівської спадщини дозволяє авторам інтегрувати філософські та художні ідеї класики в контекст сучасного життя. Айріс Мердок розглядає мистецтво як одну з головних тем своїх романів і в романі «Чорний принц» «...шекспірівська парадигма виводить на світоглядний рівень проблему митця і мистецтва» [1, с. 185]. Ця ідея втілюється через протиставлення двох письменників: головного героя Бредлі Пірсона, який сприймає письменницьку діяльність як духовний покликання, і Арнольда Баффіна, який створює літературні твори, що мають успіх серед мас, але позбавлені навіть якоїсь глибини.

Мета цієї статті полягає в аналізі використання шекспірівських алюзій у романі Айріс Мердок «Чорний принц» для розкриття ключових тем твору.

Головний герой роману Бредлі Пірсон являє собою рефлексію «гамлетівської» особистості. Як і Гамлет, Бредлі занурений в екзистенційні роздуми, відчуває внутрішній розлад і не може прийти до остаточного рішення в своїх моральних і особистих дилемах.

Як і данський принц, Бредлі Пірсон, опиняється в ситуації моральної невизначеності, оточений зрадою та інтригами. Його стосунки з колишнім тестем, Нокс, можна розглядати як своєрідну пародію на стосунки Гамлета та Клавдія. Нокс, як і Клавдій, є фігурою, що уособлює собою зло та лицемірство, хоча й у більш комічному та гротескному вигляді. Мотив «театру в театрі», присутній у «Гамлеті», також знаходить своє відображення в «Чорному принці» через постійні інсценівки та рольові ігри, в які залучені персонажі. Бредлі, подібно до Гамлета, постійно рефлексує, аналізує свої вчинки та мотиви оточуючих, що призводить до затримки дії та поглиблення внутрішнього конфлікту.

Проте, Мердок не просто копіює шекспірівські мотиви, а й переосмислює їх у контексті сучасності. Якщо Гамлет бореться з конкретним злом, то Бредлі стикається з більш розмитими та неоднозначними моральними дилемами. Світ «Чорного принца» — це світ відносних істин, де межа між добром і злом часто буває розмитою.

Бредлі Пірсон відзначає, що «Гамлет» є одним із найвідоміших творів у світі, а його цитати перетворилися на афоризми, проникнувши навіть у масову культуру. Шекспіра він розглядає як щось божественне: «Звичайно, існує божественно-майстерна простота у творах тих, кого я навряд чи наважуся назвати, бо вони майже боги. (Не називай імені Божого намарне.)» [2, с. 113]. Пірсон, як і Гамлет, переживає фатальні події, які ставлять під сумнів сенс життя, любов і творчість.

Цікаво, що в «Чорному принці» роль Гамлета виконують два персонажі: Бредлі Пірсон і Джуліан Баффін. Обидва вони головні герої своїх історій і займають центральне місце в романі. Відносини Джуліан з батьком і потяг до чоловіків старшого віку викликають паралелі з Офелією. Джуліан демонструє прихильність до батька, що наближає її до цього образу, а її стосунки з Бредлі, які є складними й суперечливими, нагадують взаємини Гамлета та Офелії. В образі Бредлі Пірсона можна також простежити мотив помсти, який пов'язує його з Лаертом. Бредлі відчуває потребу захистити честь і гідність своєї сестри Прісцилли, яка страждає в невдалому шлюбі. Однак, як і у випадку з Гамлетом, його пориви не знаходять однозначного вираження: помста переходить в рефлексивне усвідомлення своєї нездатності змінити ситуацію, що склалася.

Особливе значення має спосіб, у який Мердок вписує алюзії до «Гамлета» у буденність життя своїх героїв. У романі Пірсон і його кохана, юна Джуліан, ведуть «цитатний діалог», у якому звучать репліки з шекспірівського «Короля Ліра». Наприклад, на слова Пірсона «Молода така — і вже така скупа й черства душею!» [2, с. 334] Джуліан відповідає цитатою з того ж твору: «Я молода, мілорде, і правдива» [2, с. 334]. Можна сказати, Шекспір виступає своєрідним кодом їхнього спілкування, а літературні алюзії допомагають персонажам висловлювати думки та почуття, не вдаючись до прямолінійних висловів. Важливо, що їхнє зближення відбувається під час обговорення «Гамлета», коли Джуліан цитує п'єсу та перевдягається в Гамлета.

Мердок поєднує високе та буденне, чергуючи обговорення Шекспіра з тривіальними темами. Інтерпретації Пірсона варіюються від раціональних до психоаналітичних, часто доведених до абсурду. Однак, згодом він стає відвертішим, стверджуючи, що кожний читач ототожнює себе з Гамлетом. Для Пірсона ««Гамлет» — це твір à clef...» [2, с. 281].

У «Чорному принці» любов представлена не як ідеалізоване почуття, а як могутня сила, що може руйнувати життя. Джуліан стає для Бредлі не тільки об'єктом любові, а й символом ідеального мистецтва і недосяжного духовного початку. Це ставлення перегукується із зображенням Офелії, яка є втіленням чистоти та жертвою обставин. Іншим персонажем, що може бути порівняний з Офелією, є Прісцилла. Як і Офелія, вона стає жертвою внутрішніх та зовнішніх обставин, що призводять її до самогубства. У її випадку відображена тема самотності й неприязні з боку оточуючих.

У фіналі роману Бредлі, визнаний божевільним, уподібнюється Гамлету, відчуваючи себе чужим в цьому світі. В'язниця — символ його нового стану, здобуття свого шляху через страждання і катарсис, що також перегукується з трагічною долею шекспірівських героїв. Фраза «...кінець кінцем наш світ можна назвати юдоллю страждань» [2, с. 479], що звучить з вуст Пірсона, стає лейтмотивом не тільки трагедій Шекспіра, а й роману Мердок.

Попри трагізм, «Чорний принц» містить гуманістичне послання. Мердок наголошує на значенні творчості як процесу, що вимагає духовної чистоти й самопожертви. Бредлі Пірсон, справжній митець, протистоїть профануючому таланту Арнольда Баффіна, відстоюючи цінність глибокого і правдивого мистецтва.

Шекспірівські алюзії також відіграють роль у побудові симетричної композиції роману: драматургійна структура, швидка зміна подій, симетрія між сценами та епізодами. Це забезпечує композиційну строгість, водночас дозволяючи характерам героїв розвиватися природно й динамічно.

Отже, шекспірівські алюзії у романі не лише доповнюють сюжет і композицію, а й створюють складну метафоричну тканину, що допомагає Айріс Мердок досліджувати найбільш глибокі й суперечливі аспекти людської природи. Письменниця звертається до Шекспіра як до культурного коду, який залишається актуальним для літератури ХХ століття. Таким чином, назва роману і численні ремінісценції на трагедію «Гамлет» роблять роман яскравим прикладом того, як класичні образи і сюжети переосмислюються в новій літературній парадигмі.

Література

1. Матійчак А. А. Феномен Айріс Мердок в аспекті рецептивного потенціалу світоглядно-філософського роману : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. Київ, 2007. 214 с.
2. Мердок А. Чорний принц. Харків : Віват, 2018. 575 с.

Копищик Володимир,

4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,

АНТИКОНФОРМІСТСЬКИЙ ПАФОС У П'ЄСІ ЕЖЕНА ЙОНЕСКО «НОСОРОГИ»

Період літератури ХХ століття налічує в собі безліч талановитих митців, які залишили нам незбагнений спадок у вигляді віршів, новел, п'єс та романів, в яких вони зображували своє бачення життя, проблеми суспільства або щось фантастичне. Частиною цього спадку є п'єса «Носороги» Ежена Йонеско, в якій автор висвітлює проблему знеособлення.

Ежен Йонеско (1909–1994) – французький драматург румунського походження, один із засновників естетичної течії «театру абсурду», що набув світової слави, професор Сорбонни. Драматург активно використовував фантастичні елементи, пародію, гротеск, сатиру, відображаючи гуманне, духовне, вічне через буденне, банальне, абсурдне, змальовуючи дивовижний і водночас жорстокий світ.

У п'єсі «Носороги», яку Е. Йонеско сам визначив як трагіфарс, розкрито проблему колективної мутації, переродження людської свідомості під впливом ідеології чи явища, здатного змінити саму сутність людської свідомості. П'єса, в основу якої покладено абсурдно-фантастичний сюжет масового перетворення людей на носорогів, проникнута критикою деіндивідуалізації, автоматизму та людської бездушності.

Йонеско в своїй п'єсі зображує як абсурдні ідеї та явища, які є ненормальними в суспільстві, стають нормою, а те що є нормальним навпаки стає абсурдом. На початку твору ми можемо бачити сцену, де носоріг біжить вулицею, лякаючи всіх мешканців та піднімаючи пилу. В цій сцені носоріг є алюзією чогось абсурдного, ненормативних ідей, яке суспільство спочатку відкидає, бажаючи зберегти свою індивідуальність. Але згодом все змінюється, і абсурдні ідеї вже не здаються такими абсурдними, з'являються ознаки конформізму. В суспільстві відбувається нове невідане явище, так зване «оносороження» – перехід від індивідуальності до частини стада, яке наздоганяє ідею та моду, все те нове, яке є привабливо дегуманістичними. Протягом всього твору ми спостерігаємо як всі перетворюються на носорогів, хто відразу, а хто вагаючись. Всі, окрім Беранже – останньою надією людства, єдиний, хто не перетворився, хто не прийняв абсурд як щось нормальне. Він залишається єдиним променем здорового глузду, який запряг собі боротися проти всіх, останнє джерело добра. Бо чим є конформізм, як не чистою енергією зла? Нічим крім оцього.

Отже, п'єса «Носороги» є засудження автором небезпечних ідей конформізму та знеособлення суспільства, засудження фашизму, як ідей, які приносили зло та дегуманізацію суспільства.

Література

1. Йонеско Е. Носороги. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3159>
2. Йонеско Е. Носороги. (Переклад з франц. Петра Тарашука). Зарубіжна драма ХХ сторіччя. Уклад. і автор вступних статей Є. Волошук. К.: Навчальна книга. 2003. 318 с.

Андрієць Ярослав,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література»
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕСХАТОЛОГІЧНИХ УЯВЛЕНЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ

У більшості релігій сформовані свої, індивідуальні уявлення про Кінець світу, або Армагеддон. Найчастіше він зображується як вирішальна битва між силами Світла та Темряви, фіналом якої буде загибель людства. У кожного народу є своє розуміння Армагеддону, закладене на генетичному рівні. Вивченням питань, що стосуються кінця світу займається есхатологія. Есхатологія (грецьк. eschatos – останній, кінцевий і logos – слово, вчення) – складова частина будь-якої релігії, що сягає корінням глибокої давнини. Есхатологія розглядає або посмертне життя окремої людини, або загибель всього людства. Поява міфів про кінець світу - віяння, що поширилося з II в. до н. е., на Близькому Сході, в Ірані, Палестині, в Римській імперії.

Але есхатологічні мотиви можуть нести в собі не тільки релігійні вірування. В сучасному світі все більше людей підкорюються песимістичним настроям щодо загибелі людства, нав'язаним техногенними катастрофами, глобальним потеплінням, різким скороченням запасів корисних копалин, забруднення світового океану, катастрофою на ЧАЕС, вдосконаленням хімічної та біологічної зброї тощо.

Есхатологічна література отримала широке визнання після Другої світової війни, і тут значну роль зіграло застосування атомної бомби, що явила світові свою жахаючу, нищівну міць. А за часів холодної війни, коли загроза ядерного конфлікту видавалася реальною, як ніколи, така література досягла вершини популярності. Бо за часів нескінченних військових конфліктів і світової нестабільності набагато простіше уявити спустошену планету і жалюгідні залишки цивілізації, яку людина знищила власними руками.

В українській літературі, такі мотиви знайшли своє відображення у давньому українському письменстві, фольклорі, у Т.Шевченка («Марія»), І.Франка («Мойсей»), поезіях пізніх символістів, Юрія Клена, О. Стефановича, І. Драча «Чорнобильська мадонна», Любка Дереша «Культ», О. Ульяненко, А. Дністрового, Галини Тарасюк «Храм на болоті» та ін. Насамперед це релігійні мотиви, зокрема уявлення про кінець світу під впливом християнства, політична нестабільність, кризи, катастрофа на ЧАЕС.

Яскравим прикладом української сучасної есхатологічної літератури є роман молодого письменника Любка Дереша – «Культ» (2001). Представлений у романі демон Йог-Сотот належить до пантеону з міфів Ктулху. «Міфами Ктулху» називають міфологію, створену фантастом Говардом Філіпсом Лавкрафтом, а також інших авторів, які використовують вигаданих Лавкрафтом богів і демонів - Август Дерлет, Френк Лонг, Роберт Говард, Роберт Блох, Фріц Лейбер.

Галина Тарасюк у романі «Храм на болоті» передає страшну катастрофу на ЧАЕС, яка була пророкована Богородицею. У романі ми бачимо яскравий приклад есхатології, з використанням релігійних та фантастичних мотивів.

Есхатологічна література визначена часом, це саме те що потрібно людству на даному етапі розвитку, коли інформація про техногенні катастрофи, екологічну кризу, глобальне потепління, призводить до "моральної кризи людства".

Література

1. Антофійчук В. І. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича; Науково-дослідний центр «Біблія і культура». Чернівці: Рута, 2001. 335 с.
2. Ліщинська Н. М. Парадигма зла в сучасному українському, польському й англійському романі (Валерій Шевчук, Стефан Хвін, Вільям Голдінг): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль. 2007. 18 с.
3. Тарасюк Г. Храм на болоті. Бровари: Відродження, 2007. 243 с.

Шут Анна,

2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, денна форма навчання,
освітня програма «Філологія. Українська мова та література»

Маріупольський державний університет

ПОЕТИЧНА СПАДЩИНА МЕЛЕТІЯ СМОТРИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО

Тривалий час у полі зору літературознавців переважно перебували прозові полемічні твори Мелетія Смотрицького. Дослідник В. Кречотень зазначає, що «кількома його «реквізитними» віршами, надрукованими при прозових творах, віршовими цитатами у цих творах та віршовими зразками-експериментами, наведеними ним у «Граматичі» при викладі теорії метричного віршування, спеціально ніхто з дослідників не займався. Тим часом питання про обсяг поетичної спадщини Мелетія, про її ідейно-художній зміст, тематику, образність, версифікаційну майстерність заслуговують на пильну увагу» [2, с. 168]. Згадуючи поетичний доробок М. Смотрицького, слід назвати окремі групи віршів. Перш за все, це вірші-зразки з «Граматичи», які були написані самим автором. За словами В. Кречотеня, що «є ілюстраціями до теоретичних пояснень і мають експериментальний характер. М. Смотрицький, услід за Л. Зизанієм, спробував розробити церковнослов'янську просодію, взявши за основу грецькі зразки і намагаючись застосувати метричну версифікацію, ґрунтовану на чергуванні довгих і коротких складів» [2, с. 168]. Серед дослідників панувала думка, що така спроба була невдалою, через те, що в східнослов'янських мовах немає довгих і коротких голосних звуків. Особливостями барокової поезії є «виразне тяжіння до молитовної ритміки та стилістики мало викликати в реципієнта сприйняття авторської думки як певної аксіоми. У такий спосіб утілювалася й найголовніша мета, котру ставив перед собою бароковий автор, – уславити Бога, послуговуючись усіма доступними йому художніми засобами. Окрім того, твір, який, вочевидь, мав за взірєць літургійні піснеспіви, вказував на ще одну суттєву деталь: вірш як такий іще не завжди мислився як явище, що може існувати без музики, самостійно, тобто бути протилежністю прозі [1, с. 5].

Деякі вчені передбачали, що віршування Смотрицького дозволило східнослов'янській поезії позбутися силабічного віршування, яке було штучним для церковнослов'янської мови і дати дорогу силабо-тонічному віршуванню. В. Кречотень пише, що «у цих міркуваннях немає чіткості щодо розмежування церковнослов'янської і східнослов'янських мов, що породжує плутанину. Адже церковнослов'янські вірші не склалися за силабічною системою. Силабічні вірші східнослов'янські поети писали польською мовою і книжними різновидами староукраїнської мови; ... силабо-тонічних віршів церковнослов'янською мовою ніхто й ніколи всерйоз не писав» [2, с. 169]. Однак, у віршованих зразках «Граматичи» М. Смотрицького відчутні сильні силабо-тонічні ознаки, які виникли під впливом розмовних східнослов'янських, що впливали на книжну церковнослов'янську просодію та орфоепію. На думку В. Кречотеня, «ці тенденції справді могли мати значення при формуванні силабо-

тонічної системи східнослов'янського віршування. Важливо зазначити, що й до укладання «Граматики» і одночасно з її укладанням Мелетій писав майстерні силабічні вірші книжною українською і польською мовами. Очевидно, його метрична теорія стосувалася тільки віршування церковнослов'янською мовою. І хто зна, чи була вона для цієї мови у її тогочасному стані на українських і білоруських землях надто штучною?» [2, с. 169].

Інша група поезій, яку пов'язують із М. Смотрицьким, цитуються в прозових полемічних творах автора, «насамперед у «Треносі» ... Авторами цих віршів є інші письменники. Щодо деяких із них можна припускати авторство Мелетія як перекладача чи редактора. Дослідження віршів має полягати найперше у характеристиці їхніх авторів та визначенні тих суспільно-літературних напрямів, які вони репрезентують, у встановленні тих книжних джерел, із яких міг їх почерпнути Мелетій» [2, с. 169].

Виявити оригінальні тексти автора було вкрай важко. Окрім того, складними були пошуки перекладів таких творів європейськими мовами та латиною. Загальновідомо, що такі переклади були поширеними на території Речі Посполитої та серед європейських книжників. Після того відбувалась копітка і тривала надскладна робота щодо порівняння текстів і визначення ступеня втручання Мелетія Смотрицького в них.

До третьої групи слід віднести безпосередньо вірші авторства М. Смотрицького. Зараз відомо й опубліковано шість геральдичних епіграм митця, які безсумнівно можна назвати творами автора. Це такі епіграми: «На герб Острозьких» (1608), присвячений синові князя Костянтина Костянтиновича Острозького Янушеві (24 рядки, написаний польською мовою); «На герб Вишневецьких» (1610) (10 рядків, польською мовою); «На герб Огинських» (1611) (16 рядків, книжною українською мовою); «На герб Огинських і Воловичів» (1616) (25, 14 рядків, книжною українською мовою); «На герб Соломирецьких» (1616) (6 рядків, книжною українською мовою); «На герб Хоткевичів» (1616) (6 рядків, книжною українською мовою) [2, с. 170].

На думку дослідників, усі ці епіграми належать перу однієї людини, що виявилось у подібності тематики та проблематики, образів і символів, подібних висловів у названих поезіях. В. Кречотень зазначає, що тут «спорідненість ... зумовлена не тільки спорідненістю об'єктів зображення (геральдичних емблем), але, і поетичною індивідуальністю, про що виразно свідчить зіставлення характерних образів» [2, с. 170].

Емблематичні твори Мелетія Смотрицького позначені бароковими рисами. Так, його «Епіграма на герб (князів Огинських)» вперше побачила світ у Псалтирі, який був виданий у друкарні Віленського братства. Саме це братство прихистив у своєму маєтку князь Огинський. Переслідування розпочались через видання «Треносу» Мелетія Смотрицького. Дослідниці І.

Мельничук та О. Євмененко зазначають, що «меценат Богдан Огинський був старостою віленського православного братства, учнем Мелетія Смотрицького. Родовий герб Огинських містив хрест у руках апостола, що позначав побожність власника» [3, с. 166]. Автор констатує:

Крест ся Христов славою вірних іменуєт
Ім ся самим апостол хвалить розказуєт.
Тим ся знаком божія церков украшаєт
І старожитних домов зацность вивишаєт
(Українська поезія кін. XVI – сер. XVII ст., 1978).

М. Смотрицький стверджує думку про те, що сам Бог є захисником цього давнього роду і дому, він благословляє його. «Яскравими символами покровительства виступають солярні символи – місяць та зірки, що уособлювали собою світлий шлях, яким пророки йшли до новородженого Ісуса» [3, с. 166].

Подібну ситуацію спостерігаємо у вірші «На старожитні клейноди їх милостей княжат Огинських і їх милостей панов Воловичов»:

І як на небі місяць з звездами, сіяєт,
Так ся тих преславнії домов блищать справи
(Українська поезія кін. XVI – сер. XVII ст., 1978).

Поезія була надрукована в «Євангелії учительном» (1616 р.), яке до друку підготував сам Мелетій Смотрицький. Він написав і вірші, присвячені Князю Богданові Огинському та його дружині Раїні Волович, чийм коштом було видане назване «Євангеліє».

Слід зауважити, що автор не тлумачить кожен герб детально, а «обирає найбільш слушні, на його думку, символи, що найкраще характеризують власників: хрест – як набожність і статечність у вірі, тут – православ'ї; місяць і зірки – солярні символи – світло яких символ світла слави добрих справ княжого дому; стріли – як спрямованість справ добродішних; потоки води (ріки), водою яких живиться «огород цнот», – цілющі джерела «живої» води» [3, с. 166].

У контексті дослідження барокової парадигми творчості М. Смотрицького слід згадати також анонімно видану у Вільні братською друкарнею 1620 р. поему «Лямент у свѣта убогих на жалосное преставленіє ... отца Леонтія Карповича, архімандріта общія обители при церкви Сошествія Святого Духа братства церковного віленского право[славного] греч[еского]». Примірник цієї книжечки зберігається в Одеській державній науковій бібліотеці і складається із 675-ти рядків.

Твір було написано «українською книжною мовою, багатою на народні слова, вирази і звороти. Як за змістом, так і за формою вона, безумовно, є видатним явищем східнослов'янських літератур XVII ст. Дуже ймовірно, що твір цей вийшов з-під пера М. Смотрицького. Адже того ж 1620 р. Мелетій виголошує казання «на погреб» того ж Леонтія Карповича. Логвин Карпович, майбутній архімандрит Святодухівського монастиря у Вільні

Леонтій, зазнав катувань і поплатився дворічним ув'язненням за те, що був видавцем («коректором») «Треноса» [2, с. 170]. Є згадки, що Леонтій Карпович був духовним наставником М. Смотрицького, можливо, постриг його у ченці. Відповідно, по смерті Леонтія у Смотрицького відбувся поетичний сплеск до створення поеми. Очевидно, що ця подія мала посилюватися й етикетним моментом, тому що після Леонтія Карповича Мелетія Смотрицького було обрано архімандритом Святодухівського монастиря. «Замість Леонтія, який був кандидатом від Вільна на висвячення в єпископи під час відновлення православної ієрархії 1620 р., Мелетій став архієпископом полоцьким, єпископом вітебським і мстиславським. Звертає на себе увагу і та обставина, що в «Ляменті» немає згадки про Мелетія як про наступника Леонтія на архімандрії, а якби автором поеми був не сам Мелетій, то, мабуть, без такої згадки не обійшлося би», - зазначає В. Кречотень [2, с. 171]. Зауважимо, що органічні «зв'язки між М. Смотрицьким і Леонтием Карповичем, високий поетичний рівень «Ляменту», що відповідав високому рівню культури і літературного вміння Мелетія, роблять його кандидатуру на авторство твору дуже ймовірною. Слід зіставити образність цієї поеми і її ідейно-тематичні мотиви з образністю та ідейно-тематичними мотивами, характерними для тих творів, які напевно вийшли з-під пера М. Смотрицького» [2, с. 171]. Саме тому можемо констатувати, що Мелетій Смотрицький був талановитим поетом.

Поезія Мелетія Смотрицького має виняткове значення для розвитку української літератури. Вона не лише заклала основи релігійно-полемічного дискурсу, але й вплинула на формування національної ідентичності. Завдяки своїм творам Смотрицький не тільки підтримував боротьбу православної громади за свої права, а й сприяв утвердженню української культурної самобутності в умовах політичного тиску.

Література

1. Борисенко К.Г. Явище синкретизму поезії та прози в українській літературі барокової доби. Автореферат дис. ... канд. наук. Харків, 2003. 19 с.
2. Кречотень В.І. До питання про поетичну спадщину М. Смотрицького. Східнослов'янські граматики XVI–XVII ст. Київ, 1982. С.168–172. URL: <http://litopys.org.ua/stsl/stsl06.htm> (дата звернення: 15.10.2024).
3. Мельничук І., Євмененко О. Геральдична поезія письменників Острозького культурно-освітнього осередку. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 69, том 2, 2023. С. 163–167. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-2-27>.

Проскуріна Карина

2 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,

ЗАСОБИ ІРОНІЇ В АНТИРОМАНІ Д.БУЗЬКА «ГОЛЯНДІЯ»

Антироман «Голяндія» Д. Бузька є прикладом деструктивного роману, антироману. Автор руйнує всі романні традиції. Зинаїда Голубєва визначає твір як пародійний роман, підкреслюючи, що основою сюжету роману є не зображення комуни. «Твір Д. Бузька – пародія на літературні твори з сільського життя, одноманітні й нудні, як за змістом, так і формою» [4, с. 88-89]. Письменник «висміює шаблонні примітивні форми побудови соціального роману, які побутували в українській романістиці 20-х років» [4, с.89]. Леонід Бойко вважає, що письменник «дотепно пародіює шаблонні й примітивні форми роману», які не спроможні «порушувати важливі соціально-економічні та філософські проблеми» [2, с. 18].

Про пародійність роману «Голяндія» зазначають у своїх дослідженнях О. Журенко, Н. Бернадська, Г. Сабадош та інші. У науковому дослідженні «Модерні тенденції української романістики 20-х рр. ХХ ст.» О. Журенко стверджує, що у романі «Голяндія» Д. Бузько «демонструє цілковите зруйнування як самої форми роману, так і його жанрової природи» [5, с. 9-10]. Г. Сабадош вважає, що «письменник виступає не проти недосконалості роману як жанру, а проти спрощеного підходу тогочасної літератури, і зокрема роману, до осмислення дійсності, проти нав'язування роману схем відтворення життя» [6, с. 143].

Заголовок роману, побудований на грі слів (країна Голяндія – країна голих, країна бідняків) дає розуміння, що це кітч на пролетарський, виробничий роман. Н. Бернадська вважає, що Д. Бузько висміює і глузує над штампами зображення радянського села, комуни, колективізації тощо [1, с. 152].

Роман починається з традиційного для української літератури ХІХ століття сільського пейзажу: «Бо поза церковкою, наче кізяки на вигоні, нужденна селянська праця, жахливо атавістична й нудна, понакидала солом'яні дахи темного, лютого зі своєї вбогості, заскорузлого в своїй нерухомості села Сокільчого. Такого, як усі села, бодай би вони швидше зникли, лишилися тільки в тужливих думах-піснях... Село – і серце відпочине... Ох!» [3, с. 1].

Д. Бузько час від часу за допомогою яскравих деталей, географічних і побутових подробиць натякає читачу про протистояння у комуні. «Комуна «Чайка» (село Сокільче на Білоцерківщині) така:

столітній гай-парк. Коло ставу. Серед могутніх дубів – старовинний панський будинок. Був зруйнований – відремонтували. І на офронтоні вирубали:

«Комуна «Чайка».

Угорі – серп і молот.

Серп і молот дивляться на став. Чи, може, поза став. Бо по той бік ставу на пагорку – сільська церковка» [3, с. 1]. Тут малюнок серпа і молота і старенька церква сприймаються як уособлення старого, традиційного (тут – селяни, куркулі) й нового, пролетарського (комунівці).

Пролетарський роман постійно включає конфлікт між «несвідомою» масою, яка досягається старих порядків, і прихильниками нового соціалістичного ладу. У романі Д. Бузька «Голяндія» цей конфлікт розгортається між сільськими багатіями – хлібним спекулянтом Ющенком, «проводирем сокільської куркульської зграї» Климентом, «колишнім багатієм на всю околицю» Бондарем, Трохимчиком – та керівником колгоспу Павлюком і «свідомими» комунівцями.

Автор іронічно підкреслює негативні риси селян, використовуючи портретні характеристики. Наприклад, старий Клименко нагадує «нічного хижака» вовка, а Трохимчик описаний як «люте чорне цуценья». Протест головного героя роману виступає проти тенденцій зображення персонажів використовує через призму класової ворожнечі, що ігнорує їх справжні людські якості.

Ця позиція особливо помітна в описі заможного крамаря Зільбера. Герой зазначає: «Я добре знаю, що старий Зільбер – наш класовий ворог. І дуже добре, що тепер від, нещодавно загинула його крамничка з вивіскою „Розниця” на Хрещатику. (...) Мені шкода старого Зільбера. Хоч убий мене, я не можу з ним зробити запеклого спекулянта, якого так потребує мій роман. Мені хочеться, щоб він був, наприклад, з колиною левитів. Один молодий композитор, теж із левитів, мені якось казав, що нащадки левитів дуже здатні до музики та інших мистецтв. От я й хочу, щоб Зільбер за свого юнацтва теж прагнув музики» [3, с. 253–254].

Через таке іронічне міркування автор висловлює критику стандартизованого підходу до створення персонажів, характерних для пролетарської літератури. Він вказує, що світ тогочасних романів був заповнений типізованими образами «комуністів», «ворогів», «спекулянтів», офіційними індивідуальними рисами.

Література

1. Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова еволюція : монографія. Київ : Академвидав, 2004. 368 с.
2. Бойко Л. Шляхом боротьби і шукань. Бузько Д. Чайка. Голяндія: романи. Київ : Дніпро, 1991. С. 3 –25.

3. Бузько Д. Голяндія. 1929. Українська електронна бібліотека. URL: https://libruk.com.ua/works/buzko-dmytro/holiandiia/#google_vignette

4. Голубева З. Український радянський роман 20-х років. Харків : Видавництво Харківського університету, 1967. 217 с

5. Журенко О. Модерні тенденції української романістики 20-х рр. ХХ ст. : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2003. 17 с.

6. Сабадош Г. Тема мистецтва в романі «Голяндія» Д. Бузька. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 2 (30). С. 143–147.

Шамлі Марина,
1 курс, другий (магістерський) рівень вищої освіти, заочна форма навчання,
освітня програма «Середня освіта. Українська мова і література як іноземні»
Маріупольський державний університет

МОВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Провідним підходом у формуванні комунікативної активності та компетентності на заняттях з української мови як іноземної є комунікативний. Комунікативний підхід з'явився в 60-70-х роках минулого століття у Британії. Тоді з'ясувалося, що надійні і випробувані традиційні методики перестали задовольняти потреби більшості іноземців, які намагалися вивчати англійську мову. Люди, які вивчали мову для спілкування, просто не володіли сучасною розмовною мовою і почували себе безпорадними. Це й стало основним поштовхом до пошуку нових прийомів, покликаних навчити ефективно спілкуватися в іншомовному середовищі. Серед зарубіжних дослідників комунікативного підходу у навчанні іноземних мов слід згадати таких, як Д. Брунер, М. Герберт, Д. Грін, Д. Кілкінс, Д. Хаймз та інші.

Основною відмінністю комунікативного підходу є розвиток комунікативної компетенції через сприйняття мови не як об'єкта вивчення, а як засобу спілкування, орієнтація на особливості й потреби студентів, стимулювання їх до активного «говоріння». «Комунікативна методика викладання іноземних мов характеризується тим, що на перший план виходить спілкування, діалогічне мовлення, спонтанне мовлення, тобто основний акцент ставиться на реальне спілкування» [1, с. 134]. Більшу частину заняття займає жива розмовна мова (хоча письмо, читання, аудіювання є невід'ємною складовою занять).

Ігровий підхід до формування комунікативних навичок створює сприятливі умови для

розвитку комунікації, оскільки він мотивує, залучає та сприяє практичному застосуванню мови в інтерактивному середовищі.

Застосування методів групової дискусії, тренінгів при викладанні української мови як іноземної сприяє формуванню рефлексивного ставлення до комунікативного аспекту та тренує вміння іншомовного спілкування. Багато досліджень зосереджено на використанні рольових ігор та симуляцій у вивченні мов, оскільки вони створюють можливості для практики реального спілкування в змодельованих ситуаціях. Використання у навчальному процесі мовних ігор розвиває фахову грамотність, ерудицію, вміння працювати з першоджерелами, дає можливість сформуванню потреби та мотиви навчання. Різновид інтелектуальних ігор – ігри зі словами, які пов'язані з відгадуванням зашифрованих слів або речень (чайнворди, ребуси) настільні та карткові ігри (бінго, крокодил), симуляції та рольові ігри. Досвід показав, що застосування таких ігор сприяє розвитку комунікативних здібностей, пожвавлює аудиторію, мотивує студентів, слугує автоматизації лексичних і граматичних навичок.

Розглянемо гру «Крокодил». За правилами гри один студент, який представляє свою групу, витягує слово чи словосполучення зі стопки карток, намагається його пояснити або продемонструвати за допомогою прикладів (не називаючи слово). Група має це слово / словосполучення відгадати. У процесі гри відбувається створення мотивації та позитивного емоційного фону: ігрова діяльність знімає психологічну напругу, страх помилитися, створюється невимушена дружня атмосфера, що сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу та формуванню позитивного ставлення до вивчення мови. Крім того забезпечується активна взаємодія між учасниками гри, що стимулює спілкування, обмін інформацією, активне використання наявного словникового запасу студентів. До того ж вивчення лексики та граматики відбувається в контексті гри, що сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню мовних одиниць тощо.

Важливо враховувати специфіку іноземних студентів під час вивчення української мови: рівень володіння мовою (підбирати ігри, які відповідають рівню знань студентів), культурні особливості студентів (ігри можуть бути незрозумілими або неприйнятними для представників інших культур), мовну інтерференцію (відпрацювання окремих звуків, які не притаманні рідній мові студентів). Для початківців варто обирати прості ігри на запам'ятовування слів та фраз, а для більш просунутих – складніші ігри, що передбачають розгорнуті діалоги та дискусії.

Важливою умовою для успішного використання ігор у навчанні є чітке дотримання правил, які мають бути зрозумілими та чітко поясненими. Викладач повинен бути модератором гри, підтримувати студентів та надавати необхідну допомогу. Після гри важливо обговорювати

зі студентами їхні успіхи та помилки, аналізувати використані мовні засоби та стратегії.

Використання ігрового аспекту є ефективним методом формування комунікативних навичок в іноземних студентів. Він сприяє створенню мотивованого, інтерактивного та комунікативно спрямованого навчального середовища, де студенти можуть активно практикувати мову та досягати успіхів у її вивченні.

Література

1. Король С. В. Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов. Педагогічний дискурс. 2012. Вип. 11. С. 133 – 136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_11_33

**СЕКЦІЯ:
«ЖУРНАЛІСТИКА, МЕДІА ТА СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ:
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Антоненко Марія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ЕТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасному світі, де кожен може стати репортером завдяки соціальним мережам, відповідальність професійних журналістів за достовірність інформації зростає. Тому питання журналістської етики є критично важливим для збереження довіри суспільства до медіа.

Актуальність теми: згідно з дослідженнями Reuters Institute for the Study of Journalism, довіра до традиційних медіа у світі знижується, тоді як популярність соціальних мереж як джерела інформації зростає. Це підкреслює необхідність посилення етичних стандартів у журналістиці.

Мета: проаналізувати основні етичні принципи журналістики у цифрову епоху, визначити виклики, які постають перед сучасними медіа, та окреслити можливі шляхи дотримання професійної етики в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій.

Завдання: охарактеризувати ключові етичні принципи журналістики, такі як об'єктивність, достовірність, конфіденційність та відповідальність перед аудиторією та проаналізувати вплив цифрових технологій на журналістську етику, зокрема поширення фейкових новин, маніпуляцію громадською думкою та розмивання кордонів між професійною та громадянською журналістикою.

Цифрові технології докорінно змінили інформаційний простір, надавши журналістам нові можливості для поширення новин та взаємодії з аудиторією. Водночас цифрова епоха поставила перед журналістикою нові виклики, зокрема стрімке поширення фейкових новин, загрозу маніпуляцій громадською думкою, проблему захисту персональних даних і порушення журналістських стандартів.

Одна з головних загроз цифрової журналістики – це поширення фейкових новин та маніпуляцій. Соціальні мережі дозволяють інформації миттєво розповсюджуватися, часто без перевірки на достовірність. Нерідко читачі сприймають неправдиві новини як факти, особливо якщо вони відповідають їхнім переконанням.

Фейкові новини використовуються з різною метою: політичні маніпуляції, комерційна вигода, провокування соціальної напруги. Важливими інструментами боротьби з цією проблемою є:

- фактчекінг (перевірка фактів за допомогою надійних джерел),
- кросперевірка інформації,
- використання етичних стандартів під час висвітлення новин.

Відомі організації, такі як Poynter Institute чи Reuters Institute for the Study of Journalism, активно працюють над створенням інструментів для розпізнавання дезінформації. Журналісти повинні брати на себе відповідальність за перевірку фактів, перш ніж публікувати матеріал, адже наслідки поширення неправдивої інформації можуть бути катастрофічними. До прикладу часто інформаційні платформи та алгоритми соціальних мереж створюють "інформаційні бульбашки", коли користувачі бачать лише ті новини, що відповідають їхнім інтересам і поглядам. Це загрожує критичному мисленню аудиторії та сприяє поляризації суспільства.

Сучасні журналісти мають дотримуватися таких принципів:

- подавати різні точки зору на проблему,
- уникати використання емоційно забарвлених висловів,
- посилатися на експертні та незалежні джерела.

Збалансоване висвітлення подій є запорукою об'єктивності журналістики. Варто уникати однобічного подання інформації, що може свідомо або несвідомо маніпулювати громадською думкою. Крім цього, розвиток цифрових технологій зробив доступ до персональних даних простішим, ніж будь-коли. Це створює серйозні етичні виклики для журналістів, особливо у випадках розслідувальної журналістики.

Головні проблеми, пов'язані з використанням даних у цифровій журналістиці:

- порушення приватності громадян через витоки інформації,
- використання особистих даних без дозволу,
- маніпуляції персональними даними в політичних та комерційних цілях.

Журналісти повинні дотримуватися міжнародних стандартів щодо використання персональних даних, таких як Європейський регламент із захисту персональних даних (GDPR), а також уникати розголошення конфіденційної інформації без згоди особи.

Якщо казати про соціальні мережі в журналістиці, то варто зазначити, що вони стали не лише майданчиком для споживання новин, а й джерелом інформації для самих журналістів. Проте їх використання також породжує численні етичні проблеми.

До основних викликів належать:

- маніпуляція громадською думкою – алгоритми платформ віддають перевагу контенту, який викликає найбільше емоційних реакцій, що може сприяти розповсюдженню неправдивих новин.

- відсутність контролю за джерелами інформації – у соцмережах важко розрізнити достовірні новини від чуток або пропаганди.

- розмивання кордонів між професійною та громадянською журналістикою – блогери та інші користувачі соцмереж можуть видавати суб'єктивну думку за об'єктивний факт.

Журналісти повинні бути обережними при використанні соціальних мереж як джерела інформації та ретельно перевіряти достовірність отриманих даних.

Отже, журналістська етика у цифрову епоху стає ще більш актуальною. Зростання швидкості поширення інформації та доступність онлайн-платформ підвищують ризики маніпуляцій, порушення приватності та розповсюдження дезінформації.

Щоб зберегти довіру до медіа, журналісти повинні дотримуватися високих етичних стандартів:

- ретельно перевіряти факти перед публікацією,
- дотримуватися принципу об'єктивності та неупередженості,
- поважати право громадян на приватність,
- відповідально використовувати соціальні мережі як джерело інформації.

Цифрова епоха відкрила перед журналістикою нові можливості, але водночас поставила перед нею нові виклики. Відповідальність журналістів за якість та етичність подання інформації є запорукою стійкості демократичного суспільства.

Література

1. Сайт «КЖЕ: Комісія з журналістської етики», «Кодекс етики» URL: <https://cje.org.ua/ethics-codex/>
2. Сайт «Reuters Institute for the Study of Journalism». URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk>
3. Сайт «Poynter Institute». URL: <https://www.poynter.org>
4. Сайт «GDPR Українською», «Загальний регламент про захист даних». URL: <https://www.gdpr.org.ua/#:~:text=General%20Data%20Protection%20Regulation%2C%20GDPR,за%20межі%20ЄС%20і%20ЄЗ>
5. «Ethical Journalism and Human Rights in the Digital Age», UNESCO, 2019
6. Oxford University Press, «Journalism in a Digital World: Theory and Practice», Singer, J. B, 2020

Гришкова Анастасія,
3 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», заочна форма навчання,
Маріупольський державний університет

РЕПОРТАЖІ З ЗОНИ КОНФЛІКТУ ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Репортажі з зони конфлікту є одним із найбільш складних та відповідальних напрямів журналістики, що поєднує інформування громадськості, забезпечення правдивості подій та дотримання етичних стандартів. Якісна журналістика в умовах конфлікту набуває особливого значення, адже засоби масової інформації відіграють ключову роль у забезпеченні громадськості повною, достовірною та неупередженою інформацією. Використання правильних методів та підходів у репортажах із зони бойових дій дає змогу ЗМІ створювати об'єктивну та всебічну картину подій [1].

Проблематика роботи журналістів у зоні бойових дій активно досліджувалася як міжнародними, так і українськими науковцями та та медіа-експертами. Зокрема, журналіст з Нової Зеландії/Великобританії, Емма Білз зосереджувала свою увагу на висвітленні конфліктів у Сирії та Іраку, починаючи з 2011 року. Вона співпрацювала з такими міжнародними виданнями, як *The Guardian*, *USA Today*, *Al Jazeera English*, *VICE*, *The Daily Beast*, *Foreign Policy*, *Newsweek*, *The Atlantic*, висвітлюючи динаміку військових конфліктів та їх вплив на цивільне населення. Її журналістська діяльність зробила значний внесок у дослідження медійного представлення збройних конфліктів. Провідний експерт у сфері медіа-розвитку Мішель Бетц, досліджувала вплив медіа на суспільні настрої під час кризових подій, а також розробляла стратегії підвищення якості журналістських матеріалів у контексті збройних конфліктів. В Україні тематика журналістики в екстремальних ситуаціях досліджувалася професором Валерієм Івановим, який аналізує етичні принципи в умовах криз та небезпеки. Важливим внеском є також дослідження Сергія Штурхецького, медіа-експерта, який розробляв методи забезпечення безпеки журналістів та підготовки до роботи в кризових ситуаціях.

Слід зауважити, що багато журналістських стандартів ґрунтуються на основних етичних принципах професії, таких як точність, неупередженість, справедливість і баланс. Якісна журналістика повинна бути точною, об'єктивною, збалансованою та відповідальною, що в кінцевому підсумку забезпечує надійність інформації: **Точність + Неупередженість + Відповідальність = Надійність.**

Як ми бачимо, роль медіа полягає не тільки в тому, щоб відображати події, але й у розумінні суті конфлікту, поясненні його причин та представлення різних точок зору. Журналісти повинні не лише інформувати, а й шукати можливості для деескалації конфлікту та врегулювання ситуації через забезпечення збалансованого підходу. Журналістика конфлікту включає підготовку професійних репортажів, що відображають погляди всіх сторін та дають можливість для конструктивного обговорення важливих питань, що виникають у процесі конфлікту [5].

Слід згадати, що Росс Говард окреслив важливі обов'язки журналістів при висвітленні конфліктів, які складаються з:

- обов'язку зрозуміти конфлікт;
- обов'язку чесно висвітлювати;
- обов'язку висвітлювати передумови та причини конфліктів;
- обов'язку представляти людську сторону;
- обов'язку висвітлювати зусилля щодо досягнення миру;
- обов'язку визнавати наш вплив [8].

Тому, основне завдання журналістів – розповісти про реальні події та людські історії, часто за надзвичайно складних і небезпечних обставин. *Але як цього досягти у надзвичайно складних, емоційно-напружених і небезпечних обставинах? Які існують міжнародні стандарти та досвід для журналістів, які висвітлюють конфлікт?*

Щоб знайти відповіді на ці питання, необхідно звернути увагу на ключові виклики, з якими стикаються журналісти у воєнних умовах, а також на практичні рекомендації для ефективної роботи в таких екстремальних умовах.

1. Фізична безпека. Журналісти на лінії фронту піддаються значним фізичним загрозам, таким як:
 - бойові дії та артилерійські обстріли;
 - мінування територій;
 - ризик викрадення або затримання з боку ворожих сил.

Для захисту журналісти зобов'язані проходити спеціальну підготовку, використовувати засоби індивідуального захисту (бронежилети, каски) та слідувати протоколам безпеки.

2. Етичні аспекти роботи журналістів в умовах війни. Журналісти мають дотримуватися об'єктивності та неупередженості, уникаючи:

- поширення пропаганди та маніпуляцій;
- розголошення військових таємниць, що можуть зашкодити обороноздатності країни;
- викривлення фактів або перебільшення масштабів подій.

Прикладом етичної дилеми є ситуація, коли журналіст фіксує воєнні злочини: він має відповідально підходити до публікації матеріалів, щоб не нашкодити постраждалим або не поставити під загрозу їхню безпеку.

3. Правові аспекти. В умовах воєнного стану діяльність журналістів регулюється національним законодавством та міжнародними нормами, зокрема:

- Женевськими конвенціями щодо захисту журналістів;
- Законом України "Про інформацію" (ред. 2022), який визначає межі допустимого висвітлення конфліктних подій;
- нормативами акредитації журналістів при Збройних силах України.

Журналісти повинні отримати офіційну акредитацію для роботи в зоні конфлікту та дотримуватися встановлених обмежень щодо поширення військової інформації. Підготовка журналістів включає навчання основ безпеки в зоні бойових дій. Вони мають використовувати засоби індивідуального захисту, такі як бронежилети та каски, і бути готовими до надзвичайних ситуацій завдяки медичній підготовці.

4. Технічні та логістичні виклики. Робота журналістів у воєнних умовах часто ускладнюється проблемами технічного та логістичного характеру, серед яких:

- обмежений доступ до локацій через бойові дії;
- відсутність зв'язку та електроенергії;
- труднощі з передачею матеріалів у режимі реального часу.

Сучасні журналісти мають забезпечувати технічні засоби для передачі матеріалів у режимі реального часу, навіть за умов відсутності зв'язку та електроенергії. Взаємодія з військовими структурами передбачає узгодження зйомок та інтерв'ю з військовим керівництвом. Журналісти повинні дотримуватися правил безпеки та інструкцій Збройних сил України. Крім того, важливо уникати розголошення секретної інформації, яка може зашкодити військовим операціям.

5. Психологічні аспекти та методи подолання стресу. Робота в умовах війни має сильний психологічний вплив на журналістів, що може призводити до:

- емоційного вигорання;
- посттравматичного стресового розладу;

- підвищеної тривожності та депресії.

Для запобігання негативним наслідкам журналісти мають проходити психологічну підготовку, працювати з кризовими психологами та використовувати техніки саморегуляції. Також необхідно створювати механізми реабілітації після повернення з гарячих точок.

З початку повномасштабної війни Росії проти України (2022) українські журналісти стали ключовими фігурами у висвітленні воєнних подій. Серед найбільш відомих прикладів:

- Робота журналістів "Української правди" та "Радіо Свобода" у Бучі та Маріуполі, де вони зафіксували воєнні злочини.
- Фотографії Євгена Малолетки з Маріуполя, які отримали міжнародне визнання та стали доказами для розслідувань військових злочинів.
- Документальні фільми Дмитра Комарова про бойові дії та життя цивільних у зоні конфлікту.

Журналістика в умовах війни є критично важливою для інформування суспільства, викриття воєнних злочинів та формування міжнародної підтримки. Проте ця діяльність потребує дотримання суворих стандартів безпеки, етики та права. Досвід українських журналістів демонструє, що, попри значні ризики, їхня робота є невід'ємною складовою збереження історичної правди та боротьби за справедливість.

Література

1. Міжнародна федерація журналістів (IFJ) (2021). «Керівництво для журналістів у зоні бойових дій.» Брюссель: IFJ. URL: <https://www.ifj.org/>
2. Закон України «Про інформацію» (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2938-12>
3. Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) (2021). «Захист журналістів у зоні конфлікту: Практичні поради.» Женева: ICRC. URL: <https://www.icrc.org/>
4. Рада Європи (2020). «Посібник з прав людини для журналістів у зоні конфлікту.» Страсбург. URL: <https://www.coe.int/>
5. Національна спілка журналістів України (2022). «Рекомендації для роботи журналістів в умовах воєнного стану.» Київ: НСЖУ. URL: <https://nsju.org/>
6. Організація Об'єднаних Націй (2019). «Захист журналістів у конфліктних зонах: Глобальний огляд.» Нью-Йорк: ООН. URL: <https://www.un.org/>
7. Центр інформації про права людини (2021). «Практичні аспекти безпеки журналістів у зонах бойових дій.» Київ: CIPHR. URL: <https://humanrights.org.ua/>

8. Говард Р. Журналістика конфлікту : посібник / Росс Говард; за підтримки Міжнародної Підтримки Медіа (IMS) та IMPACS. – 2004. URL: <http://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csjhandbook-2004.pdf>. (дата звернення: 30.01.2025).

Доценко Ангеліна,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ВПЛИВ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ У ЗМІ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА СТРАТЕГІЇ ПОМ'ЯКШЕННЯ

В епоху стрімкого технологічного прогресу та домінування цифрових медіа питання дезінформації стало нагальною глобальною проблемою. Дезінформація, яку часто називають навмисно оманливою або неправдивою інформацією, що поширюється з метою обману, вплинула на традиційні та цифрові медіа-середовища. На відміну від місінформації, яка може бути наслідком помилок або відсутності перевірки, дезінформація є навмисною і стратегічно розробленою для маніпулювання громадською думкою, порушення суспільної злагоди або досягнення конкретних політичних, економічних чи ідеологічних цілей.

Поширення дезінформації в ЗМІ посилилося з розвитком соціальних мереж, які дозволяють швидко і широко поширювати контент з мінімальним наглядом. Стрічки, керовані алгоритмами, надають пріоритет сенсаційному та емоційно забарвленому контенту, що ще більше посилює вплив неправдивих наративів. Як наслідок, дезінформація стала значною загрозою для цілісності демократичних процесів, довіри до державних інституцій та суспільної згуртованості.

Мета дослідження розкрити складну динаміку дезінформації в медіа, вивчити її причини, далекосяжні наслідки та потенційні стратегії для пом'якшення наслідків. Аналізуючи взаємодію між технологіями, психологією та соціальною поведінкою, дослідження має пояснити механізми поширення дезінформації та її ширші наслідки для сучасного суспільства. Зрештою, вирішення цієї проблеми є не лише питанням медійної етики, а й важливим кроком на шляху до захисту принципів правди та підзвітності у все більш взаємопов'язаному світі.

Поширеність дезінформації в сучасних медіа є результатом багатьох взаємопов'язаних факторів, починаючи від технологічного прогресу і закінчуючи психологічними тенденціями

та економічними стимулами. Розуміння цих причин має важливе значення для ефективного вирішення проблеми.

Платформи соціальних мереж революціонізували спосіб споживання та обміну інформацією, але вони також створили середовище, в якому процвітає дезінформація. Алгоритми, розроблені для максимального залучення користувачів, часто надають пріоритет сенсаційному та емоційно забарвленому контенту, який з більшою ймовірністю може містити дезінформацію. Така модель «залучення» ненавмисно посилює поширення неправдивих наративів, оскільки користувачі отримують контент, адаптований до їхніх уподобань, створюючи «камери відлуння», які посилюють упередження.

На екосистему цифрових медіа значною мірою впливають економічні мотиви, зокрема, прагнення отримати прибуток від реклами. Дезінформація часто набуває форми клікбейтів - статей або постів з оманливими заголовками, призначеними для залучення кліків. Чим більше переглядів або взаємодій генерує контент, тим більший дохід він приносить його творцям і розповсюджувачам. Це створює фінансовий стимул для створення та поширення неправдивої або перебільшеної інформації.

Людська психологія відіграє значну роль у поширенні дезінформації. Людей природно тягне до сенсаційного або емоційно забарвленого контенту, що може призвести до швидкого поширення дезінформації без критичної оцінки. Когнітивні упередження, такі як упередження підтвердження, також сприяють цій проблемі, оскільки люди більш схильні приймати і поширювати інформацію, яка відповідає їхнім попереднім переконанням, незалежно від її достовірності. Крім того, соціальна природа онлайн-платформ спонукає користувачів ділитися контентом, щоб отримати схвалення або підтвердження від своїх колег.

Перехід від традиційних медіа до цифрових платформ послабив традиційні механізми контролю. У минулому професійні редактори та журналісти відігравали вирішальну роль у перевірці достовірності інформації перед публікацією. На противагу цьому, сучасне поле цифрових медіа дозволяє будь-кому публікувати і поширювати контент, часто без будь-якого редакційного нагляду, що збільшує ймовірність того, що дезінформація потрапить до громадськості.

Неправдивий контент швидко поширюється, оскільки для його розповсюдження використовуються сучасні технології. Важливу роль відіграють боти (програмовані роботи). Їх діяльність була розроблена ще в 1950-х роках. Першими з'явилися так звані чат-бокси, тобто алгоритми призначений для ведення розмови з людиною. Спочатку вони були виключно корисними та не шкідливими для людини. Цей механізм використовується і все більше приймається брендами та компаніями. Позитивним прикладом є використання контенту з

різних джерел, наприклад, простих новинних стрічок. На жаль, кожна технологія несе в собі зловживання. Друга категорія ботів включає в себе шкідливі елементи, спеціально розроблені для заподіяння шкоди. Ці боти вводять в оману та маніпулюють дискурсом у соціальних мережах. Вони поширюють чутки, спам, дезінформацію та наклепи. Це призводить до численних негативних наслідків для суспільства. Наприклад, боти можуть штучно нарощувати підтримку кандидатів, впливаючи на наші результати виборів, що, в свою чергу, становить загрозу для демократії [1, с. 94].

Дезінформація часто використовує теми, що викликають розбіжності, для розпалювання конфліктів і поглиблення існуючих соціальних і політичних розбіжностей. Посилюючи стереотипи, поширюючи теорії змови або посилюючи екстремістські погляди, дезінформація може поляризувати спільноти і розпалювати ворожнечу між різними групами. Така поляризація підриває соціальну згуртованість і ускладнює конструктивний діалог. Одним з найбільш тривожних наслідків дезінформації є її вплив на демократичні процеси. Дезінформаційні кампанії можуть маніпулювати громадською думкою, спотворювати політичні дебати і втручатися у вибори. Неправдиві наративи, спрямовані проти кандидатів, політиків або доброчесності виборців, можуть вплинути на результати виборів і підірвати довіру до демократичних інститутів.

Вирішення проблеми дезінформації в медіа вимагає багатогранного підходу, який включає технологічні рішення, освіту, політичні реформи та співпрацю між різними зацікавленими сторонами. Ефективні стратегії мають бути спрямовані на зменшення поширення неправдивої інформації, підвищення обізнаності громадськості та посилення підзвітності інформаційних платформ. Надання людям навичок критично оцінювати інформацію є ключовою стратегією у боротьбі з дезінформацією. Програми з медіаграмотності можуть допомогти людям розпізнавати неправдиві дані, розуміти, як вона поширюється, і приймати поінформовані рішення щодо контенту, який вони споживають і поширюють. Освітні ініціативи мають бути спрямовані на всі вікові групи, з особливим акцентом на інтеграцію медіаграмотності у шкільні програми та сприяння навчанню цифрової грамотності впродовж усього життя.

Уряди та регуляторні органи відіграють важливу роль у встановленні стандартів та підзвітності інформаційних платформ. Регуляторні підходи можуть включати забезпечення дотримання вимог щодо прозорості соціальних медіа-платформ, обов'язкове розкриття джерел політичної реклами та накладення штрафів на суб'єктів, які навмисно поширюють дезінформацію. Однак ці заходи мають бути збалансованими, щоб уникнути посягань на свободу слова та вираження поглядів.

Журналістика залишається ключовим елементом у боротьбі з дезінформацією. Підтримка якісної журналістики та дотримання етичних стандартів висвітлення подій може підвищити довіру до джерел інформації та протидіяти поширенню неправдивих наративів. Ініціативи з розвитку журналістських розслідувань, організацій, що займаються перевіркою фактів, а також співпраця між ЗМІ можуть зміцнити загальну інформаційну екосистему.

Важливо розглянути приклади з реального життя, щоб краще зрозуміти вплив і механізми дезінформації. Наступні тематичні дослідження висвітлюють поширення, наслідки та реакцію на дезінформацію в різних контекстах.

Президентські вибори 2016 року в США є яскравим прикладом того, як дезінформація може впливати на демократичні процеси. Російські державні суб'єкти використовували соціальні медіа-платформи для поширення наративів, що розділяють суспільство, фейкових новин та пропаганди, спрямованої на поляризацію електорату. Дезінформаційні кампанії були спрямовані на конкретні групи виборців зі спеціально підібраним контентом, що сприяло посиленню політичного розколу. Цей випадок підкреслив потребу в удосконаленні регулювання політичної реклами та підвищенні прозорості цифрових платформ.

Конфлікт між росією та Україною супроводжується сплеском дезінформації, спрямованої на формування міжнародного сприйняття. росія використовує підконтрольні державі ЗМІ та онлайн-кампанії для поширення неправдивих наративів про походження конфлікту, дії України та участь Заходу. Ці зусилля покликані виправдати російську політику і посіяти сумніви серед світової аудиторії.

Медіа-платформи виявилися ідеальним інструментом для створення медійних повідомлень у великих масштабах. Сформувані їх у потрібному руслі, стимулюючи страх або соціальний гнів у певному колективі, є важливим заходом, який використовується в інформаційній війні. Не менш важливим є створення дезінформації. Країною, яка знаходиться в авангарді такого роду діяльності і використовує її надзвичайно інтенсивно – є російська федерація.

Не викликає жодних сумнівів той факт, що влада Російської Федерації на чолі з президентом Володимиром Путіним визнала наявний технологічний інструментарій інформаційної війни надзвичайно важливою зброєю в ході всіх видів міжнародних конфліктів. Застосування росією інформаційної війни здійснюється на декількох рівнях – політичному, військовому, дипломатичному, економічному, а відтепер і у сфері інформаційних технологій. Мета одна – дезінформація. Цифровий простір став новою сферою не лише для ведення бізнесу але й здійснювати вплив на суспільство.

У Концепції національної безпеки Російської Федерації 1997 року визначено національні інтереси, що мають відношення до побудови російського інформаційного суспільства. Одним з пунктів був «розвиток нових технологій», для ефективного впливу на території, що мають особливе значення для російських сфер впливу та сфер інтересів, а також для управління багатонаціональним російським народом. Зобов'язання створювати нові канали зв'язку із застосуванням новітніх цифрових технологій була віссю підготовленої стратегії інформаційної війни, для якої першочерговим метою було відстоювання територіальності російських інтересів та «захист культурної спадщини» [2, с. 201-203].

Коріння російської політики кібербезпеки бере початки у другій чеченській війні 2000 року. Володимир Путін звинуватив за провал війни на незалежні ЗМІ. Російський уряд вважав, що перемога в Чечні залежить від посилення контролю над незалежними ЗМІ, і що інформація повинна розглядатися як зброя в інформаційному конфлікті. Зіткнувшись з цим новим підходом, війна була перейменована на «антитерористичну операцію», посилено правила акредитації журналістів та обмежено доступ до Чечні для іноземних журналістів. Російські ЗМІ, які не дотримувалися поглядів влади, зазнавали утисків, журналістів звільняли або звинувачували у скоєнні злочинів [3, с. 15-16].

Цікаво, що після запуску військового інтернету засекречених баз у 2016 році, розпочато реалізацію проекту зі створення внутрішньої російської мережі під назвою Рунет, відрізаний від глобальної мережі Інтернет. Закон передбачає, що у разі виникнення надзвичайної ситуації, управління російським кіберпростором переходить до Роскомнагляду, яка наразі відповідає за регулювання засобів масової інформації та Інтернету в росії. Крім того, в Рунеті буде створено моніторинговий центр, підпорядкований Роскомнагляду, завданням якого буде управління віртуальною мережею в кризових ситуаціях. Закон передбачає створення переліку точок обміну інтернет-трафіком між глобальними та російськими мережами. Весь російський інтернет-трафік буде проходити через визначені пункти, розкриті в реєстрі, які включатимуть тільки ті пункти, які відповідають критеріям держави. Метою створення Рунету є не захист від кібератак, а саме влада над контентом, що публікується в російському віртуальному просторі [4]. Цей випадок ілюструє, як дезінформація може бути використана як інструмент війни та геополітичного впливу.

Дезінформація в медіа становить значний виклик для суспільств у всьому світі, загрожуючи демократичним процесам, суспільній довірі та соціальній згуртованості. Її поширенню сприяє конвергенція технологічних, економічних і психологічних чинників, посилена зростанням цифрових платформ і занепадом традиційних механізмів контролю. Наслідки дезінформації є далекосяжними, підриваючи суспільну довіру, політичну

стабільність і глобальну безпеку, про що свідчать реальні приклади, такі як президентські вибори в США 2016 року та дезінформаційні кампанії навколо війни між Росією та Україною. Ці випадки висвітлюють повсюдний і небезпечний характер дезінформації, підкреслюючи необхідність комплексних стратегій для подолання її впливу. Щоб протистояти цій зростаючій загрозі, необхідний багатогранний і спільний підхід. Технологічні інновації, такі як інструменти перевірки фактів, можуть допомогти виявити та зменшити поширення неправдивої інформації. Водночас підвищення медіаграмотності населення дає людям можливість критично оцінювати контент, який вони споживають і поширюють. Ретельно розроблені регуляторні заходи можуть посилити підзвітність медіа-платформ і творців контенту, не порушуючи при цьому свободу слова.

Постійний виклик дезінформації вимагає пильності, адаптивності та відданості вихованню поінформованої і розбірливої громадськості. Хоча це завдання є складним, колективні зусилля окремих осіб, інституцій та країн дають надію на створення медіа-ландшафту, заснованого на точності, доброчесності та підзвітності.

Література

1. Ferrara E. The rise of social bots. *Communications of the ACM // Publication History*. 2016. Т. 59 № 7. С. 96–104.
2. Zaleski J. Psychological and information Intoxication as the main element of the information war worked by the Russian Federation // *National Security Studies*. 2016. Т. 9, № 1. С. 201–220.
3. EU proposes a united cyber defense front following Russia's invasion of Ukraine // *The record*. URL: <https://therecord.media/eu-proposes-a-united-cyber-defense-front-following-russias-invasion-of-ukraine/>. (дата звернення 19.10.2022).
4. Rosja będzie mieć własny Internet. // *Forbes*. URL: <https://www.forbes.pl/technologie/rosja-wprowadzi-runet-czyli-internet-dzialajacy-w-izolacji/v3tk1sh>. (дата звернення: 26.10.2022).
5. Марценюк, М.С. та Козачок, Валерій Анатолійович та Богданов, Олександр та Бржевська, Зореслава Михайлівната Іосіфов, Є.А. (2023) Аналіз методів виявлення дезінформації в соціальних мережах за допомогою машинного навчання Кібербезпека: освіта, наука, техніка (2(22)). с. 148-155. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48271>

6. Дезінформація у ЗМІ під час російсько-української війни. Богінська Анна. С. 30, (2022)
URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/57159/1/%d0%91%d0%be%d0%b3%d1%96%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf>
7. Протидія загрозам та торгівлі людьми. Маріям Рзаївна Чалабієва (2019)
URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/26_11_2019/pdf/43.pdf

Кузьмін Єгор,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

КОНТЕНТНА СТРАТЕГІЯ ДЛЯ МЕДІА: СПОСОБИ ЗАЛУЧЕННЯ ЧИТАЧІВ

Останнім часом питання залучення нових читачів до медіа та утримання уваги аудиторії стають дедалі актуальними. Передують тому комунікативні тенденції розвитку швидкого контенту, який створюється на різноманітних соціальних платформах. Наприклад, читачі більше віддають перевагу оперативним та коротким новинам в Telegram каналах або розважальним відео у TikTok, Facebook та Instagram. Зокрема, говорячи про увагу аудиторії, важливо пам'ятати про рівень довіри. Медіадослідниця Ольвія Гусак каже, що проблема іншого рівня довіри виникла зі зростанням популярності соціальних мереж та переходом ЗМІ частково і в цю площину. Адже сьогодні отримувати інформацію можна не тільки з офіційного сайту видання, а й зі сторінки ЗМІ в соціальній мережі, через підписку на e-mail чи RSS-стрічку тощо [1, с. 42].

Соціальні мережі можуть бути ефективним каналом комунікації медіа для виконання декількох головних функцій: залучення читачів до видання, побудова довіри через неформальну комунікацію, розвиток та вивчення інтересів своєї аудиторії. Для останнього пункту стануть в пригоді функції отримання статистики про аудиторії в окремих соцмережах.

Контентна стратегія — це покроковий алгоритм роботи з контентом, який складається із трьох основних етапів: створення контенту, поширення контенту та вимірювання його ефективності.

Зупинимось на першій функції соцмереж для онлайн-видань — залучення читачів. Завдяки впровадженню та підтримці контентної стратегії редакції можуть підтримувати постійний зв'язок з читачами через простий контент у соцмережах. Наприклад, можна публікувати скорочені версії матеріалів із закликом продовжувати читання на сайті, анонсувати унікальні події для аудиторії, аби підвищувати їхній інтерес та залученість,

використовувати різні методи реклами або взаємного PR з іншими редакціями задля обміну аудиторією. Вікторія Пліс, SMM-спеціалістка і заступниця головної редакторки «Накипіло», пропонує розпочинати створення стратегії з відповіді на питання: Як відрізняється ваша аудиторія на різних платформах?[2]. Для впровадження стратегії важливо розуміти який формат контенту буде найбільш ефективним для конкретних соціальних мереж: статті, відео, пости в соцмережах, інфографіки, подкасти, e-mail розсилки тощо.

Останні тенденції демонструють, що саме Telegram наразі є найпопулярнішим майданчиком для отримання інформації українцями. Згідно із дослідженням [Київського міжнародного інституту соціології](#), яке проводилось у травні 2022, найбільше респондентів для отримання новин за останні два місяці використовували Telegram (65,7%), YouTube (61,2%) та Facebook (57,8%) [3]. Однак важливо розуміти, що у читачів Telegram є усталені поведінкові звички споживання контенту — він має бути швидким, коротким та актуальним. Редакції медіа можуть вести онлайн-стрім новин зі свого сайту в каналі Telegram та поширювати короткі анонси статей із посиланнями на них. Проте, наприклад, відеоформат не буде ефективним через особливості платформи.

Медіаексперт Андрій Діхтяренко рекомендує звертати увагу й на поєднання тем і форматів у контенті: «Якщо аудиторія зацікавлена в поясненнях, спробуйте перетворити текстові експлейнери на картки для соцмереж чи короткі ТікТок-відео» [4].

Для чого потрібна контентна стратегія? Перш за все, для визначення й досягнення конкретних цілей медіа, а також аналізу результату для врахування досвіду й вдосконалення стратегії. Зокрема стратегія дозволяє побудувати системну роботу комунікацій медіа у соціальних мережах, що позитивно впливатиме на видимість й підтримку зв'язку з аудиторією. Стратегія складається з пріоритетних завдань та плану реалізації. Однією зі складових стратегії є контентний. Контентний план передбачає чітко сплановану роботу зі створення, публікації та аналізу контенту. План забезпечує системність й допомагає уникнути хаотичних публікацій і краще організувати роботу. Контент, створений на основі чіткого плану, працює краще і досягає поставлених цілей.

Залучення читачів через контентну стратегію медіа залежить від глибокого розуміння аудиторії та використання різних методів створення, розповсюдження та оптимізації контенту. Основні методи включають:

- Якісний та унікальний контент.
- Робота зі сторітелінгом.
- Експериментальні формати та інтерактивність, крос-платформеність контенту.
- Колаборації та партнерства.

- Спільнота навколо медіа.

Іноземні медіа та видання використовують можливості соцмереж для дистрибуції контенту та залучення фінансування. BBC News пристосовує свій контент до специфіки кожної соціальної мережі. Наприклад, у Facebook вони публікують лаконічні новинні відео з субтитрами, враховуючи, що багато користувачів переглядають відео без звуку. В Instagram акцент робиться на візуально привабливих зображеннях та коротких описах, що відповідають формату платформи. The Guardian використовує функції Instagram Stories для створення інтерактивних історій. Вони проводять опитування, використовують функцію "питання-відповіді" та додають посилання на повні матеріали, що підвищує залученість та взаємодію з аудиторією. Deutsche Welle ефективно використовує Twitter для поширення мультимедійного контенту. Вони публікують інфографіку, короткі відео та цитати з посиланнями на повні статті, що сприяє швидкому сприйняттю інформації та залученню аудиторії.

Розвиток соціальних медіа вже впливає на те, як ми спілкуємося, ділимося інформацією та комунікуємо. Аудиторія все частіше отримує новини не через сайти медіа, а через соцмережі (TikTok, Telegram, Instagram, X). Редакціям важливо адаптуватися до цих змін та готувати відповідний контент до різних платформ та форматів. Підсумовуючи, можна зауважити, що майбутнє медіа в соцмережах залежить від їхньої здатності швидко адаптуватися до нових форматів та будувати довгострокові відносини з аудиторією.

Література

1. Гусак О. Основні тенденції поведінки аудиторії сучасних інтернет-ЗМІ. Вісник Книжкової палати, 2014. № 4. С. 42-46.
2. Біль медіа №3. Залучення аудиторії та дистрибуція контенту : веб-сайт. URL: <https://osvita.nakypilo.ua/bil-media-3-zaluchennya-audytoriyi/> _____ (Дата звернення 26.01.2025).
3. Telegram для регіональних ЗМІ: а чом би й ні? контенту : веб-сайт. URL: <https://medialab.online/news/telegram-dlya-regionalnykh-zmi-a-chom-bi-y-ni/> _____ (Дата звернення 26.01.2025).
4. Аудиторія, престиж і заробіток. Для чого медіа контентна стратегія та як створити ефективну : веб-сайт. URL: <https://mediamaker.me/avdytoriya-prestyzh-i-zarobitok-dlya-chogo-media-kontentna-strategiya-ta-yak-stvoryty-efektyvnu-15096/> _____ (Дата звернення 26.01.2025).

Ліценко Ілона,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», заочна форма навчання,
Маріупольський державний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ КАНАЛІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ СЕГМЕНТІ ТІКТОК

Соціальна мережа TikTok станом на початок 2025 року є одним із кількох лідерів сегменту відео-споживання контенту в Україні. Як зазначає В.Юрченко, «TikTok швидко завоював увагу молоді в Україні, ставши найпопулярнішою соцмережею серед 18-24-річних, з аудиторією понад 5,5 мільйонів користувачів у цьому віковому сегменті. Ця платформа залучає користувачів своєю новизною та можливістю експериментувати з різними форматами, часто приводячи до створення декількох акаунтів одним користувачем або використання фейкових профілів» [1]. У свою чергу, О. Снопко у дослідженні «Telegram, YouTube чи TikTok: звідки українці дізнаються новини» зафіксовано актуальну на 2024 рік статистику: «Рейтинг найпопулярніших соцмереж у нашій країні протягом останніх трьох років залишається практично незмінним: його очолюють Telegram (78,1%), YouTube (59,5%) та Facebook (44,6%). Також трохи більш ніж 42% опитаних читають новини у Viber, 29,6% — в Instagram, 26,8% — у TikTok, 7,8% — в X (Twitter)» [2].

Алгоритми мережі TikTok розраховані на заохочення поширення вірального контенту, який має низький поріг входження для контент-крейторів. І водночас, професіоналів та організації, які використовують відео-контент з різною метою (*освітньою, популяризаторською, комерційною, маркетинговою* тощо) приваблює високе охоплення матеріалів у мережі TikTok, що сприяє потенційному залученню аудиторії до соціокультурних практик, трансльованих цими фахівцями або організаціями.

Контент у TikTok має певну обмежувальну специфіку, що не дозволяє будувати тривалий та складний наратив, розповідаючи історії, довші ніж 1-3 хвилини. Хоча формат стрімів дозволяє транслювати зразки тривалішого контенту, однак він не є домінуючим у TikTok. Алгоритми мережі налаштовані таким чином, щоби стимулювати блогерів або адміністраторів каналів наповнювати їх новим контентом з певною щоденною регулярністю. Це відрізняє цю мережу від іншої популярної в Україні соціальної мережі для відео-контенту – YouTube, де на рівні з коротким форматом YouTube-Shorts залишається затребуваним і формат довгих відео, якщо ми говоримо про соціокультурну тематику, це можуть бути годинні подкасти, репортажі, інтерв'ю з експертами або ж авторські сюжети. Такий формат дозволяє

розкрити тему повністю, за бажання максимально докладно, без обмежень з боку формату. Тоді як у TikTok обмеження через тривалість є суттєвим та виразним чином позначається на популярних відео-форматах, зокрема й у ніші соціокультурного відео-контенту.

З одного боку, за алгоритми TikTok спричиняють популярність розважальних флеш-мобів, що можуть реплікувати візуально-хореографічні патерни, відтворювані крійторами, або ж поширювати музичні фрагменти. З іншого боку, алгоритм мережі TikTok можуть бути використані з метою політичного та соціокультурного, але політично забарвленого впливу на громадян України – аудиторію цієї мережі, що доводить випадок із популярністю трендової музики з російського телесеріалу «Конвалії» [3].

Водночас, алгоритми TikTok успішно використовує ціла низка українських TikTok-каналів соціокультурного спрямування, тобто таких, які тематично близькі до соціально значимих тем, що стосуються історичних, етнографічних, та культурних феноменів. Нижче запропоновано класифікацію українськомовних TikTok-каналів і зокрема сторінок контент-мейкерів (блогерів) соціокультурної тематики, а також наведено приклади та основні риси каналів.

1. Загальнокультурні канали – майданчики в TikTok, контент яких присвячено широкій культурній тематиці, що охоплює різні жанри та форми соціокультурних феноменів: література, музика, театр, кіно, інтерв'ю з експертами сфери культури тощо. Показовими прикладами таких каналів є «Суспільне Культура» Суспільне Культура (https://www.tiktok.com/@suspilne_culture, 15,800 підписників) та канал «Антропологія» (<https://www.tiktok.com/@antropologia>, 5700 підписників).

2. Вузькотематичні, нішеві культурні канали – ініціативи та блогери, зосереджені на вузькопрофільній, нішевій тематиці на кшталт авангардного театру, модерної архітектури, українського авангардного мистецтва тощо. Представниками цієї обширної ніші є як малопопулярні майданчики, так і порівняно популярні на кшталт каналу «ісус любить мозаїки» (<https://www.tiktok.com/@icyce>, 14.900 підписників), або ж каналу Театру ім. І.Франка (www.tiktok.com/@frankotheatre, 8500 підписників).

3. Історичні блогери – контент-крійтери, що створюють оригінальний контент на історичну тематику, при цьому як пов'язаного з історією України, так і з всесвітнім історичним контекстом. Цю сукупність каналів, де переважає авторський контент, можна розподілити на кілька підкатегорій, зокрема тих, які вже мають популярні YouTube-майданчики, і тих, які базуються в TikTok. До першої категорії, зокрема, належить блогер Олександр Алфьоров (https://www.tiktok.com/@oleksandr_alforov, 41,400 підписників), або ж

канал Реальна Історія (<https://www.tiktok.com/@realnaistoriia>, 13.100 підписників). До другої належить

4. Мовні блогери – блогери або організації, що підтримують діяльність каналів, метою яких є популяризація української мови, а також грамотне використання мови. У цій тематичній ніші представлено значний перелік майданчиків та блогерів, зокрема Андрій Шимановський (<https://www.tiktok.com/@shymanovski>, 392000 підписників), Проект «movyту_ua» (<https://www.tiktok.com/@movyty>, 50300 підписників) тощо.

5. Етно-блогери – блогери, зосереджені на українознавчій, етнографічній тематиці, що поєднують теми народних промислів, звичаїв, фольклору із відповідним візуальним представленням (візуальні строї), або з розважально-гумористичною подачею. Представники цього напрямку: Petro The Ukrainian (<https://www.tiktok.com/@petrotheukrainian>, 12600 підписників), Софія Безверха (<https://www.tiktok.com/@krapka.krapka>, 181000 підписників), Віталія Олійник (Norna Etno, <https://www.tiktok.com/@norna.etno>, 32700 підписників) та інші.

6. Індивідуальні канали митців – TikTok-майданчики, на яких митців різноманітного спрямування (художники, хореографи або танцівники, літератори, дизайнери, відео-митці тощо) представляють власну творчість та проекти, пов'язані з відео-контентом. Прикладом з-поміж численних каналів такого спрямування є Andriy Pod (https://www.tiktok.com/@andriy_pod, 3800 підписників).

7. Музичні канали з промоцією виконавців різного спрямування – категорія, що об'єднує як крупні лейбли, так і популяризаторські підбірки, у фокусі яких перебуває сучасна українська музика. Прикладом каналів такого напрямку є канал «пожежа» (<https://www.tiktok.com/@pozhezha.promo>, 1467 підписників).

Слід додати, що такий кластер цієї класифікації, як «Вузькотематичні, нішеві культурні канали» можна вважати галузевими, тобто розгалуженість тематики цього кластеру може поширюватися на популяризаторський контент, що стосується кіно, театру, музики (не будучи промоційним), літератури, мистецтва тощо. Однак навіть з цією обмовкою ми мусимо визнати, що така класифікація може бути значно доповнена та розширена при подальшому аналізі поля українськомовних каналів соціокультурної тематики за рахунок пропозиції нових способів класифікації такого типу TikTok-каналів.

Література

1. Юрченко В. Глибокий аналіз поведінкових факторів аудиторії у TikTok [Електронний ресурс] / В. Юрченко // Cases Media. – 2024. – URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/07/26/7467557/> (дата звернення: 28.01.2025.)

2. Снопок О. Telegram, YouTube чи TikTok: звідки українці дізнаються новини [Електронний ресурс] / О. Снопок // Українська правда. – 2024. – URL: <https://cases.media/en/article/glibokii-analiz-povedinkovikh-faktoriv-auditoriyi-u-tiktok> (дата звернення: 28.01.2025.)

3. Центр протидії дезінформації. Серіал «Ландиши» – м'яка зброя роспропаганди [Електронний ресурс] / ЦПД // TikTok – 2025. – URL: <https://www.tiktok.com/@cpd.gov.ua/video/7463488870185700613> / (дата звернення: 28.01.2025.)

Любарська Ірина,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРО УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ.

Війна в Україні, яка розпочалася у 2014 році, а з особливою силою спалахнула у 2022, призвела до масштабної гуманітарної кризи – мільйони українців були змушені залишити свої домівки та шукати притулку в інших країнах Європи. Цей безпрецедентний виклик поставив перед європейським суспільством низку складних питань, пов'язаних з інтеграцією біженців, їхнім сприйняттям та впливом на місцеві громади.

У контексті цих подій, роль засобів масової інформації, зокрема телебачення, є надзвичайно важливою. ТБ, як найпоширеніший засіб масової комунікації, формує громадську думку, впливає на ставлення людей до різних соціальних явищ і визначає порядок денний суспільних дискусій. Саме тому дослідження того, як телебачення висвітлює тему українських біженців, є актуальним і необхідним для розуміння процесів, які відбуваються в суспільстві.

Українські дослідники, зокрема В. Різун, Н. Сидоренко та О. Холод, у своїх працях детально аналізують проблеми висвітлення біженців у медіа. Американські та європейські дослідники Р. Ентман, Е. Гоффман, А. Нойманн у своїх працях досліджують особливості комунікативних стратегій репрезентації вимушених переселенців. Їхні дослідження підтверджують, що телебачення відіграє ключову роль у формуванні суспільної думки про біженців.

Створення телевізійного сюжету про біженців складається з трьох основних етапів, кожен з яких потребує ретельного планування та виконання, щоб забезпечити точне та емпатичне висвітлення важливої теми. На підготовчому етапі журналіст має глибоко вивчити контекст ситуації, ознайомитися з правовим статусом біженців, їхніми правами та проблемами в країні перебування. Важливою частиною підготовки є формування коректних питань для інтерв'ю, які будуть етичними та не травмуватимуть співрозмовників. Під час виробничого етапу знімальна група повинна створити максимально комфортні умови для героїв, враховуючи їхній емоційний стан та можливі ризики. Необхідно отримати чітку згоду на зйомку та пояснити, як буде використано матеріал. На етапі постпродакшну особлива увага приділяється відбору кадрів та монтажу – важливо уникати драматизації, зберігати гідність героїв та формувати матеріал, який сприятиме позитивному сприйняттю біженців у суспільстві, демонструючи їхню силу духу та потенціал [5].

Від професійності та етичності журналістів залежить, як глядачі сприйматимуть людей, які були змушені покинути свої домівки через війну чи інші складні обставини. Крім кількісного аналізу соціально-політичних процесів(статистичних даних), журналістика, як інструмент соціального відображення, повинна забезпечувати якісний опис людського досвіду. Важливо акцентувати увагу на індивідуальних історіях, демонструючи багатогранність та глибину людських переживань у контексті соціальних викликів. Також журналісти повинні дотримуватися високих етичних стандартів, уникаючи використання мови, яка може сприяти розпалюванню соціальної ворожнечі. Необхідно уникати узагальнень, які можуть створювати негативні стереотипи про певні соціальні групи та будь-яких проявів ксенофобії, що можуть призвести до дискримінації та соціальної нерівності [2].

Особливу увагу слід приділяти захисту приватності та гідності героїв матеріалів. Журналіст повинен отримати усвідомлену згоду на інтерв'ю, пояснити можливі наслідки публічності та забезпечити безпеку людей, чії історії розповідаються. Медійники мають бути максимально делікатними, особливо коли йдеться про дітей, жінок та вразливі групи населення.

Професійне висвітлення теми біженців вимагає постійного навчання, розширення знань про міжнародне право, міграційні процеси та культурні особливості різних спільнот. Журналісти мають прагнути до об'єктивності, базуючи свої матеріали на перевірених фактах, офіційних даних та експертних оцінках, уникаючи маніпуляцій та спекуляцій. Кожен біженець – це насамперед людина зі своєю унікальною історією, емоціями, мріями та болем. На жаль, часто в медіа біженців зображають як безлику масу: економічне навантаження, потенційну

загрозу або беззахисних жертв обставин. Насправді за кожною історією стоїть конкретна доля, складний життєвий шлях і потужний потенціал [1].

Представники медіа мають надзвичайно важливу місію – показати глибину індивідуальних переживань переселенців. Поруч із статистичними даними та аналізом соціальних проблем, репортажі мають відображати людські історії, демонструючи силу духу, стійкість та здатність до адаптації переселенців. Професійне висвітлення теми біженців вимагає глибокого розуміння міжнародного контексту, поваги до особистості та етичної відповідальності.

Соціологічні дослідження показують, що стереотипи про біженців найчастіше формуються через брак реальної інформації та маніпулятивні медійні наративи. Політики та деякі медіа навмисно створюють спрощені образи, які апелюють до страху чи неприязні. Такі підходи небезпечні, оскільки призводять до дискримінації, ускладнюють інтеграцію та посилюють соціальну напругу. Для протидії таким тенденціям, журналісти повинні дотримуватися принципів соціальної відповідальності, забезпечуючи всебічне та об'єктивне висвітлення теми міграції, показуючи різнобічність біженців: їхні таланти, внесок у розвиток суспільства та здатність долати складні життєві обставини [4].

У контексті війни висвітлення соціальних тем потребує надзвичайної чутливості, медійники повинні підтримувати психологічну стійкість глядачів. Важливо уникати надмірної драматизації, фокусуєтесь на конструктивних наративах, історіях людської стійкості, солідарності та взаємодопомоги.

Телебачення має потужний потенціал для руйнування упереджень та розбудови порозуміння. Журналісти можуть допомогти суспільству подолати страх перед невідомим, навчити людей бачити в біженцях передусім особистостей, а не абстрактну проблему – це складна, але надзвичайно важлива місія в утвердженні гуманістичних цінностей.

Література

1. Goffmann E. (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. — Cambridge: Harvard University Press – p. 586;
2. Гнасевич Н. В., Сороківський М. Проблема зміни цінностей у глобалізованому суспільстві : Вітакультурний млин. *Методологічний альманах*. 2014. Модуль 16. С. 40-46.
3. Городяненко В.Г. *Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 560 с.

4. Дубровинський Г. Р., Ділай А. Ю. Особливості взаємодії масової комунікації та психологічного впливу. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014. №2 (23). С.68-74.
5. Лісневська А. Мистецтво телевізійного репортажу : навч.-метод. посіб. для студ. з напряму підготовки «Кіно- , телемистецтво» та «Тележурналістика»; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 190 с
6. Лизанчук В. Психологія мас-медіа : підручник / Василь Лизанчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 420 с.
7. Холод О. М. Основи тележурналістики : курс лекцій [авт. та укл. Холод О.; автори: Дмитровський З., Шаповал Ю. – К. : КиМУ, 2012. – 121 с

Степаненко Олександр,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ПОДКАСТ ТА РАДІОПРОГРАМА ЯК НОВІТНИЙ І ТРАДИЦІЙНИЙ ЖАНР РАДІОЖУРНАЛІСТИКИ: СПІЛЬНІ РИСИ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ

Популярність аудіоформатів у всьому світі стрімко зростає щонайменше протягом останнього десятиліття. Наприклад, за дослідженням «Радіо як медіа та джерело новин» від «Суспільне мовлення» аудіоконтент споживають 76% опитаних українців. [3] Найбільш стрімко розвивається жанр подкастів. Статистичний портал «Backlinko» надає дані, що світова аудиторія подкастів за 2024 рік збільшилася до 546,7 млн, а кількість опублікованих матеріалів перевищує 4 млн. Компанія «Edison Research», що відстежує аудиторію подкастів, підрахувала, що в Сполучених Штатах кількість слухачів подкастів за останні 10 років збільшилася в 4 рази — до 90 млн. В Україні дослідження подкастів на сьогодні неактивні, тому точні статистичні дані надати неможливо. Втім оцінюють інші показники: наприклад, подкасти медіа «Суспільне» за 2024 рік прослухали 2,7 млн користувачів у порівнянні з 1,1 млн у 2023 році. [3;4] Ці дані показують, що попит жанру збільшується, а це означає високу довіру аудиторії до нього. Статистика згаданого дослідження «Суспільного мовлення» доводить, що у 2023 році 54% споживачів серед українців користуються радіо хоча б раз на тиждень, та при цьому 19% аудиторії цих платформ збігається. З огляду на ці дані, можемо сказати, що і подкаст, і радіопрोगрама є важливими частинами сучасної медіасфери. Ці жанри

представляють різновиди радіожурналістики і, вважаємо, що, попри свою відмінність, мають значний потенціал інтеграції. Синергія цих жанрів надасть можливість охопити ширшу аудиторію, зокрема ту, що перетинається, тому вивчення спільних характеристик жанрів та можливостей їхнього поєднання видається вкрай важливим. Для глибокого аналізу можливостей інтеграції вважаємо за потрібне охарактеризувати жанри, щоб виокремити їхні спільні риси.

Радіопрोगрама — це інформаційний аудіопродукт, призначений для трансляції на радіо. Вона є одним з усталених жанрів радіожурналістики, який характеризується чітко визначеною структурою, сталою періодичністю та широкою аудиторією. Авторитетність та оперативність цього жанру як класичного є його сильними сторонами — вони обумовлюють довіру й відданість аудиторії. Радіо залишає за собою перевагу в своєчасній подачі інформації та можливості прямої взаємодії з аудиторією у форматі живого мовлення у реальному часі, що забезпечує зближення.

Подкаст — це інтернет-жанр, і частіше за все під цим визначенням розуміють завчасно записаний й оброблений аудіофайл або серію таких файлів, що публікуються за однією адресою в Інтернеті. Він сформувався на основі радіопрोगрами завдяки цифровим технологіям. Їх вважають як передумовою появи, так і причиною постійно зростаючої популярності жанру, оскільки технологічні можливості розширили аудиторію та стимулювали потребу у нових видах інтернет-комунікацій. [2] Як особливості, що обумовлюють певну перевагу над радіопрогоурою, подкаст має гнучкість та доступність: радіопрोगрама через свій розклад перебуває у доступі обмежену кількість часу та залежить від географії, а подкаст не вимагає значних ресурсів для споживання, особливої інфраструктури та ліцензування. Сучасна аудиторія прагне до простоти та мобільності, оскільки темп життя сучасної людини не залишає часу на складну підготовку до споживання інформації на кшталт підлаштування до розкладу радіостанції, і подкаст повністю задовольняє цю потребу. Важливо також, що, хоча формат і привів до радіожурналістики нову аудиторію, вибірка слухачів окремого подкасту вузькіша, позаяк через цей жанр простіше охоплювати специфічну тему, задовольнивши потреби конкретного слухача, без обмежень у часі. Попри те, що основний тип т.зв. подкастерів — це незалежні автори, нерідко малопов'язані з медіа, сучасні ЗМІ створюють власні продукти, переслідуючи ціль зацікавити різну аудиторію. Особливо така можливість цікавить медіа, що продукують різножанрові матеріали або висвітлюють складні, глибокі теми.

Попри всі відмінності, подкасти та радіопрोगрами існують у схожих просторах. Спільною рисою обох жанрів є аудіальна природа контенту, тож вони задовольняють схожі

потреби у схожій аудиторії та мають спільні правила і вимоги до авторів під час підготовки. І подкаст, і радіопрограма сприяють розвитку медіаграмотності та забезпечують платформу для обговорення актуальних суспільних тем у різних площинах.

Інтеграція подкастів у традиційне радіомовлення відкриває нові можливості для обох жанрів. Радіостанції можуть використовувати подкасти для розширення свого контенту, надаючи слухачам додаткові матеріали поза часом етера. Це дозволяє залучити молодшу та технічно підковану аудиторію, яка віддає перевагу споживанню контенту на свою вимогу. З іншого боку, подкастери можуть співпрацювати з радіостанціями для підвищення свого охоплення та отримання доступу до більш широкої аудиторії. У сучасній медіасфері України також зустрічається формат копіювання матеріалу на постійну основу в інтернет у форматі подкасту після його реалізації в мовленні радіоетеру, а якщо все більше медіа вдаються до цієї практики, вона є позитивною. Крім того, інтеграція сприяє розвитку контенту, оскільки для успішної співпраці жанрів контент має адаптуватися до особливостей обох платформ. Наприклад, подкасти можуть бути скорочені або розділені на сегменти для радіомовлення, тоді як радіопрограми можуть бути переформатовані у вигляді подкастів з додаванням додаткових матеріалів або розширених інтерв'ю.

Тож, подкасти та традиційні радіопрограми, маючи спільні риси, відрізняються за способом розповсюдження та взаємодії з аудиторією, але інтеграція цих форматів можлива і навіть може сприяти взаємному збагаченню та розширенню можливостей сучасної радіожурналістики, забезпечуючи слухачам більш гнучкий та різноманітний доступ до інформації.

Література

1. Гаврилюк І. Подкасти в системі українських інтернет-медіа. Образ. 2022. № 1. С. 72–73. URL: https://obraz.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/7_Navryliuk_38.pdf (дата звернення: 27.01.2025).
2. Дмитровський О. Особливості подкастингу як основної складової інтернет-радіо / Олександр Дмитровський // ТЕЛЕ- ТА РАДІОЖУРНАЛІСТИКА. – 2017. – С. 97–101.
3. Железна В. Як минув 2024 рік для українських подкастів. Суспільне.Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/920165-ak-minuv-2024-rik-dla-ukrainskih-podkastiv/> (дата звернення: 27.01.2025).
4. Скуратівська Я. Подкасти, подкастери і подкастинг: новий контент, українська специфіка. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3945974-podkasti-podkasteri-i-podkasting-novij-kontent-ukrainska-specifika.html> (дата звернення: 27.01.2025).

5. Breitman K. Podcast vs Radio: Differences & Similarities & How to Choose. Riverside: HD Podcast & Video Software | Free Recording & Editing. URL: <https://riverside.fm/blog/podcast-vs-radio> (date of access: 27.01.2025).
6. Info Sapiens. Радіо як медіа та джерело новин. Суспільне.Мовлення. URL: https://corp.suspilne.media/media/documents/zagalni-dokumenti/PR_Prezentatsiia_radio_doslidzhen_.pdf (дата звернення: 27.01.2025).

Артур Чулков,
4 курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
ОП «Журналістика та соціальна комунікація», денна форма навчання,
Маріупольський державний університет

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КОПРАЙТИНГУ: НАПРЯМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В МАЙБУТНЬОМУ

Технології штучного інтелекту стали революційним інструментом у сфері копірайтингу, що пропонує інноваційні рішення для автоматизації та покращення процесу створення письмового контенту. У контексті копірайтингу ШІ охоплює алгоритми машинного навчання та моделі обробки природної мови (NLP), які генерують, оптимізують і персоналізують текстову комунікацію. Ці технології дозволили фахівцям оптимізувати створення маркетингового контенту, постів у блогах, описів продуктів та інших форм письмових матеріалів, дотримуючись вимог як до кількості, так і до якості.

Останні розробки в галузі штучного інтелекту, такі як ChatGPT, Jasper і Copy.ai, зробили революцію у створенні контенту та надали авторам унікальні можливості для творчості. Ці платформи спрощують процес написання текстів, дозволяючи фахівцям створювати високоякісний контент за значно менший час. Такі завдання, як складання, редагування та оптимізація для SEO, автоматизуються, що дозволяє копірайтерам зосередитися на стратегіях і творчості.

Інструменти штучного інтелекту також дають змогу швидко генерувати великі обсяги контенту, задовольняючи потреби глобальних ринків. Організації можуть створювати повідомлення, орієнтовані на певний регіон чи аудиторію, не перевантажуючи людські ресурси. Наприклад, компанії, що займаються електронною комерцією, використовують ШІ для створення унікальних описів товарів для тисяч позицій, заощаджуючи значну кількість часу й обсяг ручної праці.

Алгоритми штучного інтелекту аналізують поведінку користувачів, метрики залучення та пошукові тренди, щоб створювати персоналізований і релевантний контент. Ці дані гарантують, що матеріал резонує з конкретною аудиторією, що підвищує загальну ефективність. Наприклад, платформа Phrasee використовує ШІ для оптимізації заголовків електронних листів і реклами в соціальних мережах, що приводить до помітного збільшення кількості кліків на них. [1]

Однак, попри всі ці переваги залишаються й виклики, зокрема щодо оригінальності, етичності використання та збереження творчого потенціалу людини. Хоча ШІ чудово генерує граматично правильний і логічно структурований контент, йому часто бракує тонкого розуміння, необхідного для гумору, культурних алюзій або емоційної глибини. Це обмеження може призвести до того, що створений штучним інтелектом контент здаватиметься загальним, знеособленим або не дотримуватиметься культурної чутливості.

Покладання на штучний інтелект також ставить питання про оригінальність та автентичність. Наприклад, надмірне використання AI у створенні контенту може призвести до звинувачень у плагіаті або розмити унікальний стиль бренду. Крім того, системи штучного інтелекту настільки об'єктивні, наскільки об'єктивні дані, на яких вони навчаються. Якщо навчальні масиви даних містять викривлену інформацію, створений ШІ контент може відображати ці упередження, що призведе до суперечливих або недоречних повідомлень. Дослідження 2023 року від М. А. Palacios Barea «At the intersection of humanity and technology: a technofeminist intersectional critical discourse analysis of gender and race biases in the natural language processing model GPT-3» показало, що GPT-3, популярна мовна модель, може ненавмисно генерувати текст, що містить расові або гендерні упередження, через недоліки в навчальних базах даних [5, с. 11]. У статті від Futurism «Experts: 90% of online content will be AI-generated by 2026» прогнозується, що до 2026 року 90% цифрового маркетингового контенту буде частково або повністю генеруватися за допомогою ШІ, що підкреслює залежність від цих технологій, яка постійно зростає. [2]

Упровадження штучного інтелекту в копірайтинг виявилось надзвичайно стрімким, і експерти у сферах діяльності, як-от, психологія, лінгвістика й маркетинг, ще перебувають у процесі адаптації під сучасні технологічні реалії. Для того, щоб усунути ці прогалини й забезпечити ефективну та сталу інтеграцію штучного інтелекту в копірайтинг, можна зосередитися на дослідженнях у таких аспектах:

1. Вимірювання ефективності. Хоча копії, створені штучним інтелектом, хвалять за їхню ефективність, вона порівняно з контентом, написаним людиною, залишається недостатньо вивченою. Дослідження має бути зосереджене на тому, чи викликає контент,

створений штучним інтелектом, глибокий резонанс в аудиторії. Важливо також простежити, чи спонукає до купівлі або реєстрації на сайті так само, як і матеріал, створений людиною, з огляду на кількість лайків, поширень і коментарів.

2. Роль людської творчості в копірайтингу. В умовах технологічного прогресу дослідження мають вивчати, як ШІ може доповнювати, а не замінювати людську творчість. Наприклад, ШІ може допомогти в мозковому штурмі або автоматизації рутинних завдань, залишаючи людині можливість зосередитися на значущих творчих процесах.

3. Довгострокові наслідки для копірайтингу та ринку праці. Дослідження повинні вивчити, як впровадження ШІ може змінити професійні ролі й надати копірайтерам нові можливості для створення контенту.

4. Економічний вплив. Дослідження можуть проаналізувати, чи демократизує ШІ доступ до контенту професійної якості для малого бізнесу, чи призведе до витіснення робочих місць у традиційних сферах копірайтингу.

5. Потреба в міждисциплінарних дослідженнях. Комп'ютерні вчені та розробники ШІ повинні працювати над вдосконаленням алгоритмів для кращого розуміння контексту, культурної чутливості та етичних рамок. Психологи можуть вивчати сприйняття аудиторією ШІ та контенту, створеного людиною, визначаючи фактори довіри та емоційні реакції. Лінгвісти можуть сприяти підвищенню природності та адаптивності тексту, створеного ШІ, до різних мов і діалектів. Маркетологи можуть надавати інформацію про реальні додатки, підкреслюючи баланс між ефективністю ШІ та автентичністю бренду.

Наразі штучний інтелект у сфері копірайтингу має вже вагомі досягнення й показує себе з боку успішності та інноваційності. Дослідження *Journal of the Academy of the Marketing Space* «How artificial intelligence will change the future of marketing» показало, що компанії, які застосовують штучний інтелект у маркетингу, спостерігають збільшення доходів на 20% завдяки більш цілеспрямованим і релевантним контент-стратегіям [3, с. 28]. Поза тим, платформа HubSpot застосувала інструменти штучного інтелекту для перепрофілювання та оптимізації старого контенту блогу, що збільшило органічний трафік більш ніж на 50%. Так, штучний інтелект може оживити наявний матеріал, щоб покращити залученість та охоплення [4].

Творці контенту також можуть використовувати ШІ як партнера для мозкового штурму, генеруючи ідеї або начерки для проєктів, одночасно вдосконалюючи кінцевий продукт власним досвідом та навичками. Інструменти на основі штучного інтелекту з перевіркою граматики, аналізом тональності та рекомендаціями щодо стилю, як-от Grammarly

або Language Tool, допомагають авторам швидко створювати цікавий і простий для сприйняття контент.

Навчальні заклади можуть інтегрувати грамотність у сфері штучного інтелекту в курси копірайтингу, гарантуючи, що майбутні фахівці розуміють як можливості, так і обмеження цих технологій. Студенти можуть навчитися використовувати різноманітні інструменти штучного інтелекту, як-от, ChatGPT — для розробки текстів, MidJourney — для створення необхідного візуалу за невеликий час, Suno AI — для написання захопливого й запам'ятовуваного музичного супроводу лише за коротким промптом максимум у 200 знаків. Усі ці сучасні системи на основі штучного інтелекту також спрямовані оптимізувати робочі процеси, експериментувати зі стилями й аналізувати залученість аудиторії.

Отже, технології штучного інтелекту в копірайтингу відіграють важливу роль у розв'язанні етичних проблем, посиленні творчої співпраці та повної реалізації революційного потенціалу цих технологій. Для того, щоб копірайтери розширювали свої можливості в цій сфері діяльності, потрібно постійно опановувати сучасні інструменти ШІ. Важливою є й підтримка партнерства між науковими колами, промисловістю та політиками. Усі ці зусилля приведуть до майбутнього, у якому ШІ доповнюватиме людську винахідливість і стимулюватиме інновації в усій індустрії створення контенту.

Література

8. 11 програм штучного інтелекту для написання текстів – Лабораторія ШІ. *AI Lab*. URL: <https://ailaboratory.wixsite.com/shi-ua/post/11-prohram-shtuchnoho-intelektu-dlia-napysannia-tekstiv> (дата звернення: 25.01.2025).
9. Dupré M. H. Experts: 90% of Online Content Will Be AI-Generated by 2026. *Futurism*. URL: <https://futurism.com/the-byte/experts-90-online-content-ai-generated> (date of access: 25.01.2025).
10. How artificial intelligence will change the future of marketing / T. Davenport et al. *Journal of the Academy of Marketing Science*. 2019. Vol. 48, no. 1. P. 24–42. URL: <https://doi.org/10.1007/s11747-019-00696-0> (date of access: 25.01.2025).
11. HubSpot Breeze AI: Вітер змін. *Cloudfresh*. URL: <https://cloudfresh.com/ua/cloud-blog/hubspot-breeze-shtuchnyi-intelekt/> (дата звернення: 25.01.2025).
12. Palacios Barea M. A., Boeren D., Ferreira Goncalves J. F. At the intersection of humanity and technology: a technofeminist intersectional critical discourse analysis of gender and race biases in the natural language processing model GPT-3. *AI & SOCIETY*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01804-z> (date of access: 25.01.2025).

Дебют:

Збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2025

У збірнику публікуються праці українською, англійською,
мовами.

Комп'ютерна верстка: Мельничук І.В.